

«...når vi jobber i denne kirken, blir vi lukket inn i mange menneskers liv.»

-om sjelesorg i menigheten

Foto: Anne Synnøve Vegge

Anne Synnøve Vegge

Diakonhjemmet Høgskole

Master i diakoni

Masteroppgave

Veileder: Anne Austad

Antall ord: 27 786

26.05.2015

Sammendrag

Studien har tatt utgangspunkt i problemstillingen «*Hvordan forstår prester og diakoner i Den norske kirke sjelesorgens plass i menigheten, og hvordan legges det til rette for sjelesørgerisk praksis?*».

I møte med mennesker i mitt eget liv og gjennom praksis i Kirkens SOS har jeg erfart at samtale kan være til stor hjelp når et menneske sliter med ett eller annet problem. Jeg ble derfor nysgjerrig på hvordan behovet for sjelesorg blir tatt hånd om i menigheter i Dnk, og hvordan prester og diakoner forstår sjelesorg og dens prioritering.

Med utgangspunkt i kvalitative intervjuer av fire prester og fire diakoner i fire forskjellige menigheter i Den norske kirke har jeg forsøkt å belyse deres sjelesorgforståelse, hvorfor de eventuelt er opptatt av sjelesorg og hvordan det legges til rette for sjelesorg i menigheten de er ansatt i. Analysen er tematisk og funnene er vurdert i forhold til ulike sjelesorgsteorier.

Hovedkonklusjonen er at det er uklarhet om og lite konkrete føringer for sjelesorg på menighetsnivå i Dnk i sentrale kirkelige dokumenter. I ordinasjonsliturgien for prestene er sjelesorg fremhevet, men ikke i vigslingsliturgien for diakonene.

Studien avdekker en uklarhet på menighetsnivå både i forhold til forståelsen av sjelesorg og til den sjelesørgeriske praksis.

En informant mener at sjelesorg kan forstås på to forskjellige måter, både som en sjelesørgerisk grunnholdning i møte med mennesker og som en konkret sjelesorgssamtale. Denne tosidige forståelsen av sjelesorgbegrepet samsvarer med det som flesteparten av prestene og diakonene uttrykker i studien. Samtidig viser studien at samtlige har sitt hovedfokus på en vid sjelesorgforståelse og mener at sjelesorg kan skje blant annet ved en samtale på butikken, i forbindelse med hjemmebesøk, ved trosbekreftende arbeid blant demente eller ved forkynnelse med sjelesørgerisk innhold. I tillegg er alle de fire prestene og de fire diakonene opptatte av å være aktive og til stede, bygge relasjoner og skape tillit som kan åpne opp for samtale på ulike arenaer. Det kan være en svakhet eller en utfordring for sjelesorglitteraturen og for Dnk at det ikke er en enhetlig og tydelig sjelesorgforståelse med tilsvarende fokus på sjelesorgens ulike arenaer som studien viser til.

Forord

Å skrive masteroppgave har vært en krevende og langvarig prosess for meg. Det faktum at skriveprosessen har gått over lang tid, har likevel vært positiv ved at studien har fått tid til å modnes. Selv om jeg til tider har vært frustrert og lei, så har problemstillingen aldri sluttet å engasjere meg.

Det er mange som fortjener en takk:

- Takk til dere informanter som har vært imøtekommende og åpne når dere har delt noen av deres kunnskaper og erfaringer med meg. Jeg har lært mye av dere! Jeg er beroliget og glad for at mennesker som kommer i kontakt med Dnk, møter så gode representanter som dere!
- Takk til Anne Austad som gjennom hele denne prosessen har vært min veileder. Takk for konstruktive tilbakemeldinger, gode innspill og for at du har motivert meg og gitt meg tro på at jeg vil komme i mål!
- Takk til mine foreldre for korrekturlesing, gode innspill og all oppmuntring underveis! Dere har betydd mer enn dere aner for at jeg nå faktisk har en masteroppgave klar for levering!
- Takk til gode venner og familie som tålmodig har trodd på meg, oppmuntret, trøstet, heiet og bedt for meg! Takk!
- Takk til lærere ved Diakonhjemmet for faglig hjelp, støtte og tilrettelegging underveis!

Det som virket som et uoppnåelig mål ble til slutt et oppnådd mål.

I dag er jeg takknemlig!

Stavanger, 25. mai 2015

Anne Synnøve Vegge

Innhold

Sammendrag	2
Forord	3
1 Innledning.....	7
1.1 Bakgrunn for valg av tema	7
1.2 Problemstilling, avgrensing og begrepsavklaringer	9
1.2.1 Avgrensninger.....	9
1.2.2 Begrepsavklaringer	10
1.3 Forskningsoversikt.....	11
2 Kontekst.....	12
2.1 Den norske kirke- visjoner og strategidokumenter.....	12
2.1.1 Den norske kirkes visjonsdokument og kirkeloven	12
2.1.2 Plan for diakoni.....	14
2.1.3 Prest- diakon.....	15
2.2 Menighet- koinonia- fellesskap	15
2.3 Diakoni.....	16
3 Teori.....	17
3.1 Sjelesorg - ulike definisjoner og forståelse.....	17
3.1.1 Sjelesorg i en kirkelig kontekst	19
3.1.2 Sjelesorgsamtalen	20
3.2 Sjelesorgsforståelse.....	20
3.2.1 Kerygmatiske(budskapsformidlende) sjelesorg	21
3.2.2 Evangelikal (bibelbasert)sjelesorg.....	22
3.2.3 Karismatisk (Utrustningsorientert) sjelesorg	22
3.2.4 Spiritual (fordypende) sjelesorg	23
3.2.5 Ekklesial (menighetsfundert)sjelesorg.	23
3.2.6 Analytisk (dybdepsykologisk) sjelesorg.	24
3.2.7 Terapeutisk (partsentrert) sjelesorg.....	24
3.2.8 Sosio-politisk (samfunnsrettet) sjelesorg.....	25
3.2.9 Medvandring	26

3.3	Sjelesorgens funksjon og forankring	27
3.3.1	Sjelesorgens faglighet.....	28
3.3.2	Fellesskap	28
3.3.3	Hvem kan utøve sjelesorg?	29
4	Metode	30
4.1	Vitenskapsteoretisk plassering og forforståelse	30
4.2	Metodevalg	32
4.3	Utvelgelse av informanter	33
4.4	Presentasjon av datamaterialet	33
4.4.1	Gjennomføring av intervjuer- kontaktmåte	34
4.5	Etiske refleksjoner	35
4.6	Analysestrategier.....	36
4.7	Svakheter og styrker ved datasamlingen	37
5	Analyse	38
5.1	Sjelesorgforståelse og fokus.....	39
5.1.1	Sjelesorgens særpreg	42
5.1.2	Sjelesorgsamtalens innhold.....	43
5.1.3	Sjelesorg, -identitet og fokus.....	44
5.2	Tilrettelegging og tilgjengelighet.....	47
5.2.1	Tillit og relasjon	47
5.2.2	Sjelesorg og tilgjengelighet	50
5.2.3	Prioritet	53
5.3	Sjelesorgens sted.....	55
5.3.1	Besøktstjeneste	58
5.3.2	Forkynnelse	59
5.3.3	Hvem kan være sjelesørger?	60
5.3.4	Nye rom- fremtidsønsker	62
5.4	Oppsummering.....	63
6	Drøfting	64
6.1	Fra dokument til gjennomføring	65
6.1.1	Sjelesorgen som kirkens oppgave	65
6.1.2	Sjelesorgens plass i vigslings- og ordinasjonsritualet.....	66
6.2	Sjelesorgbegrepet – sjelesorgforståelse - sjelesørgerisk praksis	67
6.2.1	Sjelesorg: Begrepsforståelse - forpliktelse	67

6.2.2	Informantenes sjelesørgeriske praksis og sjelesørgeriske grunnholdning.....	69
6.3	Hvor utføres sjelesorg	72
6.3.1	Hva gjør en samtale til sjelesorg og ikke til en vennesamtale?.....	73
6.3.2	Forståelsen av sjelesorg. Sjelesorg som diakoni.....	76
7	Konklusjon	78
	Utblick 81	
	Sluttord.....	81
	Litteraturliste.....	82
	Vedlegg.....	85
	Vedlegg 1: Informasjonsbrev til informantene	85
	Vedlegg 2: Intervju- guide	86
	Vedlegg 3: Visjonsdokument for Dnk for perioden 2009-2014	88
	Vedlegg 4: Visjonsdokument for Dnk for perioden 2015-2018.....	90

1 Innledning

1.1 Bakgrunn for valg av tema

«Livskriser er blitt like vanlig som forkjølelse». Dette utsagnet stod i en artikkel i Vårt land 04.01. 2014. Kommunelege Stein Erik Grytten kom med påstanden at pasientene i større grad enn tidligere oppsøker fastlegen på grunn av livskriser. Han setter det gjerne på spissen når han sier at halvparten av pasientene har hatt en eller annen livskrise, og at to av årsakene til det blant annet kan være hyppige skifter av nære relasjoner og et samfunn som setter urimelige høye krav til oss. Allmennlegeforeningen er ikke helt enige i utsagnet og sier at det er fastlegeordningen som gjør det enklere for pasienter å ta opp vanskelige ting.

Organisasjonen Mental Helse støtter imidlertid Gryttens utsagn.

(<http://www.vl.no/samfunn/livskrise-er-den-nye-forkjoelsen/>).

Om påstanden er riktig eller ikke kan diskuteres, men bakgrunnen for utspillet er at Grytten gjennom sin praksis har registrert at flere mennesker enn før har behov for å snakke med fastlegen når livet er vanskelig. Hva som er den direkte årsaken til dette, tar jeg ikke stilling til her, men det er ingen overraskelse at de fleste opplever en ekstra vanskelig periode eller en livskrise en eller flere ganger i løpet av livet sitt.

Ingen er bare det du ser, sies det. Ofte viser det seg at førsteinntrykket eller fasaden ikke stemmer overens med hvordan personen egentlig har det. I møte med mennesker med tilsynelatende få eller ingen utfordringer i livet har jeg gang på gang erfart at sannheten er en helt annen når de begynner å fortelle. De fleste opplever at noe skjer som gjør dagene ekstra vanskelige, -i kortere eller lengre perioder. Årsakene kan være kronisk eller alvorlig sykdom, dødsfall, ulike typer sorg, vanskelige parforhold, samlivsbrudd, rus, relasjonsproblemer, arbeidsledighet eller åndelige og eksistensielle kriser. Andre årsaker kan være personlige problemer eller ytre omstendigheter eller hendelser som gjør at noe i livet kjennes ekstra vanskelig. Egne og andres forventninger og krav kan være vanskelige å leve opp til. Ulike medier har også stor påvirkning på holdninger og handlinger og er med på å forsterke forventningspresset og jaget etter god helse, lykke, karriere eller ulike former for status og sosial vellykkethet. Når livet ikke stemmer med glansbildet en drømmer om og det begynner å slå sprekker, kan det få psykiske konsekvenser. Mennesker som måler sin egen verdi ut fra om de opplever å lykkes i livet, kan kjenne seg verdiløse og unyttige hvis de ikke får den bekreftelsen de søker og mange kan oppleve at det er vanskelig å la fasaden falle og vise svakhet overfor omgivelsene.

Når en krise oppstår eller når et menneske kommer inn i en vanskelig periode i livet, har de fleste mennesker mestringsstrategier og finner en måte for å komme seg gjennom det som er skjedd. Men for andre kan en spesiell situasjon overskygge hele livssituasjonen og oppleves som om hele det trygge fundamentet i livet vakler. Det kan være sykdom, ulykke, arbeidsledighet eller en personlig krise. Hva som oppleves vanskelig, er individuelt og graden av det kan være forskjellig. Konsekvensene kan for mange være vanskelig å mestre på egen hånd, derfor kan mange ha behov for å kunne dele tankene og følelsene sine med et annet menneske. Noen kan være ensomme og har få å snakke med, mens andre kan ha «brukt opp» sine omgivelser som samtalepartnere om det aktuelle temaet. Andre kan sitte med tanker som de kanskje aldri har nevnt for noen.

Jeg har hatt praksis i Kirkens SOS. I praksisperioden kom jeg i samtale med mennesker som stod oppi noe i livet sitt som de opplevde som vanskelig og kanskje uløselig. De fleste som tar kontakt med Kirkens SOS, har behov for å sette ord på vonde og vanskelige tanker til et annet menneske som er villig til å lytte og som ikke fordømmer, og som har kompetanse på å være samtalepartner. En slik samtale kan gi håp, nytt mot og det lille ekstra som gjør at livet blir levelig igjen. Erfaringen fra Kirkens SOS påvirket min prosess med å komme frem til tema for masteroppgaven fordi den fikk meg til å reflektere over hvordan mennesker som oppsøker Den norske kirke, blir møtt, ivaretatt og hva som gjøres for å legge til rette for sjelesorg.

Flere ganger i årenes løp har jeg hørt kommentarer som: «Det hadde vært godt å snakke med noen om dette, - men jeg våger ikke.» «Hvem kunne jeg ha snakket med?» «Hva vil folk tenke hvis de visste..» «Det hadde vært godt å bli bedt for, men jeg må kanskje oppsøke en frimenighet for det?»

Det offentlige helsevesenet får mange henvendelser fra mennesker som opplever livskriser og som trenger hjelp slik kommunelege Grytten påstår. Men også innenfor Den norske kirke (Dnk) finnes det mye kompetanse, - både livskompetanse men ikke minst faglig kompetanse, på å møte mennesker i vanskelige livssituasjoner. Når jeg aner hvilken kompetanse som finnes i Den norske kirke, har jeg blitt nysgjerrig hva slags sjelesorgsforståelse diakoner og prester i Dnk har, og hva som gjøres for å legge til rette for å møte og hjelpe mennesker som har noe de strever med i livet sitt.

1.2 Problemstilling, avgrensing og begrepsavklaringer

Som nevnt ovenfor er det mange mennesker som har behov for hjelp og støtte, ikke først og fremst av medisinsk art. Mange har behov for en person å samtale med og som kan bli til hjelp når livet oppleves mer eller mindre vanskelig. Jeg har selv erfart at en samtale kan få avgjørende betydning for et menneske. Derfor ønsker jeg i denne studien å finne ut hvordan Dnk imøtekommer dette behovet ved å velge følgende problemstilling:

«Hvordan forstår prester og diakoner i Den norske kirke sjelesorgens plass i menigheten, og hvordan legges det til rette for sjelesørgerisk praksis?»

1.2.1 Avgrensninger

Sjelesorg foregår i mange kirkesamfunn, men jeg har valgt å begrense studien til å handle om sjelesorg i Dnk. Jeg har valgt å se nærmere på den sjelesorg som foregår i menigheter i Dnk, utover kasualiasamtalene. Kasualiasamtaler er primært ritualforberedende samtaler i forbindelse med blant annet dåp, bryllup og begravelser. Jeg kommer nærmere inn på forholdet mellom kasualiasamtaler og sjelesorgsamtaler i pkt. 3.3: *Sjelesorgens funksjon og forankring*.

Da jeg påbegynte studien ønsket jeg blant annet å se på hva som skiller sjelesorg fra terapi, veiledning eller liknende profesjonell hjelp. Funnene som kom frem angående informantenes sjelesorgpraksis gjorde at jeg i denne sammenhengen ser det mer relevant i denne studien å se nærmere på grenseoppgangen mellom sjelesorg og en vanlig samtale, enn sjelesorg og terapi. (Jmf. punkt. 6.3.1: *Hva gjør en samtale til sjelesorg og ikke til en vennesamtale?*).

Mange mennesker gjør en god og viktig jobb som sjelesørgere for sine medmennesker. Jeg nevner deres viktige funksjon i pkt. 3.3.3 *Hvem kan utøve sjelesorg?*, selv om jeg i denne studien har valgt å hovedsakelig fokusere på prester og diakoners sjelesorgforståelse og praksis.

Det hadde vært interessant å foreta forskningen på en større gruppe informanter for i større grad å kunne generalisere funnene, men det lot seg dessverre ikke gjøre på grunn av studiens omfang.

I studien har jeg valgt å ta utgangspunkt i prester og diakoner synspunkter, selv om det hadde vært interessant å undersøke hvordan folk flest forstår sjelesorg og sjelesorgstilbudet i Dnk. Ved å belyse sjelesorg fra både mottaker av sjelesorgstilbudet og fra sjelesørgers side, ville

det kunne avdekke nyttig informasjon og gi innspill for et enda bedre sjelesorgstilbud i menighetene.

I første omgang ønsket jeg å se på hvordan sjelesorg ble gjort tilgjengelig ved hjelp av blant annet menighetenes kommunikasjonsprofil. Jeg kunne da ha sett nærmere på menighetenes hjemmesider, menighetsblad og ulike relevante oppslag og hvordan den enkelte menighet formidler at mennesker kan ta kontakt. Også dette måtte jeg utelate for at ikke besvarelsen skulle favne for vidt.

1.2.2 Begrepsavklaringer

Noen begreper går igjen i oppgaven, og innledningsvis kan vil jeg avklare nærmere hva som legges i dem. Andre aktuelle ord blir forklart underveis i oppgaven.

Sjelesorg og sjelesørgerisk praksis

Begrepet sjelesorg har ikke en entydig definisjon. Det finnes ulike definisjoner med ulike vektlegginger og ulike forståelser. Jeg velger å eksemplifisere en sjelesorgdefinisjon ved å trekke frem Marit Bunkholts sjelesorgdefinisjon:

Sjelesorg er en samtale om eksistensielle tema som et (eller flere) menneske(r) ber om eller inviteres til i fortrolighet med en profesjonell annen, i noe som kan forstås som en kirkelig kontekst. (2007b:186).

Senere i studien vil jeg utdype ytterligere ulike sjelesorgdefinisjoner og hva sjelesorg er.

Begrepet *sjelesørgerisk praksis*, som er noe av kjernen i studien, vil jeg komme tilbake til når jeg ved hjelp av informantenes erfaringer og forståelser vil vurdere deres forståelse i forhold til sjelesorgsteorier.

Menighet

Når jeg bruker betegnelsen *menighet* i denne studien, sikter jeg til en lokalmenighet i Den norske kirke.

1.3 Forskningsoversikt

Det finnes mye litteratur om sjelesorg og sjelesorgsamtalen generelt og det ser ut til at mye av litteraturen representerer en stor bredde innenfor sjelesorgfeltet. Selv om sjelesorgteoriene representerer ulike retninger kan det likevel se ut til at mange sikter teorien sin inn mot den mer strukturerte samtalen. Så vidt meg bekjent er det lite litteratur som behandler sjelesorgens sted der også spontane og uformelle samtaler har sin plass og der en videre sjelesorgforståelse som omfatter mer enn den strukturerte samtalen blir diskutert.

Marit Bunkholt er prest med variert erfaring fra menighet, helsesektor og presteutdanning. Hun har blant annet publisert artikkelen «Folkekirkelig sjelesorg» i Tidsskrift for sjelesorg (2007. Årg. 27. Nr. 3). Der reflekterer hun blant annet over menighetsprestens arbeid med det hun kaller «samtaler», som jeg i studien har valgt å kalle *sjelesorg*. Bunkholt savner en utvidet forståelse av sjelesorgbegrepet som tar mangfoldet av samtaler i menighetsprestens liv på alvor. Derfor etterlyser hun et faglig arbeid med *samtaler*.

For kort tid siden fikk jeg tilsendt en e-post med oppfordring om å delta som informant i et forskningsprosjekt som L. J. Danbolt, A.H. Grung og H. Stifoss- Hanssen som står bak. Forskningsprosjektet heter «Sjelesorgundersøkelsen 2015». I dette prosjektet blir prester og diakoner i Dnk blant annet spurt om: «Hvilke samtaler har du som du oppfatter som sjelesorg?» «Hva forstår du med sjelesorg?». Formålet med undersøkelsen er å skaffe konkret kunnskap om sjelesorgpraksis i menigheter i Dnk samtidig som undersøkelsen kan danne basis for videreutvikling innen sjelesorgsområdet, fordi de mener det er for lite konkrete kunnskaper om sjelesorgpraksiser.

Det er interessant å registrere at forskningsprosjektet til Danbolt, Grung og Stifoss- Hanssen har noe av det samme fokusområdet som denne studien. Dermed understreker deres initiativ med å sette i gang dette prosjektet nettopp behovet for mer forskning når det gjelder sjelesorgforståelse og dagens sjelesorgpraksis. Også Bunkholts artikkel bekrefter at det er et hull i forskningen som spesifikt tar på alvor mangfoldet av samtaler som prester og diakoner har og hvilken funksjon sjelesorg har i menighetene.

Denne studien er et bidrag til å fylle dette hullet.

2 Kontekst

2.1 Den norske kirke- visjoner og strategidokumenter

Selv om sjelesorg forgår i mange kirkesamfunn, er denne studien som nevnt ovenfor rettet inn mot sjelesorg i Den norske kirke.

I følge Statistisk sentralbyrå (SSB) tilhørte 3 835 973 av landets befolkning Dnk i 2014. Det utgjør 74,3 % av befolkningen totalt. Selv om det er registrert en nedgang på 3,7 % de siste 4 år, har Dnk en sentral rolle i samfunnet. (http://www.ssb.no/kultur-og-fritid/statistikker/kirke_kostra).

I likhet med resten av institusjonene i samfunnet blir Dnk konfrontert med og må forholde seg til ulike utfordringer, både i forhold til sine medlemmer nasjonalt og lokalt og som kirkesamfunn nasjonalt og internasjonalt.

I denne studien rettes søkelyset vedrørende sjelesorg på menighetsnivå. Siden sjelesorg primært foregår lokalt i en kirkelig kontekst, vil jeg innledningsvis presisere om og eventuelt hvor og hvordan sjelesorgbegrepet er nevnt eller framhevet rent formelt av direkte eller indirekte betydning for at det tilbys sjelesorg i menighetene i Dnk.

Kirkens rolle i samfunnet er blant annet nedfelt i Visjonsdokument for Dnk. Et visjonsdokument uttrykker en forventning til at kirken forholder seg aktivt til verden omkring, - både lokalt, nasjonalt og internasjonalt. Det kan være problemstillinger på ulike plan, som for eksempel kampen for rettferdighet, miljøspørsmål, menneskeverd og likeverd. (Nordstokke 2010).

2.1.1 Den norske kirkes visjonsdokument og kirkeloven

Kirkemøtet vedtar overordnede visjoner for kirkens sentrale virksomhetsområder.

Plandokumentene er i følge Kirkemøtet ment å være en hjelp til lokal planlegging ut fra identitet og visjon. (<http://kirken.no/nb-NO/om-kirken/slik-styres-kirken/plandokumenter/>).

Visjonsdokumenter, ulike lover, vedtak og retningslinjer er med på å legge føringer for hvordan den enkelte menighet skal forstå, drifte og gjennomføre menighetsarbeidet på en hensiktsmessig måte.

I løpet av studien har det faktisk vært to ulike visjonsdokumenter, et for perioden 2009-2014. Dette visjonsdokumentet ble erstattet med et nytt i 2015.

I Dnks visjonsdokument for perioden 2009-2014 «I Kristus, nær livet», står ikke ordet sjelesorg nevnt konkret selv om dokumentet har utsagn som sjelesorg kan defineres inn i. (Vedlegg nr. 3).

Nedenfor har jeg trukket ut de mest sentrale punktene i førstnevnte visjonsdokument. Dnk skal være«[...]tjenende ved å vise omsorg gjennom nestekjærighet, inkluderende fellesskap»[...]. Videre står det: «Sammen vil vi: [...] – ta initiativ til åpne og nysgjerrige samtaler og leve i dialog og gjensidig åpenhet. [...] -kommunisere åpenhet, nærvær, forsakelse og håp.». (<http://www.gammel.kirken.no/?event=doLink&famID=231>)

I någjeldende visjonsdokument (2015-2018) «Mer himmel på jord» er det tilsynelatende vanskeligere å finne utsagn der sjelesorg kan defineres inn i. (Vedlegg nr. 4). Jeg har valgt å trekke ut noen sitater fra visjonen som kan være relevante:

Kirken vitner i ord og gjerning om frelse, frihet og håp i Jesus Kristus ved å være: [...]–*Åpen*. Vi er et fellesskap preget av likeverd, deltagelse og respekt for mangfold.

–*Tjenende*. Vi viser barmhjertighet, fremmer rettferdighet og verner om skaperverket.[...]

I et punkt spesifiseres det i tillegg at kirken skal la etterlatte møte omsorg, men dette punktet omfatter bare den gruppen mennesker som har mistet en av sine og sier ikke noe om andre som har omsorgsbehov. (<http://kirken.no/nb-NO/om-kirken/slik-styres-kirken/plandokumenter/visjonsdokument/>)

Det viser seg at ingen av de nevnte visjonsdokumenter opererer med begrepet sjelesorg. Det er dessuten grunn til å spørre hvorfor det sjelesørgeriske aspektet i någjeldende visjonsdokument synes å være ytterligere nedtoner i forhold til det som kirkemøtet vedtok for perioden 2009-2014. Enkelte vil kanskje hevde at sjelesorg alltid er en del av det å være kirke og at det derfor ikke trenger å stå konkretisert i visjonsdokumentene.

På nasjonalt nivå har Kirkemøtet det overordnede ansvar, men på lokalplan er det menighetsrådet som «har i oppdrag å utføre sin oppgave på basis av den forståelse av kirken og dens oppdrag som er gitt i kirkens trosgrunnlag.». (http://kirken.no/globalassets/kirken.no/om-kirken/slik-styres-kirken/planer-visjonsdokument-og-strategier/identitet_oppdrag_2004_bokmaal.pdf) Menighetsrådet har dermed ansvar for å vedta lokale strategier og organisere virksomheten innen menigheten ut fra rammer og

føringer i plandokumenter, verdidokumenter og vigslingsdokumenter som er ment å danne grunnlaget for sjelesorg i Dnk.

Selv om begrepet sjelesorg er fraværende i visjonsdokumentene, er det verd å merke seg det som står i Kirkeloven kapittel 1,§9 om menighetsrådets oppgave:

[...]Menighetsrådet skal ha sin oppmerksomhet henvendt på alt som kan gjøres for å vekke og nære det kristelige liv i soknet, særlig at Guds ord kan bli rikelig forkynt, syke og døende betjent med det, dømte gis dåpsopplæring, barn og unge samlet om gode formål og legemlig og åndelig nød avhjulpet.[...]
(https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1996-06-07-31#KAPITTEL_2)

Her kan punktet om «legemlig og åndelig nød avhjulpet» spesielt trekkes frem som relevant i forbindelse med sjelesorg i en menighet, men heller ikke i Kirkeloven forekommer begrepet sjelesorg.

2.1.2 Plan for diakoni

Den første *Plan for diakoni* som ble vedtatt i Dnk var på kirkemøtet i 1987. I denne planen ble diakoni delt inn i fire virksomhetsområder, der et av punktene heter: «-Sjelesorg, med fokus på menneskets forhold til Gud, seg selv og nesten.»(Jordheim 2009:14).

På kirkemøtet i 2007 ble *Plan for diakoni for Den norske kirke 2007* vedtatt. Denne planen understreker kirkens diakonale identitet ved å vise til kirkens visjonsdokument: «..Den norske kirke ser på seg selv som en tjenende kirke..», og ved å si at «..diakonien er et kjennetegn ved kirkens samlede oppdrag. Den preger fellesskapet og den enkeltes liv..»(s.9). Også denne planen fremhever at diakoni har vært en del av kirkens vesen gjennom hele dens historie. På denne måten kan diakoniplanen være med å trekke linjene tilbake til de første menighetenes diakonale oppdrag og at vektleggingen av diakoni gjelder like mye i dag. Selv om planen peker på diakoni som en vesentlig del av å være kirke, står det lite konkret om sjelesorg, hvordan det kan legges til rette for sjelesorg i menigheten eller hvordan sjelesorg skal prioriteres. Et av de mest tydelige utsagnene som sier noe om ansvaret den enkelte menighet har, er at:

..alle mennesker trenger å bli møtt med nestekjærighet både i glede og i sorg. I krisesituasjoner er behovet for nestekjærighet og barmhjertighet ekstra stort. Her har vi et ansvar både som enkelt-mennesker og som menighetsfellesskap.(s16).

Et av få steder i 2007-utgaven der ordet sjelesorg er nevnt konkret, sier følgende:

«Sjelesorg er sentralt i kirkens diakoni. Mange mennesker ønsker en mulighet til samtale om eksistensielle spørsmål i livet. Særlig unge mennesker stilles i dag overfor utrolig mange valg. Kan diakonien gi muligheter for en rådgivningstjeneste, gjerne for unge, med hjelp og støtte i vanskelige situasjoner? Tilbud om sjelesorg kan styrkes lokalt samtidig som det rekrutteres til tjeneste i Kirkens SOS. Kirkens åndelige veiledning kan utvikles og gjøres kjent...»(s18).

Diakoniplanen forsøker å styrke diakoniens plass og prioritering i Den norske kirke, men den inneholder som vist i liten grad hva som skal prioriteres. (Birkedal, Hegstad og Lannem 2011).

I en saksorientering fra Kirkemøtet i 2011 (KM 9.1/11 s. 8) blir det poengtert at kirken er diakonal i sitt vesen og at diakoni er en integrert del av kirkens kall og identitet, men begrepet sjelesorg er ikke nevnt.

2.1.3 Prest- diakon

Diakoner og prester har et spesielt ansvar for å utføre sin tjeneste i tråd med kirkens identitet og oppdrag. Prestene blir ordinert og diakonene blir vigslet til tjeneste. Dietrich påpeker at de to vigslingsordningene likner på hverandre både i struktur og innhold. Likevel er det og skal det være forskjeller mellom de to ulike ordningene. (2011 a). Prester og diakoner har ulik utdanning, noe som naturlig nok gir ulik kompetanse og vil påvirke måten de utfører oppgavene sine på. Jeg kommer nærmere inn på forskjellen i vigslingsliturgien til diakonene og ordinasjonsliturgien til prestene under punkt.6.1.2: *Sjelesorgens plass i vigslings- og ordinasjonsritualet*.

2.2 Menighet- koinonia- fellesskap

Den teologiske forståelse av kirkens vesen og oppdrag kalles kirkens ekklesiologi. Kirken kan forstås på ulike måter, men etter en ekklesiologisk modell er kirken forstått som et fellesskap (koinonia). I følge Hegstad har begrepet kirke to betydninger. For det første uttrykker kirkebegrepet fellesskapet med Gud og for det andre er kirkebegrepet et uttrykk for fellesskapet med hverandre. «Kirken er ikke et sted der man først og fremst som enkeltindivider møter Gud, men der man møter ham *sammen*, som et fellesskap.»(Hegstad 2009:87). Jesu liv og gjerning er selve utgangspunktet for kirkens eksistens. Den normative bestemmelsen av kirkens vesen og oppdrag må til enhver tid hentes og vurderes ut fra nettopp

det og tolkes inn i den aktuelle konteksten det skal anvendes på. (Hegstad 1999. Hegstad 2009).

Nordstokke peker på at kirkens fellesskap (koinonia) synliggjøres gjennom tre dimensjoner ved å være kirke: *forkynnelse* (kerygma), *gudstjenestefeiring* (leitugia) og *tjeneste* (diakonia). Samtidig understreker han at disse tre dimensjonene er gjensidig avhengig av hverandre. (2009:29).

Bergem understreker også at kristen sjelesorg springer ut av og har sin forankring i nettopp det kristne fellesskapet. (2011).

Bergem peker på at det på mange måter forventes at den lokale menigheten skal utøve sjelesorg. Folk flest forventer at kirken på en eller annen måte skal bry seg om hvordan mennesker har det, også utover dem som er en del av menighetsfellesskapet. Han sier videre at det kan virke som om det på dette punktet er stor enighet både blant de kirkelige ansatte, vanlige menighetsmedlemmer og de som til vanlig ikke er aktive i menigheten. Denne forventningen kommer ekstra tydelig frem når prester og diakoner blir inkludert i lokale krise- eller beredskapsgrupper. Deres utdanning, deres sjelesørgeriske kompetanse og erfaring med å møte mennesker i vanskelige livssituasjoner kan komme godt med i en kritisk situasjon. Det utøves daglig sjelesorg for eksempel i forbindelse med kirkelige handlinger som dåp, konfirmasjon, vigsel og bisettelser/begravelser i menigheten. Dessuten foregår det også mye sjelesorg i det skjulte, der både kirkelige ansatte eller vanlige menighetsmedlemmer kan ha rollen som sjelesørger. Siden dette mønsteret kan finnes igjen i kristne kirker og menigheter over hele verden, er det med på å understreke at sjelesorg har en selvfølgelig plass i kirkens liv og virksomhet. (2008).

2.3 Diakoni

Någjeldende Plan for diakoni av 2007 slår fast at sjelesorg er sentralt i kirkens diakoni.

Diakoni defineres som følgende:

Diakoni er kirkens omsorgstjeneste. Den er evangeliet i handling og uttrykkes gjennom nestekjærlighet, inkluderende fellesskap, vern om skaperverket og kamp for rettferdighet. (Plan for diakoni 2007:7).

Den gjeldende diakonidefinisjonen peker ut hovedfokusene diakonien skal ha i årene fremover. Selv om definisjonen av diakoni har endret seg noe gjennom tidene, så har diakoni

gjennom alle tider vært en del av det å være kirke. Nordstokke poengterer at kirken i sitt vesen ikke er kirke uten diakoni, samtidig som diakoni ikke kan kalles diakoni hvis forbindelsen til kirken mangler. (Nordstokke 2011).

Dietrich bekrefter dette når hun sier at det er nødvendig å definere kirken ut fra sin diakonale identitet, og at det er tilknytningen til kirken som gjør diakoni til diakoni, og slik at det ikke bare blir sosialt arbeid, rådgivning eller veiledning. I tillegg til at diakoni er en del av kirkens identitet, er diakoni, i følge Dietrich, en konkret og naturlig følge av Guds nåde, Jesu etterfølgelse og det fellesskapet man er satt inn i. Diakoni bør heller ikke bli nedgradert til bare å bli en del av kirkens *aktiviteter*, men være begrunnet og rotfestet i kirkens identitet og oppdrag. (2011a).

3 Teori

I denne studien ønsker jeg som tidligere nevnt å se nærmere på de ulike informantenes forståelse av sjelesorg. Som bakgrunn for deres forståelse av sjelesorgbegrepet vil jeg i det følgende kapittel presentere ulike definisjoner og forståelser av sjelesorg.

Som utgangspunkt for analysen har jeg hovedsakelig valgt å benytte teorier av Tor Johan Grevbo, Anders Bergem, Eberhard Harbsmeier og Hans Iversen, Marit Bunkholt, Stephanie Dietrich og Hans Stifoss-Hanssen.

3.1 Sjelesorg - ulike definisjoner og forståelse

Sjelesorgsbegrepet kan fremstå som noe uforståelig i sammenhenger utenfor kirken.

Beslektede begreper som veiledning, samtale eller terapi kan for mange være lettere å tenke seg hva innebærer. Selve ordet sjelesorg kommer fra det tyske ordet «Seelensorge» som betyr «omsorg for sjelen». På engelsk brukes betegnelsen «pastoral care» som ikke like lett lar seg oversette direkte til norsk. (Okkenhaug 2002:14)

Begrepet «Pastoral care» kan lett assosieres med kasualsamtaler. De vanligste kasualsamtalene er dåpssamtaler, vigselssamtaler og sorgsamtaler.

Kasualsamtaler kan defineres som:

...samtaler som rituallederen har med den (de) personen(e) som henvender seg til kirken for å be om å få utført en casualhandling, eller mer presist en kasualgudstjeneste. (Bunkholt 2007a:17).

Om kasualiasamtaler defineres som sjelesorg eller ikke diskuteres. Det kan virke som om Bergem regner casualsamtalene for å være sjelesorg når han sier at det utøves sjelesorg «daglig for eksempel i forbindelse med kirkelige handlinger som dåp, konfirmasjon vigsel og bisettelser/ begravelser.» (2008:67). I følge Stifoss- Hanssen er det hvordan man definerer sjelesorg som avgjør om casualsamtaler kan regnes som sjelesorg eller ikke. Selv om casualsamtalene omtales som sjelesorg av mange fagpersoner, er det innholdet som er avgjørende. Grensen mellom casualsamtalen og sjelesorgsamtalen kan i stor grad være overlappende. Likevel er Stifoss-Hanssen av den oppfatning av at det i all hovedsak er formålet med casualsamtalen som avgjør om det er en sjelesorgsamtale eller ikke.

Kasualsamtalens hovedformål er å forberede kasualgudstjenesten, mens sjelesorgsamtalen kommer i stand hvor målet for samtalen i seg selv er å hjelpe eller bearbeide et problem. Selv om sjelesorg og casualsamtalen har ulike funksjoner, kan det likevel dukke opp et behov eller et ønske hos etterlatte om videre samtale utover casualsamtalen. Da kan vedkommende få tilbud om videre samtale/sjelesorg. (Bunkholt 2007a).

Selv om det er ulike måter å forstå sjelesorg på, er hovedfokuset i denne studien ikke på casualsamtaler, men på den sjelesorg som finnes i menighetene utover dette.

Institutt for sjelesorg ved Modum Bad har en enkel og folkelig forklaring på sin nettside på hva sjelesorg er: «Sjelesorg er en samtale med et annet kompetent menneske om det du har på hjertet.» . Denne forklaringen kan gi en pekepinn på hva sjelesorg handler om, og er nok ment enkelt å forklare folk flest hva sjelesorg er.

Sjelesorgens egenart kan imidlertid defineres på forskjellige måter. Ser man nøyere på de ulike definisjonene og forståelsene, kommer også ulikhetene frem.

I denne studien vil jeg først presentere ulike definisjoner og sjelesorgforståelser som hver på sin måte forklarer og vektlegger hva sjelesorg kan være.

3.1.1 Sjelesorg i en kirkelig kontekst

Folk flest er kanskje ikke så opptatt av å ha full oversikt over hva som skiller sjelesorg fra for eksempel en vanlig samtale eller terapi hos en psykolog eller en annen profesjonell praktiker. Selv om terapi, veiledning og en vanlig samtale kan ha mange likhetstrekk med sjelesorg, er den grunnleggende forskjellen konteksten sjelesorgsamtalen er satt inn i. Felles for kristen sjelesorgforståelse er at den foregår i en kirkelig kontekst.

Tor Johan Grevbo understreker den kirkelige konteksten i sin definisjon av sjelesorg:

Kristen sjelesorg er – i en sosial og kirkelig kontekst – å gå et stykke av Guds vei med et udelt og egenartet medmenneske (eventuelt med flere samtidig) for å bane vei for å formidle tro, håp og kjærlighet. (2006:519)

Bunkholt foreslår følgende sjelesorgdefinisjon:

Sjelesorg er en samtale om eksistensielle tema som et (eller flere) menneske(r) ber om eller inviteres til i fortrolighet med en profesjonell annen, i noe som kan forstås som en kirkelig kontekst. (2007b:186)

Harbsmeier og Raun Iversen trekker også frem viktigheten av at sjelesorg er satt inn i en kirkelig eller kristelig kontekst, fordi det er det som utgjør sjelesorgens egenart, til forskjell fra terapi, veiledning eller en vanlig samtale. Deres definisjon av sjelesorg er: « en hjælpende samtale med det enkelte menneske, der sker i en kirkelig kontekst på menighedens vegne. »(1995:384). De peker altså på at samtalen foregår på vegne av menigheten, og ikke på vegne av sjelesørger som privatperson.

Nettopp det at samtalen skjer i en kirkelig kontekst, gjør at sjelesorgssamtalen blir satt inn i en ramme som er med å gi sjelesørgeren både frimodighet og trygghet i oppgaven. Når sjelesorgsamtalen foregår i rammen av en kirkelig kontekst, blir sjelesørgeren en representant for kirken og menigheten og ikke seg selv. Det medfører at det ligger visse føringer og krav til hvilken grunnholdning og verdier den sjelesørgeriske samtalen bør bære preg av.

I jungelen av ulike tilbud som finnes, er det i følge Harbsmeier og Raun Iversen viktig å ha fokus på hva som særpreger sjelesorg og hva sjelesorg har å bidra med i møte med mennesker utover det en vanlig samtale eller terapi kan. Sjelesorgens egenart kan på den måten tilføre samtalen noe særegent som annen type livshjelp ikke kan på samme måte. (1995).

3.1.2 Sjelesorgsamtalen

I hovedtrekk kan man si at det er samtalen som kommunikasjonsform som skiller sjelesorg fra andre kirkelige aktiviteter som forkynnelse, undervisning og diakoni.

Sjelesorg foregår som oftest i en organisert form, noe som gjør at ikke all mellommenneskelig kontakt kan regnes som sjelesorg. Hvor grensen går mellom en vanlig samtale og hva som kan defineres som sjelesorg kan fremstå litt uklar. Harbsmeier og Raun Iversen har bevisst formulert en åpen definisjon fordi den lar omdiskuterte spørsmål som form, innhold og metode stå åpne, men den setter likevel sjelesorgsamtalen inn i en kontekst.(1995).

Sjelesorg har blitt forstått som en dialog med et enkelt menneske om hans eller hennes individuelle spørsmål. Harbsmeier og Raun Iversen påpeker likevel at også samtale i *gruppe* kan defineres innenfor sjelesorg fordi en gruppe består av enkeltmennesker som ved å lytte til andres erfaringer og ved å dele egne tanker og følelser kan oppleve å få hjelp og støtte inn i den situasjonen de er i. (1995).

3.2 Sjelesorgsforståelse

Kirken har til alle tider sett på seg selv om et omsorgsfellesskap. Grunnforståelsen har ikke endret seg, men innholdet i omsorgen og måten omsorgen har blitt formidlet, har variert gjennom tidene.(Bergem 2008). Sjelesorgsforståelsens tyngdepunkt har vekslet opp gjennom tidene i spennet mellom terapi og å forkynne Guds ord. Dietrich Stollberg representerer ei side når han definerte sjelesorg som «psykoterapi i kirkelig kontekst».(s16). Eduard Thurneysen får være representant for en ganske annen vektlegging med dette sitatet:

Sjelesorg finner i kirken sted som formidling av Guds ord til den enkelte. I likhet med all kirkens rettmessige gjerning, er sjelesorgen begrunnet i at det Guds ord som er gitt til kirken, er et levende ord som forlanger å bli formidlet på mange slags måter.(Bergem 2008:16).

Anders Bergem har en annen vinkling når han sier at sjelesorg handler om å tolke menneskers livsopplevelse innenfor rammen av en dialog og i lys av kristentroen på en måte som fremmer fellesskapet mellom mennesker og fellesskapet mellom mennesker og Gud.(2011:15).

Hvordan sjelesørgeren møter det enkelte menneskets livsopplevelse, er avhengig av den enkelte sjelesørgers sjelesorgsforståelse. I følge Harbsmeier og Raun Iversen virker det som om det er bred enighet om at det er spesielt i forbindelse med *menneskesynet* at sjelesorgens

egenart kommer frem. Samtidig kan det kristne menneskesynet fremstå noe uklart siden det inneholder en spenning mellom to helt ulike forståelser av mennesket, som umiddelbart virker inkonsekvent. På den ene side fremhever den kristne lære menneskers syndige natur. Samtidig poengterer det kristne menneskesynet at mennesket er skapt i Guds bilde. Nettopp denne spenningen mellom menneskets syndige natur og at det samtidig er skapt i Guds bilde sier noe om sjelesorgens egenart. Denne spenningen har også vært og er med å bestemme og påvirke de skiftende oppfatningene av sjelesorg. (Harbsmeier, Raun Iversen 1995).

Måten sjelesorg blir forstått og praktisert på har også blitt påvirket av både historiske, politiske og sosiale forhold. Mange har forsøkt å dele sjelesorgbegrepet inn i kategorier og hovedretninger for å få en oversikt over de ulike aspektene ved sjelesorg. Et eksempel er Tor Johan Grevbo sine åtte hovedretninger eller grunntyper som han presenterer i boken «Sjelesorgens vei» fra 2006. Grevbos fremstilling kan være med på å illustrere mangfoldet innenfor internasjonal sjelesorgsforståelse. Hovedretningene blir satt opp i et høyre-venstre skjema hvor den ene ytterfløyen utgjør de retningene som vektlegger Gud og kirken, mens den andre ytterfløyen konsentrerer seg om mennesket og verden. (2006).

3.2.1 Kerygmatiske(budskapsformidlende) sjelesorg

Kerygmatiske sjelesorg var toneangivende store deler av 1900-tallet og kan defineres som «sjelesorg som forkynnelse av Guds åpenbaring for enkeltpersoner».(2006:308). Det som kjennetegner denne retningen, er tenkingen om at det er en splittelse mellom Gud og mennesket som medfører at det bare er gjennom Guds ord og ved forkynnelse, kontakten kan gjenopprettes. Sentralt for kerygmatiske sjelesorg er Jesus Kristus brobygger mellom Gud og mennesket. Kerygmatiske sjelesorgsforståelse er tydelig inspirert av den første boka om sjelesorg i reformatorisk tid, som ble skrevet av Martin Bucer i 1538. (Grevbo 2006:308).

Hans Asmussen(1898-1968) og Eduard Thurneysen (1888-1974) representerer den klassiske kerygmatiske sjelesorg. Forkynnelse av Guds ord og formidlingen av syndenes forlatelse stod sentralt i deres tenkning. Det var dessuten ønskelig at sjelesorgsamtalen endte ut i et skriftemål eller en botssamtale. Etter hvert vekket dette synet mye motstand blant annet på grunn av den autoritære preget som sjelesorgsamtalen fikk. Etter hvert avtok kritikken noe fordi mange innenfor sjelesorgsfaget ble bekymret for at sjelesorgen i for stor grad tilpasset seg andre fag som for eksempel psykologien, og at de dermed stod i fare for å miste sin egenart og tape sin identitet.

De siste 30 årene har den kerygmatiske sjelesorg opplevd en fornyelse. Helmut Tacke (1928-88) representerer en kerygmatiske sjelesorg som er mindre skarp i formen enn den tradisjonelle formen. Tacke definerer sjelesorg som følgende:

Sjelesorg er praksisrettet formidling av evangeliet i form av fri samtale, der Guds (egen) sjelesorg kommer til orde. Det sjelesørgeriske mål består i hjelp til å tro, på en måte som gjør at troen virker som hjelp til å leve.(Grevbo 2006:315).

Til forskjell fra den klassiske kerygmatiske sjelesorg legger Tacke vekt på en mer «positiv» samtale som kjennetegn ved kerygmatiske sjelesorg uten at samtalen nødvendigvis skulle resultere i skriftemål eller botssamtale. Han holder likevel fast på en stram «Guds-ord-teologi».(Grevbo 2009:312-314).

3.2.2 Evangelikal (bibelbasert)sjelesorg

Evangelikal sjelesorg defineres som «personlig engasjert påvirkning ut fra gudgitte, bibelske sannheter og normer».(Grevbo 2006:316). Innenfor denne retningen er det avgjørende at sjelesørgeren er grunnfestet i bibelsk kunnskap og overbevisning. Her åpnes det opp for å anvende bibelske sannheter inn i menneskers liv kombinert med innspill fra ulike psykologiske metoder. Collins er en representant for det evangelikale synet:

Det er av avgjørende betydning at sjelesørgerne har gitt seg hen til Bibelens inspirasjon og autoritet, både som den standard all psykologi må testes opp mot, og som det skrevne Guds ord som all bærekraftig sjelesorg må stemme overens med. [...]Den kristne sjelesørger søker å bringe folk inn i et personlig forhold til Jesus Kristus og å hjelpe dem til å finne tilgivelse og lettelse for den lammende effekten av synd og skyld. (Grevbo 2006:322-323).

Kritikken denne retningen er blitt møtt med har blant annet vært at evangelikal sjelesorg kan benytte seg av et for snevert utvalg av psykologiske metoder, og at det kan være problematisk hvis Bibelen nærmest blir brukt som et oppslagsverk i møte med menneskers ulike lidelser og problemer.

3.2.3 Karismatisk (Utrustningsorientert) sjelesorg

Gjennom kirkens historie har det vært innslag av en form for sjelesorg med hovedvekt på nådegaver som helbredelse ved bønn og sjelesørgerens åndelige utrustning. Innenfor karismatisk blir sjelesorg definert som en «åndelig fullmaktsgjerning i Jesu navn»(2006:324).

Sjelesørgeren trenger en særlig åndelig utrustning for å kunne gjøre en «gavnlig tjeneste i Jesu navn». Retningen har hatt større innflytelse internasjonalt i karismatiske miljøer enn den ser ut til å ha for eksempel nasjonalt innenfor de teologiske fakulteter og Den norske kirke. (Grevbo 2006:324-331).

3.2.4 Spiritual (fordypende) sjelesorg

Begrepet «spiritualitet» kan oversettes med åndelighet og har et noe ubestemmelig innhold. Spiritual sjelesorg defineres her som en «medvandrende henvisning til Guds dype hemmelighet». (Grevbo 2006:332). Sentrale stikkord kan være åndelig veiledning, bønn og meditasjon. Det bygger på overbevisningen om at Gud er til stede i alle menneskelige situasjoner, og at vi hele veien er henvist til Ham som vårt liv store hemmelighet.

Grevbo forstår kristen spiritualitet som:

..en levende og helhetlig relasjon til tilværelsens ytterste mening og mål, Gud selv, slik den kommer til uttrykk og erfares gjennom livet i verden, den kristne overlevering og de nådemidler (i vid forstand) som hører hjemme der (Guds ord, bønn, sakramenter, liturgisk liv osv). (2006:334).

Wilfrid Stinissen legger vekt på at den åndelige vandringen ikke kan konstrueres, men at denne type sjelesorg handler om å hjelpe konfidenten til å oppdage det de allerede bærer inni seg. Veilederens oppgave er aldri å skape noe nytt, men å frigjøre de ressurser som Skaperen har nedlagt akkurat i dette menneske. (Grevbo 2006:342).

3.2.5 Ekklesial (menighetsfundert)sjelesorg.

Denne retningen favner vidt og har kjennetegn som kan føres tilbake til Martin Luther og den lutherske tradisjon. Ekklesial sjelesorg kan forklares som kirkelig omsorg til tro og liv både i og gjennom menigheten. (Grevbo 2006:342). Innenfor denne forståelsen er både legfolk og prest/diakon «vervet» til å være en «Kristus for sin neste». Det er en menighetsfundert sjelesorg der et hovedelement er at det skal være nær forbindelse til det kristne fellesskap. Sjelesorg bidrar til å styrke fellesskapet innenfor de troendes forsamling. Når en menighet har lært å hjelpe og støtte hverandre, er det den «selvsagte basis for et engasjement også utover snevre menighetsgrenser.». Menigheten blir sett på som et fellesskap av alle døpte, som igjen har et oppdrag overfor den øvrige befolkning og verden. (s344). Sjelesorg skjer på kirkens

vegne. Det er ikke «et privat oppdrag knyttet til sjelesørgers personlige kvalifikasjoner, men en sentral kirkelig livsytring.». Videre skjer sjelesorgen alltid prinsipielt i en kirkelig kontekst, også om den geografisk finner sted langt borte fra kirkerommet, bedehus eller bedehuslokaler. (s 345).

Ekklesial sjelesorg understreker betydningen av generell sjelesorg preget og næret av kirkens alminnelige forkynnelse, undervisning, gudstjenesteliv og sakramentforvaltning. Den benytter seg av de overnevnte forståelsene. Selv om kunnskapsområder innen psykologien praktiseres, kan ekklesial sjelesorg likevel ikke utvikle seg atskilt fra troen og kirken. Denne type sjelesorg har en dobbel bestemmelse: den skal være både en troshjelp og en livshjelp. På den måten knytter den sammen diakoni og sjelesorg. Et viktig moment ved ekklesial sjelesorg er at omsorgen omfatter hvem som helst som «min neste» og er ikke bare beregnet på de som er aktive menighetsmedlemmer. (Grevbo 2006: 342-349).

3.2.6 Analytisk (dybdepsykologisk) sjelesorg.

Denne type sjelesorg handler om «bevisstgjørelse og selv-opdagelse gjennom samtale». (Grevbo 2006:351). Denne retningen er blitt særlig påvirket av Sigmund Freuds tenkning, men Carl Gustav Jung har også vært inspirasjonskilde til den analytiske retningen. Disse to hadde mange ulike ståsteder, men delte samtidig mange av de ideologiske synspunktene. Grevbo oppsummerer målet med analytisk sjelesorg som en «frigjørende selvrealisering gjennom økt selvinnikt, og da ut fra et menneskesyn som legger vekt på forholdet mellom en indre avklaring og evnen til å møte og nyte livet.» (2006:364).

3.2.7 Terapeutisk (partsentrert) sjelesorg

Hovedkjennetegnet ved terapeutisk sjelesorg at det er en sjelesorgtype som er en «profesjonell og psykologidominert hjelp til selvhjelp». (Grevbo 2006:367). Denne retningen er en av de åtte hovedretningene for sjelesorg, samtidig som den representerer hovedstrømmen i den amerikanske sjelesorgsbevegelsen som vokste frem på 1900-tallet. Den terapeutiske sjelesorgen har bidratt til å gi sjelesorgen aktualitet og oppslutning i det moderne samfunnet. Den har «sitt sentrum i en omsorg som gjør det nødlidende menneske til en akseptert og likeverdig partner på livets (og sjelesorgens) vei». (2006:384). Utgangspunktet er konfidentens opplevelse av sin egen situasjon, og at vedkommende føler seg sett. Hovedfokuset er å hjelpe konfidenten til å kunne hjelpe seg selv ved å benytte psykologiske

tilnærmingen som synes mest effektiv og helbredende i det aktuelle tilfelle. (Grevbo 2006:367-386).

3.2.8 Sosio-politisk (samfunnsrettet) sjelesorg

Den sosio-politiske sjelesorgen handler om «befrielse fra og forandring av livshemmende ytre forhold.». (Grevbo 2006:386). Retningen kan veksle fra de som har en radikal marxistisk forankring til de som har en mindre kontroversiell sosial og sosiologisk overbevisning. Denne type sjelesorg er opptatt av å lete etter ytre, samfunnsmessige faktorer som i stor eller mindre grad er med på å skape de aktuelle problemene. Et sterkt politisk, samfunnsetisk og/eller sosialt engasjement er viktig i denne type sjelesorg. Fokuset på samfunnets svik og urettferdighet. Den sjelesørgeriske samtalen blir satt inn i en større sammenheng, og fokuset rettes mot hva som kan gjøres for å forandre livshemmende ytre forhold. Konfidentens sosiale kontekst og felleskap står sentralt. I den forbindelse trekker Grevbo frem Herbert Girgensohns tanker om sjelesorg:

Sjelesorg har å gjøre med hele den virkelighet som mennesket utgjør[...]. På denne bakgrunn blir forbindelsen mellom sjelesorg og diakoni, sjelesorg og legemlig hjelp, sjelesorg og sosial omsorg forståelig. Sjelesorgen må ikke isoleres fra slike former for livshjelp.(2006:398)

Jeg har her valgt å presentere Grevbos inndeling av sjelesorgforståelser men det finnes også andre inndelinger og oppfatninger. Det at det finnes flere ulike måter å forklare sjelesorg på, viser at det ikke finnes en entydig oppfatning. Derfor er det grunn til å tro at også sjelesørgeren tar med seg ulike impulser og synspunkter inn i sjelesorgsamtalen. Likevel har gjerne sjelesørgeren sin grunnholdning fra en av disse grunntypene. Som oftest vil en sjelesørger være åpen for at det kan finnes viktige elementer i alle de ulike retningene, og at det kan være en styrke å ta med seg i den utøvende sjelesorg. Grevbo er nettopp opptatt av å påpeke at hver enkelt av disse retningene har noe å tilføre til dagens sjelesorg, -hver på sin måte, og at det i møte med dette kan være viktig og nyttig å ha en ydmyk og åpen grunnholdning. (2006).

Selv om det finnes mange ulike syn på sjelesorgforståelse, er det noen typiske kjennetegn ved sjelesorgsamtalen. Bergem peker på at i dagens kristen sjelesorg ser det ut til at det er stor enighet om at sjelesorg vanligvis utøves i relasjon mellom to personer. Et annet hovedtrekk

som det er enighet om, er at sjelesorgssamtalen som oftest er preget av fysisk nærhet, og at den foregår i en setting som er mer eller mindre skjermet fra omgivelsene. Sjelesorg har sin plass innenfor «de små rommene», til forskjell fra for eksempel forkynnelse som ofte foregår i sammenhenger med mange mennesker. Det er også stor enighet om at samtalen er det viktigste redskapet innenfor sjelesorg, og at kommunikasjon ved hjelp av ord står sentralt, selv om det ikke er det eneste «verktøyet» som blir brukt. Til sist er det utbredt enighet om at sjelesorg utøves i rammen av en kristen virkelighetsforståelse.(Bergem 2008).

Det kan tilsynelatende se ut til at disse punktene forklarer hva som skal til for å kalle en samtale for sjelesorg, men disse punktene er bare med på å gi noen føringer og et forsøk på å sette noen rammer. Hvordan den enkelte forstår og tolker sjelesorg utover disse fellestrekkene, er likevel individuelt og avhengig av tradisjon og forståelse.

3.2.9 Medvandring

I møte med mennesker som er opptatt av sjelesorg, har ordet medvandring flere ganger blitt nevnt når de snakker om sjelesorg. Da refererer de ofte til hvordan de ser på sin egen rolle som sjelesørger i møte med mennesker. Tor Johan Grevbo har presentert en egen form for sjelesorg som han kaller viatorisk sjelesorg. Navnet viatorisk sjelesorg har sitt utgangspunkt i det latinske ordet *Viator* som betyr både en veifarende(medvandrer) og en budbærer. Betegnelsen inviterer dermed til både å vandre med og å bære bud, noe som forener både den konfident-sentrerte og den kerygmatiske siden av sjelesorg. Sjelesorgssamtalen blir sett på som en vandring der sjelesørgeren og konfidenten går et stykke vei sammen. Budbærer-aspektet er i følge Grevbo viktig i sjelesorg. Han ser for seg at måten budskapet bæres frem på, kan og bør varieres, men at sjelesørgeren i utgangspunktet alltid har noe å bære bud om fra sin høyeste oppdragsgiver. Som medvandrer kan konfidenten dra nytte av sjelesørgerens erfaringer, kunnskap og hjelp til å se på situasjonen litt utenfra. Viatorisk sjelesorg handler altså om at sjelesorgen foregår på en vei der sjelesørgeren både er en omtenkssom medvandrer og en ydmyk budbærer og der konfidenten i hovedsak bestemmer vandringens tempo. (Grevbo 2006:506-507).

3.3 Sjelesorgens funksjon og forankring

Forenklet kan man si at hensikten med sjelesorg er å «hjelp mennesker som lever i forvirrende, vanskelige livssituasjoner så de kan finne vei, mening og måter å løse konfliktene sine på, enten det er indre eller i forhold til ytre vanskeligheter.»(Okkenhaug 2002:19). Noen kan oppleve at det skjer noe som gjør at det oppleves som om livet raser sammen. Andre ønsker kanskje å ta tak i noe i livet som de ønsker å endre og som de trenger hjelp og støtte til underveis i prosessen.

Prester og diakoner kommer i kontakt med mennesker både i glede, sorg, hverdag eller krise. Samtalene kan inneholde et vidt spekter av temaer, fra eksistensielle spørsmål til praktiske utfordringer som livet kan by på. Kontakten kan komme i stand enten på grunn av noe som akutt har hendt, eller fordi han eller hun blir anbefalt av andre å ta kontakt. I noen tilfeller er det presten/diakonen som tar initiativ til samtale fordi de ser et behov. De såkalte kasualsamtalene kan representere en form for sjelesørgeriske samtaler, og kan uansett avdekke eventuelle behov for oppfølgingssamtaler. Det er konfidentens behov som skal stå i fokus og ikke nødvendigvis det sjelesørgeren tenker seg, er noe Stifoss-Hanssen er opptatt av når han peker på faren for at sjelesørger kan innta «hjelperrollen» overfor noen som slett ikke vil ha eller trenger den type hjelp. Hensikten med sjelesorg er ikke bare å møte de menneskene som opplever store kriser eller befinner seg i vanskelige livssituasjoner. I følge Stifoss-Hanssen handler sjelesorg om samtaler med mennesker som vil snakke om noe som er viktig for dem, og dermed kan det ikke begrense seg til bare å gjelde samtaler med mennesker som befinner seg i en utsatt posisjon. (Bunkholt 2007 b).

Mennesker som søker sjelesorg, har vanligvis noe konkret de vil ta opp. Noen har opplevd en krise eller en vanskelig situasjon der de trenger hjelp. For andre kan det være teologiske spørsmål, et ønske om å drøfte et samfunnsaktuelt dilemma eller å drøfte en mellommenneskelig utfordring. Noen kan gå med suicidale tanker. Andre kan ha noenlunde kontroll over egen tilværelse, og takler hverdagen sin og opplever seg selv ikke som hjelpetrengende. De kan likevel se at de kan ha nytte av eller behov for å dele tankene sine med en sjelesørger som har taushetsplikt og kompetanse på å møte mennesker. Siden behovene kan være så ulike, kan det være nyttig å ha en vid innstilling til hvem og hva sjelesorg er til for i møte med det enkelte mennesket.(Bunkholt 2007a).

3.3.1 Sjelesorgens faglighet

Den sjelesørgeriske fagligheten handler om mer enn å formulere gode oppskrifter for «den gode sjelesorgsamtalen», eller å finne gode metoder der det gis praktiske råd til sjelesorgsamtalen, kommunikasjonsteknikk, kunnskap om menneskers reaksjoner på sorg og kriser og liknende.

Bergem understreker at en fagliggjøring av sjelesorg innebærer både at sjelesorgutøvelsen er forankret i et solid teoretisk grunnlag, men også at dette teoretiske grunnlaget hele tiden vurderes i lys av den sjelesørgeriske praksisen. Dialog står sentralt når sjelesorgen som fag skal kommunisere med faglige tradisjoner og miljøer. Andre faglige tradisjoner og miljøer kan tilføre sjelesorg ny innsikt som medfører at sjelesorgen som fag bør være åpen for og hele tiden vurdere sin egen selvforståelse.(2008).

I tillegg til å forankre sjelesorgen i et teoretisk grunnlag, må kirken også forankre sin sjelesorgpraksis i sitt eget læregrunnlag, slik at teori og praksis stemmer overens. Sjelesorg som fag består i følge Bergem av en «bestemt samling systematisert kunnskap om og innsikt i menneskers livsvilkår tolket i lys av et kristent virkelighetsbilde og menneskesyn.» (2008:21). Når Bergem skal begrunne sjelesorg, tar han utgangspunkt i ekklesiologi, læren om kirken, men også i antropologien, læren om mennesket. Siden Den norske kirke er en evangelisk-Luthersk kirke så har bekjenneleseskriftene normativ status, og kilden til bekjennelsesskriftene er de bibelske skriftene. Det er avgjørende at sjelesorg har sitt grunnlag i en helhetlig og enhetlig trosforståelse, og at sjelesorg kan begrunnes ut fra en teologisk tilrettelegging av kirkens trosinnhold.(Bergem 2008).

3.3.2 Fellesskap

Fellesskap er et sentralt ord innenfor den kristne kirke. Forståelsen av kirken som et fellesskap står sentralt i den såkalte koinonia-ekklesiologien. I det nye testamentet omtales kirken som koinonia, (latin: Communio) som på norsk kan oversettes til fellesskap. Koinonia-begrepet sier noe om viktige aspekter ved kirken og dens bestemmelse. Kjennetegn ved koinonia er blant annet at det er et fellesskap med den treenige Gud. Det er også et sakramentalt fellesskap der dåpen fungerer som en innvielseshandling og der nattverden gir fellesskap med Kristus og med de andre troende. Koinonia innebærer også et bekjennende fellesskap der en bekjenner den ene, sanne, treenige Gud. Dette fellesskapet er samtidig preget av en diakonal tankegang der omsorgen for hverandre står sterkt.

Bergem sier videre:

«Det handler på en grunnleggende måte om en gjensidig omsorg for at mennesker skal leve ut eller virkeliggjøre det livet de er skapt til og som de gjennom Jesus Kristus er forløst til å kunne leve.»(Bergem 2008:74).

Innenfor forståelsen av koinonia er det ingen motsetning mellom et åndelig fellesskap og et fellesskap mellom konkrete mennesker, fordi et fellesskap med den treenige Gud skal gi konkrete følger for forholdet mellom de kristne. (Hegstad 2009).

Sjelesorg er i realiteten en konsekvens av menneskers fellesskap med Gud fordi sjelesorg på en grunnleggende måte handler om omsorg og det å ta vare på hverandre. Den kristne kirke har til alle tider vært opptatt av å utøve en slik ivaretagende omsorg selv om kirken ikke har vært så opptatt av den begrepsmessige siden av denne omsorgen. I følge Bergem har innholdet i denne omsorgen gjennom tidene variert, men han mener likevel at det ikke har endret grunnforståelsen men at det ut fra et felles, kristent idegrunnlag har vært en del av selve kjerneoppgaven.(2008).

Et fellesskap der holdninger som omsorg for sin neste står sentralt, handler i følge Bergem(2008) om omsorg som skjer i et dobbelt perspektiv fordi det handler om omsorgen for det enkelte mennesket (Rom 15.2). Samtidig handler det om hva som tjener selve fellesskapet. Omsorg for sin neste er med på å bygge kirke som et trosfellesskap.(1.Kor 10,23-24).

Det kollektive aspektet ved omsorg har fra første stund vært viktig, samtidig som den enkeltes betydning er blitt sterkt understreket. (Bergem 2008). I Plan for diakoni fra 2007 vektlegges nettopp det at Den norske kirke skal være et inkluderende fellesskap, noe som viser at Dnk ønsker å forstå seg selv som et fellesskap.

3.3.3 Hvem kan utøve sjelesorg?

Sjelesorg kan høre til innenfor praktisk teologi, som særlig er knyttet opp til presters, diakoners og kateketers yrkesutøvelse, men sjelesorgsbegrepet brukes i praksis også om samtaler som er utført av frivillige mennesker uten formell utdanning innen sjelesorg.(Bunkholdt 2007a).

Bergem mener det er viktig at de som utøver sjelesorg, enten det er lekfolk eller fagpersoner, har et reflektert forhold til det de gjør, uansett utdanning og formell kompetanse. Samtidig bør det stilles strengere krav til refleksjon jo høyere den formelle kompetansen er. (2008).

I denne studien har jeg valgt å ha hovedfokus på prester og diakoner som sjelesørgere. Det betyr ikke at jeg underkjenner den sjelesorgen frivillige lekfolk utøver. Sjelesorg utført av frivillige mennesker kan for mange konfidenter være tilstrekkelig førstehjelp, men i denne studien har jeg valgt ikke å ha fokus på lekfolk som sjelesørgere.

Det stilles krav til prestens og diakonens både faglige og personlige kompetanse, men både den personlige kompetansen og utdannelsene kan være ulike som igjen kan påvirke praksis. (Harbsmeier, Raun Iversen 1995). Ulike faktorer som påvirker sjelesorgsamtalen og sjelesorgtilbudet vil jeg komme tilbake til senere i studien.

4 Metode

Denne studien er basert på intervju med fire diakoner og fire prester som er ansatt i Den norske kirke i Sør-Norge.

4.1 Vitenskapsteoretisk plassering og forforståelse

Nøkkelbegrepet i studien er sjelesorg. Jeg har undersøkt om det er en enkel og ensartet forståelse av dette begrepet innen faglitteraturen og blant prester og diakoner i Dnk. Samtidig har jeg prøvd å kartlegge i hvilken grad deres sjelesorgforståelse har fått gjennomslag i praktisk tilrettelegging i menigheten de er ansatt i. I studien omtales disse prestene og diakonene som informanter.

I møte med informantenes meningsytringer er jeg klar over at jeg som forsker dessverre har en fortolkende tilnærming, noe som plasserer studien innenfor hermeneutikken.

Ordet hermeneutikk betyr fortolkningslære eller fortolkningskunst. (Grønnmo2004:373).

Store Norske Leksikon definerer fortolkning som «den mening en person finner i for eksempel en tekst, et kunstverk, et skuespill, en handling eller i et utsagn.»

(<https://snl.no/fortolkning>, lest 09.05.15). I følge Gilje og Grimen peker den hermeneutiske sirkel på forbindelsen mellom det vi skal fortolke, forforståelsen og den sammenhengen eller

konteksten det må fortolkes inn i. (1993:153). Den hermeneutiske sirkel viser ulike forutsetninger som påvirker fortolkningen:

All fortolkning består i stadige bevegelser mellom helhet og del, mellom det man skal tolke, og den konteksten det skal tolkes i, mellom det man skal tolke, og vår egen forforståelse. (Johannesen, Tufte og Christoffersen 2010:364).

I praksis vil det si at informantenes meningsytringer blir fortolket ut fra en viss forhåndsforståelse av helheten som utsagnet hører hjemme i. Den forståelsen en står igjen med av utsagnet, virker så tilbake på forståelsen av helheten. (<https://snl.no/hermeneutikk>, lest 09.05). Fortolkningen av for eksempel et utsagn kan føre fram til en ny og endret forforståelse.

Som nevnt er jeg innforstått med at min tolkning av informantenes meningsytringer ubevisst kan være farget av mitt eget ståsted, mine verdier, mine erfaringer og min sosiale og kulturelle bakgrunn. Det innebærer at jeg som forsker ikke kan fremstå som absolutt objektiv, selv om det har vært viktig for meg å parkere egne oppfatninger og verdier, også ved utformingen av intervjuguiden. (Repstad 2007). Selv om det alltid vil være en fare for at informantenes ytringer kan feiltolkes under intervjuene og i den videre bearbeidingen av data, så er det ikke bevisst fra min side hvis det har skjedd. Målet er i størst mulig grad å forsøke å forstå hvordan den enkelte informant oppfatter virkeligheten og ikke la min egen forforståelse farge møtet med informantene og tolkningen av datafunnene.

Da jeg startet på arbeidet med studien, var jeg usikker på sjelesorgens plass i Dnk og den praktiske tilretteleggingen for sjelesorg i menigheten. Denne usikkerheten skinner nok igjennom i måten jeg formulerte spørsmålene på i intervjuguiden. Men i møte med informantene og etter hvert som jeg hørte på lydopptakene, merket jeg en gradvis endring av min forståelse av sjelesorgens plass i menighetene.

4.2 Metodevalg

Valg av metode handler om hvilke valg som gjøres for å finne informasjon, og om hvordan denne informasjonen skal analyseres. Johannesen, Tufte og Christoffersen uttrykker det enkelt: Metode betyr å følge en bestemt vei mot målet.(2010).

Innenfor forskning opereres det hovedsakelig med to ulike metoder: kvalitativ og kvantitativ metode.

Den kvalitative metoden viser til egenskap ved fenomener og går i dybden med et begrenset antall informanter, mens den kvantitative metoden går mer i bredden ved for eksempel ved bruk av spørreskjema til en mengde relevante informanter. Begge metodene dreier seg om innsamling av aktuelle data i forbindelse med forskning, men det som i størst grad skiller dem, er måten data struktureres på. Ved å benytte spørreundersøkelse og bruk av kvantitativ metode, ville jeg ha fått et stort forskningsmateriale om hva mange tilfeldig utvalgte prester og diakoner tenker om sjelesorg. Dermed ville det vært mulig å kunne generalisere og finne tendenser i en studie. Kvantitativ metode krever struktur ut fra bestemte statistiske teknikker og gir lite rom for fleksibilitet fordi spørreskjemaet ikke kan endres etter at prosessen er satt i gang. Det kunne ha vært interessant å benytte meg av både kvalitativ og kvantitativ metode i studien, men på grunn av begrensingen i studiens størrelse og begrensingen i tid, falt valget på den kvalitative metoden og bruk av intervju. Når valget falt på den kvalitative metoden for min part, har det sammenheng med at det ved personlig kontakt kan komme frem viktig informasjon som det ikke var tenkt på ved utformingen av den opprinnelige intervjuguiden og som kan vise seg å være viktig informasjon for studien. Samtidig kunne samtalen gi rom for videre refleksjoner. I tillegg gjorde usikkerhet om en signifikant svarprosent eller fare for avkrysning på et skjema uten det helt store engasjementet fra informantenes side, at jeg valgte den kvalitative metoden med bruk av intervju istedenfor spørreskjema. Den kvalitative metoden handler om å karakterisere egenskaper eller karaktertrekk ved fenomener der selve teksten er sentral. Teksten kan være i form av transkriberte lydopptak av intervjuer eller andre observasjons- og feltnotater, som igjen danner utgangspunkt for analyse og videre bearbeiding. Fordelen med å bruke kvalitativ metode i denne studien er ikke minst åpenhet for interessante innspill og fleksibilitet under samme intervju. (Johannesen m. fl. 2010. Repstad 2007).

Den kvalitative metoden gir rom for å oppklare eventuelle uklarheter og stille relevante tilleggsspørsmål. Dette var ekstra interessant siden jeg i løpet av intervjuene så at det var

enkelte poeng og moment jeg ikke hadde tenkt på i forkant, men som ble viktig og naturlig å føye til under intervjuene.

Jeg fant det mest hensiktsmessig å gjennomføre alle intervjuene i en semistrukturert form for at samtalen skulle flyte best mulig. I et semistrukturert intervju er intervjuguiden utgangspunkt for intervjuet, mens rekkefølgen på temaer og spørsmål blir tatt opp når det er naturlig i intervjuet. Intervjuguiden i et semistrukturert intervju fungerer mer som ei liste over temaer og ulike spørsmål som skal gjennomgås i løpet av intervjuet og ikke som et spørreskjema. Temaene «springer ut av de problemstillingene som undersøkelsen skal belyse».(Johannesen m. fl. 2010:137-139).

Intervjuene av de åtte informantene ble gjennomført siste uken i januar og første uken i februar 2014. Ved å velge så få informanter må en være forberedt på at en ikke finner tilstrekkelig data som kan underbygge en endelig konklusjon som kan gjelde prester og diakoner i hele Norge. Samtidig er antall informanter mange nok til at en likevel får et inntrykk av om det er noen tendenser som er spesielt fremtredende.

4.3 Utvelgelse av informanter

Informasjon fra et begrenset antall informanter kjennetegner som sagt den kvalitative metoden. Med det som utgangspunkt har jeg valgt ut fire ulike menigheter i Sør- Norge som har ansatt både prest og diakon. Det er foretatt et strategisk utvalg ved å velge to informanter, en prest og en diakon, i hver menighet slik at studien blir belyst fra forskjellig ståsted i en og samme menighet. (Grønmo 2004). For å finne hvilke menigheter som også har ansatt diakon, søkte jeg opp via menighetenes hjemmesider. Jeg har konsekvent valgt menigheter som jeg har lite eller ingen forhåndskjennskap til, -verken til menighetene generelt eller til dem som jobber der.

4.4 Presentasjon av datamaterialet

Det første kriteriet for utvelgelse av informantene var at jeg ønsket å intervju til sammen fire prester og fire diakoner i Sør Norge. Det neste kriteriet var at menighetene jeg benyttet i studien, hadde ansatt både prest og diakon og at begge tilhørte samme menighet. Det tredje kriteriet for utvelgelsen var at jeg hadde lite og helst ingen kjennskap til de ulike informantene eller menighetene på forhånd.

Informantene representerer begge kjønn, er av ulik alder og har et stort spenn i erfaring innenfor sitt yrke. Informantgruppen består av fire diakoner, tre sokneprester og en kapellan. Det var ønskelig å ha fire sokneprester, men det viste seg å være vanskelig å finne menigheter innenfor det avgrensede geografiske området som hadde ansatt diakon, der både soknepresten og diakonen hadde mulighet til å delta i studien. Det endelige valget av informanter gjorde jeg i samarbeid med veileder.

Ulempen med at ikke alle prestene i studien er sokneprester, er at sokneprester og kapellaner gjerne har ulike funksjoner i en menighet. Soknepresten har det overordnede ansvaret og dermed også en mer helhetlig oversikt. Det viste seg at kapellanen som deltok i studien, var relativt ny. I tillegg til gudstjenestearbeid og likende hadde han mye av sitt arbeidsfelt rettet inn mot konfirmentarbeid og ungdom.

4.4.1 Gjennomføring av intervjuer- kontaktmåte

Informantene ble kontaktet skriftlig per e-post. Der ble det kort informert om hva studien dreiet seg om og hva intervjuet kom til å handle om. Informantene ble også informert om at det var frivillig å delta i studien. Det ble ellers opplyst at jeg kom til å ta kontakt med dem per telefon innen ei uke. Da jeg tok kontakt med den enkelte, ønsket de fleste å delta. Noen få ønsket av ulike grunner å avstå fra å være med i studien. I de tilfellene der bare presten eller bare diakonen i en menighet hadde mulighet til å stille, valgte jeg å finne andre menigheter der både prest og diakon var innstilt på å være med.

Intervjuene ble gjennomført på informantenes egne kontorer. Informantene ble intervjuet fortløpende. Det gjorde at de ikke hadde mulighet til å snakke sammen og diskutere intervjuene. Dermed hadde de ikke mulighet til å påvirke hverandre. Utgangspunktet for intervjuene var intervjuguiden. Den var godkjent av Personvernombudet i forkant. Alle intervjuene ble tatt opp på diktafon. Informantene fikk beskjed om anonymisering av opptakene, og at materialet vil bli slettet i etterkant av godkjenning av masteroppgaven i henhold til personvernombudets bestemmelser.

4.5 Etiske refleksjoner

Jeg er klar over at ikke alle menigheter innenfor Dnk har ansatt diakon, noe som gjør at utvalget kan være lettere å identifisere. Jeg velger derfor å kalle det avgrensede området for sør- Norge uten å definere området nærmere bestemt. Jeg velger heller ikke å omtale særegenheter ved det utvalgte området eller den enkelte menighet som er med i studien. Det har vært viktig å anonymisere informantene i størst mulig grad slik at det de sier i intervjuet, ikke kan føres tilbake til vedkommende. Det er samtidig et dilemma at ved å utelate konkret informasjon om hvilken kontekst studien hentes fra, går jeg sannsynligvis glipp av verdifull informasjon som kunne ha vært relevant og nyttig i studien.

Prestene og diakonene som er ansatt i samme menighet, har blitt gjort kjent med at kollegaen deres skal delta i studien, men de som er blitt intervjuet, har ikke fått greie på hvilke andre menigheter som er med i studien.

Det finnes også andre etiske problemstillinger å ta stilling til i hele intervjuprosessen. Det er strenge regler som må overholdes når man skal foreta studier som kan inneholde sensitive data. I forkant av intervjuene sendte jeg derfor inn meldeskjema til Norsk samfunnsvitenskapelige datatjeneste (NSD), Personvernombudet for forskning. Der informerte jeg blant annet om studiens omfang og formål, hvordan jeg ville ta kontakt med informantene, informasjon om samtykke og hvordan jeg ville ivareta konfidensialiteten og informasjonssikkerheten i detalj. NSD godkjente både dette, intervjuguiden og informasjonen den enkelte informant skulle få. (Vedlegg nr. 1 og 2)

Som nevnt ovenfor ble informantene også informert om studiens formål og omfang per e-mail i forkant av intervjuene. Samtidig ble det blant annet opplyst om informantenes rett til å bli behandlet anonymt i studien og at alle opplysninger ville bli behandlet konfidensielt. Det ble dessuten understreket at informanten når som helst hadde mulighet til å trekke seg fra studien. Disse opplysningene ble gjentatt i forkant av selve intervjuet. Det var ingen som ønsket å trekke seg etter at intervjuene var påbegynt. Det var heller ingen spørsmål som deltakerne ikke ønsket å svare på underveis i intervjuene, -snarere tvert i mot. Flere av informantene sa på eget initiativ at de syntes det var positivt å bli intervjuet om noe de opplevde som aktuelt og viktig. (Kvale og Brinkmann 2009. Everett og Furseth 2012)

I det direkte møtet med den enkelte informant vil det alltid være en viss fare for å stille ledende spørsmål, «legge ordene i munnen» på informanten eller bevisst eller ubevisst påvirke informanten i en viss retning. Etisk bevissthet i møte med informantene, i

etterarbeidet og i bearbeidingen av datasamlingen har vært viktig for meg. Det har imidlertid vært en utfordring å klare å fremstille informanten og hans eller hennes meningsytringer på en etisk forsvarlig måte slik ingen risikerer å bli tillagt meninger de ikke har. Derfor har jeg noen steder valgt å sitere informantene direkte og på den måten prøvd å redusere muligheten for feiltolkning. I analysen har jeg også valgt å bruke indirekte tale for å trekke ut det essensielle. Gjennom hele prosessen fra intervjuene, via analysering av data, gjennom drøftingsprosessen og helt frem til jeg kan trekke en konklusjon, har jeg anstrengt meg på å behandle informantenes ytringer på en mest mulig respektfull og objektiv måte.

4.6 Analysestrategier

I etterkant av intervjuene ordnet og systematiserte jeg dataene før jeg gikk i gang med analysen. I første omgang transkriberte jeg alle intervjuene. Jeg valgte å transkribere hele intervjuene i hovedtrekk, samtidig som jeg utelot pauser, kremtinger og fyllord som tilsynelatende ikke hadde noen direkte betydning for innholdet. Det transkriberte materialet gav grunnlag for å kunne sortere data i relevante kategorier som igjen gav utgangspunkt for den videre analyse. (Everett og Furseth 2012).

I følge Johannesen m. fl. er det viktig å foreta en slik organisering og inndeling av de relevante data fordi det ellers kan være vanskelig å se sammenhenger i datamaterialet. Dessuten sikrer en også at viktige funn ikke forsvinner. (2010). De kvalitative dataene etter intervju-fasen kan organiseres på ulike måter som utgangspunkt for analyse og drøfting. Jeg fant det mest hensiktsmessig å benytte meg av en kategoribasert inndeling av datamengden. Jeg delte dataene inn i kategorier etter tema ut fra hovedinndelingen i intervjuguiden, noe som igjen la et godt grunnlag for den videre analysen. I tillegg valgte jeg å opprette noen nye kategorier der jeg plasserte data som ikke fant sin naturlige plass i hovedinndelingen. I følge Johannesen m. fl. er det visse svakheter med en «slavisk» inndeling etter intervjuguiden fordi en står i fare for å få for brede kategorier eller at en kan unngå å legge merke til funn en ikke forventer å finne. Utfordringen kan også være at enkelte data kan passe inn i flere kategorier. (2010). Jeg valgte likevel å dele inn kategoriene i grove trekk etter hovedinndelingen i intervjuguiden, fordi jeg opplevde at den gav meg de kategoriene jeg fant mest relevante til det videre arbeidet for å kunne belyse problemstillingen.

I studien har jeg prøvd å forholde meg til det informantene sier, og ikke til det jeg tror han eller hun sier eller utelater å si.

4.7 Svakheter og styrker ved datasamlingen

En svakhet ved å bruke kvalitativ metode i studien er at reliabiliteten nødvendigvis vil være lav. Det vil si at en annen forsker sannsynligvis ikke ville ha kommet frem til det samme resultatet, fordi datasamlingsteknikken som brukes ved semistrukturerte intervjuer ikke er strukturerte og at det i stor grad er samtalen som styrer datasamlingen. Observasjonene blir samtidig påvirket av konteksten, forskers verdier i tillegg til at forskeren bruker seg selv som instrument i intervjusettingen. (Johannesen m. fl. 2010).

En annen utfordring og svakhet ved kvalitativ metode er knyttet til valg av informanter. Det store spørsmål er i hvilken grad de er representative for målgruppa. Studie av få informanter gjør det vanskelig å skaffe tilstrekkelig data som kan underbygge en konklusjon som stemmer mest mulig med virkeligheten. En utvidelse av studien til å gjelde en enda større gruppe av informanter, og kanskje sammenligne en gruppe informanter fra en del av landet opp mot en annen gruppe fra en annen del av landet, ville ha gitt et bedre grunnlag for å kunne trekke en mer allmenngyldig konklusjon for alle prester og diakoner som er ansatt i Dnk. (Johannesen m. fl. 2010).

Jeg opplevde imidlertid under intervjuprosessen at møtet med informantene gav meg økt innsikt i og kunnskap om sjelesorg og sjelesorgens betydning i informantenes rolle i menighetene. Det førte til at jeg fant det nødvendig å føye til enkelte spørsmål til intervjuguiden i løpet av intervju-runden. Konsekvensen av disse endringene kan ha ført til at de første intervjuene er blitt noe annerledes i innhold enn de siste fordi de første intervjuene kan ha avdekket relevant informasjon som jeg ikke tenkte på i forkant av intervjuene. Dette er nok en svakhet ved studien.

Men den kvalitative forskningsmetoden har absolutt sine sterke sider:

Den personlige kontakt gir muligheter for oppklaring og tilleggsinformasjon.

Siden jeg har alle intervjuene som lydopptak, har jeg ofte spilt dem av på nytt. Det igjen har muliggjort oppklaring av misforståelser og bruk av direkte sitat i oppgaven. Dermed er faren for feiltolking redusert.

Alle informantene har vært åpne og samarbeidsvillige når de har beskrevet sin egen sjelesorgforståelse og sjelesorgens plass i menigheten.

Ingen informanter i samme menighet hadde mulighet til å påvirke hverandre.

Kontakt mellom involverte menigheter i studien var umulig siden de ikke visste om hvilke andre menigheter som deltok i studien.

Dessuten vil jeg framheve at jeg i forkant av studien hadde lite og ingen kjennskap til de enkelte menighetene som var representert i utvalget.

Ved å intervju prester og diakoner ansatt i samme menighet, ble sjelesorgsforståelsen og hvordan det ble tilrettelagt i den enkelte menighet belyst fra ulikt ståsted og profesjon.

Det ville imidlertid ha vært interessant å se om det er ulikheter i presters og diakoners oppfatninger, -generelt og innenfor den enkelte menighet, men denne problemstillingen berører jeg bare i liten grad i studien.

Sammenfattende kan en si at hver enkelt informant uttrykker selvstendige meninger ut fra sin virkelighetsoppfatning. I den grad de er objektivt gjengitt i studien, kan deres deltakelse i studien være et pålitelig grunnlag for de funn som framkommer av studien, riktignok basert på et lite utvalg av informanter.

Funnene i denne studien kan ikke generaliseres til å gjelde alle prester og diakoner i Norge. Likevel kan de tendensene og funnene som studien viser, være gjenkjennbare og relevante utover den informantgruppen som studien har sitt utgangspunkt i.

5 Analyse

I analysen vil jeg nærme meg meningsinnholdet hos de ulike informantene ut fra en tematisk inndeling. Jeg ønsker å sammenholde materialet fra de åtte intervjuene og å analysere det med sikte på å finne tendenser, likheter og ulikheter. I intervjuene har det kommet frem mye annet interessant materiale som nødvendigvis må utelates i denne sammenhengen på grunn av studiens begrensede størrelse og fordi det ikke er relevant for studiens problemstilling og vinkling.

De fire diakonene benevnes med D1, D2, D3 eller D4 og de fire prestene med P1, P2, P3 og P4. Jeg velger å omtale intervjupersonene som *informanter* i analysen.

De fire menighetene som er med i studien, representerer menigheter av ulik størrelse, ulik alderssammensetning og ulik sosial sammensetning. Enkelte av menighetene har mange medlemmer med høy akademisk utdannelse, mens andre representerer i større grad et tverrsnitt av den norske befolkning. I noen av menighetene er en større andel eldre aktive i menigheten, mens i andre kan hovedvekten være småbarnsfamilier.

5.1 Sjelesorgforståelse og fokus

I dette kapittelet vil jeg først se litt på informantenes sjelesorgforståelse og deres identitet og fokus som sjelesørgere. Så vil jeg komme inn på hva informantene erfarer og tenker at sjelesorgsamtalen kan inneholde.

Informantene ble utfordret til å reflektere over hvordan de oppfatter sjelesorg. En av informantene, (P3), forstår sjelesorg på to måter:

Det kan være to ting. Den ene er veldig vid, - at vi som kirke og jeg som prest har en innfallsvinkel i det vi driver. At det er mennesker og behov og smerter og glede og livet vi jobber med. Så det jeg tenker, er at vi har fokus på det menneskelige. Så tenker jeg også sjelesorg helt konkret i forhold til konkrete oppgaver. Sorgsamtaler, en-til-en samtaler eller i små settinger.

P3 er den eneste av informantene som på denne måten uttrykker at sjelesorg er overordnet og grunnleggende for arbeidet i Dnk, samtidig som det handler om det enkelte møtet.

D3 som er diakon i samme menighet, har en liknende, tosidig forståelse av sjelesorgsbegrepet ved at det ikke bare er enkelte møtet, men at all hennes virksomhet som diakon er preget av «sjelesørgerisk omsorg», selv om en ikke alltid snakker om åndelige spørsmål.[...].». Flere av de andre informantene uttrykker det ikke like eksplisitt, men de forteller at de forsøker å fange opp om noen trenger en prat der de ferdes.

P2 definerer sjelesorg som «omsorg for sjelen». Det er en tjeneste kirken tilbyr mennesker som trenger noen å snakke med. Han legger til at sjelesorgsamtalen er en samtale som kan hjelpe mennesker å ta livet sitt på alvor.

D4 oppsummerer sjelesorgsbegrepet med at det er «omsorg for hele mennesket og at det i stor grad dreier seg om samtale».

P1 forteller at hun i hovedsak har sjelesorgsamtaler på kontoret:

Sjelesorg er en samtale med et menneske om noe som er godt og viktig og litt bevegende å snakke om. At man går sammen et stykke, enten det er avtalt eller at man møtes tilfeldig enten en gang eller fire.. Det kan handle om åndelige ting, men det trenger ikke det. (P1).

P1 er kanskje den av informantene som det i første omgang kan se ut til ser på sjelesorg som den konkrete samtalen, siden hun forteller at hun har mest strukturerte sjelesorgsamtaler. Min opplevelse av informanten er at mennesker oppsøker henne fordi de opplever at hun er spesielt utrustet til å være sjelesørger. Men i møte med informanten har hun likevel en vid sjelesorgforståelse og i stor grad en sjelesørgerisk grunnholdning med seg inn i det hun gjør, både i forkynnelse, i sørgesamtaler og ellers der hun er.

Ordet *medvandrer* ble nevnt i flere intervjuer. Noen av informantene forteller at de ser på sjelesorg som en form for medvandring. D3 sier at for henne er målet i en sjelesorgsamtale å gå et stykke vei med et annet menneske. P4 er den som klarest betegner seg selv som en medvandrer. Han sier at sjelesorg først og fremst handler om å være medmenneske og å vandre sammen med noen et stykke på veien. Han understreker viktigheten av å våge å være sammen med vedkommende i det som er vanskelig og ikke «flykte» fra smerten med å gi råd og løsninger som konfidenten verken ønsker eller trenger.

D3 forteller at hun ønsker å gå et stykke livsvei sammen med den som kommer til sjelesorg. Hun ønsker å være til hjelp slik at vedkommende finner veier. D1, P2 og D2 bruker også ord som å lytte og gå sammen med, -uten å være rådgiver. Flere av informantene ønsker at alle i menigheten i større grad enn i dag stiller opp for hverandre og kan være sjelesørgere. P2 forklarer hva han ønsker seg:

«[...] samtidig ønsker jeg at det skal være litt sånn at man ser hverandre, at ikke dette med samtale blir profesjonalisert, men at en finner relasjoner i menigheten og i fellesskapet og er der for hverandre.».

P4 tenker seg at formålet med sjelesorg kan være å hjelpe mennesker til å leve med det de har opplevd, å hjelpe dem til å sette ord på hva de tenker og føler og på den måten hjelper dem til selv å finne veien videre.

P4 fortsetter:

Formålet med at de snakker med meg, kan være at jeg kan hjelpe dem til å finne ut hva de selv tenker og for å finne veien videre. Hjelp dem til å finne en bedre fremtid. At det er håp.

D2 har noe av den samme oppfatningen som P4. Hun har stor tro på de mulighetene som ligger i en samtale. Hun erfarer at ved å sette ord på ting og å tenke høyt sammen med annen person, kan konfidenten få den hjelp og støtte han eller hun trenger for selv å bli bevisst på hva problemet bunner i. Det kan også føre til at han eller hun kommer frem til hva so eventuelt kan gjøres i en konkret situasjon. For henne handler sjelesorg om å hjelpe mennesker til å få det bedre med seg selv, med Gud og med sin neste.

Selve ordet *sjelesorg* blir brukt i varierende grad i det daglige i menighetene. Det kan virke som om informantene heller bruker ord som «samtale», eller «Trenger du noen å snakke med?» i møte med mennesker og på oppslag der det reklameres for sjelesorg. P4 oppfatter sjelesorgsbegrepet som et ullent begrep som formidler et noe uklart budskap. For ham handler sjelesorg først og fremst om å «være et medmenneske og å vandre sammen med noen et stykke vei». P3 svarer blant annet følgende på spørsmålet om sjelesorg er et ord han bruker, og om det dekker det han tenker at sjelesorg er:

Jeg tenker det er en samtale, men at det er et ord som minner MEG litt om hva dette er for noe. Slik at en blir minnet om at det ikke bare er småprat, men at det er et perspektiv og en himmel over det vi holder på med. Sjelesorg er et ord som vi faglig trenger, men at vi godt kan bruke «samtale».

Flere av informantene tror at begrepet sjelesorg ikke er så lett å forstå for alle. Voksne som er kirkevante, er den gruppen som er mest fortrolig med hva begrepet kan inneholde. Men mer eller mindre kirkefremmede kan gjerne forbinde sjelesorg med noe trist og sorgtungt i følge informantene. Generelt synes alle informantene å ha en videre og klarere forståelse enn det de tenker at folk flest har. Derfor bruker de ofte andre uttrykksformer som «samtale» eller «en person å snakke med».

Sammenfattende kan en si at sjelesorg handler om samtaler med enkeltpersoner, men at sjelesorg også kan omfatte en totalomsorg i møte med mennesker. Flere av informantene trekker frem betydningen av at mennesker kan være sjelesørgere for hverandre. Generelt oppfattes sjelesorgsbegrepet utydelig og vanskelig å definere. Denne utydeligheten gjelder ikke minst for folk flest i menigheten. Selv om noen av informantene synes at begrepet

kommuniserer dårlig, kommer det likevel frem det kan være nyttig for å ha fokus både på fagligheten i sjelesorgsamtalen og at det er en himmel over samtalen.

5.1.1 Sjelesorgens særpreg

På spørsmålet om hva som skiller sjelesorg fra det helsevesenet har av likende tilbud, har informantene flere innspill.

P1 sier at det tilbudet Dnk gir i forbindelse med sjelesorg, ikke kan kalles terapi og at det sjelden er ventetid for å få avtalt en samtale:

Det er jo ingen diagnose. Det tror jeg folk synes er deilig. Ingen skal skrive et skriv som de skal sende noe sted. Det ikke slik at hvis de forteller dette, så kan de risikere å miste jobben sin. [...] Vi skriver jo ikke noe referat eller noe sånt. Det er nådefullt! De kan jo lytte i helsevesenet også, så det kan de oppleve begge steder, men det er noe med det kristne håpet og den høye hvelvingen over troen. - Den er så til stede når en har sjelesorgsamtale. Selv om troen ikke nødvendigvis skulle være så i fokus, så er det der i og med at de vet de snakker med en kirkelig ansatt. Mange kan snakke om tvilen sin, og så kan jeg si at jeg også kan tvile av og til. Det er godt å snakke med et annet menneske som skjønner de ordene.

D2 erfarer noe av det samme som P1. D2 sier at hun opplever at mennesker setter pris på menighetens sjelesorgstilbud fordi det ikke skrives journal, det rapporteres ikke til noen, det er ingen venteliste, det er et lavterskeltilbud og presten og diakonen har taushetsplikt. P2 trekker frem at kirken i tillegg bidrar med å møte mennesker med et helhetlig menneskesyn, også den åndelige/ religiøse dimensjonen. Han sier videre at i møte med troende mennesker, har kirken en erfaring som gjør at de i sterkere grad kan se hvordan blant annet gudsbildet kan prege livet.

P3 påpeker at en terapeut benytter seg av mange av de samme «redskapene» i møte med menneske som blir brukt innenfor sjelesorgsarbeidet. Den store forskjellen er at sjelesorg alltid står i forhold til tro, Guds bilde og en kristen forståelse. Han sier videre at han ikke definerer det som sjelesorg hvis en bare sitter og er en samtalepartner, men at samtalen må være i en ramme.

Flere av informantene kommer inn på utfordringen med hva som hører hjemme i det sjelesørgeriske rom, og hvor grensen går i forhold til psykiatrien. P4 sier at han i møte med mennesker ikke skal diagnostisere, men at han heller kan legge til rette for at vedkommende kan få den hjelpen han eller hun trenger fra de rette instansene.

Ut fra det informantene sier i intervjuene er det et tydelig skille mellom sjelesorg og terapi eller annet offentlig tilbud for mennesker som sliter. Informantene trekker frem at det sjelesørgeriske rom et er nådefullt rom, et sted å snakke om tvil, tro og liv, der ingen diagnose skal stilles og ingen journal skal skrives. Det er kort venteliste, det er et lavterskeltilbud og det er gratis.

5.1.2 Sjelesorgsamtalens innhold

Alle informantene trekker frem at sjelesorg kan handle om både tro og liv. D3 tenker seg at en del av kirkens identitet og oppgave er å tilby sjelesorg og å vise generell omsorg for folk i menigheten.

I noen av intervjuene ble betydningen av at tilbudet om sjelesorg skjer i en kirkelig kontekst understreket. Noen av informantene poengterer viktigheten av at de i møte med mennesker ikke representerer seg selv, men er representanter for Guds menighet på jorda.

Alle informantene er opptatt av at konfidenten selv styrer hva samtalen skal handle om og at det skal være rom for alle temaer. Erfaringene er at samtaler kan handle om liv eller tro, - noen ganger helt adskilt og noen ganger vevd inn i hverandre. Når konfidenten snakker med en prest eller en diakon som han eller hun vet er kristen, har samtalen et element av tro eller et element av Guds kjærlighet, selv om temaet ikke er uttalt, sier P1. Hun mener det som oftest ikke er tilfeldig at det nettopp er kirken de oppsøker, fordi hun opplever at det ofte er et mer eller mindre uuttalt troselement i en livskrise.

Hvilke tematikk som blir mest vektlagt, kan variere. D4 forteller at hennes erfaring er at når mennesker kommer for å snakke sant om livet, så er det lettere å ta opp ting som handler om tro. Hun erfarer at samtalen kan ha et åndelig, mellommenneskelig eller personlig innhold. D1 bekrefter denne oppfatningen når hun sier:

Sjelesorg er ikke bare snakk om åndelige ting. For det blir bare å ta ut en bit av mennesket, og mennesket er en helhet, synes jeg, av ånd, sjel og kropp. Og siden vi er en kropp og vi er ånd og vi har sjel, så ønsker jeg i samtale å få mennesker til å dele hele livet sitt. Både det åndelige men også hvordan de har det som person. Sykdom, utfordringer i familien, utfordringer med kommunikasjon og relasjoner, altså hvordan det er å være meg i denne verden i større og mindre sammenhenger. Sjelesorg for meg skal være litt vid, men så må jeg lytte til om det er viktige ting innenfor det åndelige felt som de prøver og signalisere og som de ønsker og snakke om, selv om de ikke alltid bruker så tydelige ord.

Videre er P4 opptatt av at konfidentens bakgrunn kan være med å avgjøre hvordan han som prest møter vedkommende. Med det mener han at det er mange måter å ha en sjelesorgsamtale på:

Noen er veldig opptatt av å bruke Bibelen, og andre er opptatt av å ikke bruke Bibelen i det hele tatt. Jeg tenker at det er grøfter på alle sider. For meg er det viktig å kjenne meg frem på hvor konfidenten er. Hvis konfidenten er en ivrig bibelleser, så kan det være bra å bruke Bibelen. Det trenger ikke å være det, men det kan være det. Hvis personen ikke er det, så er det ikke nødvendigvis til hjelp å lese trøstende ord fra Bibelen. Det handler om noe mer, at de vil ha noen som vil lytte til det som er utfordringen deres og som ikke kommer med enkle svar som de kanskje har hørt altfor ofte.

På spørsmål om informantene opplever at mennesker ønsker å bli bedt for, kommer det frem ulik praksis. To av informantene er forsiktig med å spørre om konfidenten ønsker forbønn men at de prøver og fange opp hva konfidenten ønsker, uten å virke for påtrengende. Tre av informantene forteller at de av og til spør om de skal be, men at det kommer an på utgangspunktet for samtalen.

D1 sier at siden hun representerer kirken og jobber i en menighet, så har hun litt større frimodighet til å spørre om hun kan be for vedkommende eller for situasjonen de har snakket om. Tre av informantene forteller at de ofte spør om å avslutte samtalen med en bønn, men at de tilpasser det etter situasjonen.

På bakgrunn av det som framkommer ovenfor vedrørende sjelesorgsamtalens innhold, er det mulig å trekke noen konklusjoner. Det er viktig for informantene at en sjelesorgsamtale kan romme både liv og tro. Av og til blir tro og liv vevd inn i hverandre. Dessuten er det viktig at samtalen er på konfidentens premisser. Erfaringene tilsier at det ikke er tilfeldig at mennesker oppsøker kirken fordi trosspørsmål og livsutfordringer ofte kan henge sammen. Noen av informantene verdsetter at samtalen foregår i en kirkelig kontekst, fordi de da ikke representerer seg selv. Det er ulik praksis med å tilby forbønn, men det som går igjen blant informantene, er igjen at det er på konfidentens premisser.

5.1.3 Sjelesorg, -identitet og fokus

Sentralt innen diakoni og sjelesorg står møtet mellom konfidenten i sin livssituasjon og sjelesørgeren. Hvordan konfidenten opplever dette møtet, handler i stor grad om hvordan den som er sjelesørger, makter å møte konfidenten. Sjelesørgerens diakonale fokus, verdier og den faglige og personlige kompetansen er av stor betydning i den forbindelse. Det å møte

mennesker i krise eller i vanskelige livssituasjoner, er en stor del av hverdagen for prester og diakoner i Dnk. Noen opplever at de har sin styrke i å være samtalepartner der en kommer tett inn på livet til konfidenten. P1 sier noe om sin opplevelse av dette møtet: «Jeg føler virkelig at når vi jobber i denne kirken, blir vi lukket inn i mange menneskers liv.».

Selv om det virker som om alle informantene har et stort sjelesørgerisk fokus, kommer det frem et spenn mellom dem som uttaler at de har sjelesorg som nådegave, til dem som er opptatt av å snakke med mennesker som trenger det når behovet oppstår. Noen av dem som jeg opplever har et ekstra fokus på sjelesorg, forteller at de registrerer et stort behov for samtale. I en menighet sier presten (P1) at sjelesorgsbehovet nærmest er uendelig, mens diakonen (D1) i samme menighet opplever at de klarer å dekke behovet som er. Det må legges til at D1 og P1 har ulik sjelesørgerisk tilnærming i møte med mennesker. Dette er et eksempel på at informantene som deltar i studien, har ulikt fokus og ulik sjelesørgeriske praksis. Likevel oppleves det som om samtlige har stor bevissthet rundt sjelesorgtematikken. I sistnevnte menighet kan det virke som om sjelesorgsoppgaven er fordelt slik at presten har hovedtyngden av de mer strukturerte sjelesørgeriske samtalene og at disse skjer på kontoret, mens diakonen tar seg av andre sjelesorgsoppgaver. P1 forteller at det ikke er så uvanlig at mennesker tar kontakt med henne og ønsker samtale i etterkant av en gudstjeneste og lignende. Årsaken til at det i denne menigheten er flere som tar kontakt med presten, kan i følge D1 blant annet være at presten er mer synlig i menighetssammenheng både i gudstjeneste og i forbindelse med begravelser. D1 forteller at hun i stor grad er aktiv i miljøet og tar kontakt med mennesker på ulike arrangement, aktiviteter og hjemmebesøk.

Generelt er det ikke grunnlag i studien for å hevde at det er prest eller diakon som har det største sjelesørgeriske fokuset. Det varierer fra menighet til menighet.

P1 er av den oppfatning at sjelesørgerens personlige egnethet og bevissthet rundt egne nådegaver har mye å si for hvordan den sjelesørgeriske praksisen blir i den enkelte menighet. Prester og diakoner som arbeider i Dnk, har sin styrke innen ulike områder. P1 sier at hun vet at det er egenskaper hun ikke har eller som ikke er hennes sterkeste side når det gjelder det å drive kirke, «men akkurat det å prate med folk, det tror jeg at jeg har litt av. Og at det er en nådegave som jeg må bruke.» Etterpå legger hun til at det kanskje høres rart ut av henne å si at det er en nådegave, men at hun opplever at det er en av hennes sterke sider.

P1 har et bevisst/reflektert forhold til sin egen styrke i rollen som prest. I møte med enkelte av de øvrige informantene skjønte jeg at flere av informantene hadde en spesiell utrustning i å

møte mennesker. Noen av dem uttrykte dette selv, mens spesielt to av informantene opplevde jeg hadde en sjelesørgerisk tilnærming i sin måte å være på uten å sette ord på det eller syntes å være klar over selv. P2 sier at han ikke har definert seg selv som sjelesørger, men at han er ydmyk for oppgaven og gjerne henviser til sin kollega når det gjelder sjelesorgsamtaler. Han trekker frem andre «områder» i sin rolle som prest som han kjenner seg komfortabel med. Samtidig som han sier dette, sitter jeg med en oppfatning av at han i stor grad er sjelesørger. Han forteller at han ofte og overalt kommer i samtale med mennesker men i mer uformelle settinger.

Når samtalen kom inn på deres sjelesørgeriske fokus, kom gjerne kommentarer som: «Det å snakke med folk, - der ligger hjertet mitt. Noen ganger tenker jeg at jeg kunne bare snakket med folk og sluppet alt det andre» (D2).

D1 forteller at det å møte mennesker som forteller fra livet sitt, gir henne mye tilbake. Hun sier at hun aldri er så opplagt som de dagene hun føler hun har møtt et menneske på et litt dypere plan. Videre reflekterer hun over at alle prester/diakoner er ulike og engasjerer seg på ulike måter i møte med menneskers sjelesørgeriske behov:

Noen er mer sjelesørgeriske i tanke, sinn og type og dermed er det kanskje mer naturlig for dem å legge ekstra vekt på det fordi det er der de trives best i jobben. Andre liker litt mer varierte arbeidsoppgaver og trenger at det skjer litt mer rundt dem. Jeg er litt midt i mellom.

Informantene har som vist ulike tilnærminger til sjelesorg i praksis. Noen av informantene har flest samtaler på kontoret, enten avtalte eller at folk stikker innom. Noen har flest sjelesorgsamtaler i hjemmene, enten de er avtalte eller at det er mer uformelt i forbindelse med for eksempel hjemmebesøk. I følge D1 kan et hjemmebesøk ha en sosial funksjon, men besøket kan i tillegg få et sjelesørgerisk preg. Spesielt D4 forteller at hun har mange samtaler i forbindelse med oppfølging av sørgende, da både i form av både uformelle og formelle samtaler. P2 sier at vi trenger både de formelle og de uformelle sjelesorgsamtalene i kirken, fordi de som jobber i Dnk, er ulike. Det trengs både et åpent tilbud på kontoret og et åpent og tilgjengelig tilbud om en uformell prat. D2 forteller at hun ofte opplever at en uformell prat avdekker et behov for en ny samtale. Dette er det flere av informantene som erfarer.

Sammenfattende kan en si at det som jeg velger å kalle en sjelesørgerisk grunnholdning, har samtlige informanter i mer og mindre grad hadde med seg inn i sine arbeidsoppgaver, og at de ønsker å fange opp eventuelle behov for samtaler, uavhengig av sted og arbeidsoppgavenes egentlige formål. Informantene viser jevnt over et stor sjelesørgerisk fokus, men det viser seg likevel å være et spenn mellom dem som har en sjelesørgerisk nådegave og dem som ønsker å være tilgjengelig når behov melder seg. Studien har ikke avdekket noe mønster om det er prester eller diakoner som har størst sjelesørgerisk fokus. Det kommer også frem i intervjuene at sjelesørgerens personlige egnethet og diakonalt fokus er viktig i møte med mennesker. Det kan virke som om alle informantene har et diakonalt engasjement og er glad i å jobbe med mennesker, men at de sjelesørgeriske arenaene den enkelte opptrer på, kan variere mye.

5.2 Tilrettelegging og tilgjengelighet

Jeg vil behandle hva informantene mener er viktige forutsetninger for at prest eller diakon kan møte menneskers behov på en best mulig måte og hva som kan være av grunnleggende betydning for at mennesker skal våge å ta kontakt når de trenger det. Jeg vil videre å se på hvordan de sørger for å gjøre sjelesorgstilbudet kjent og tilgjengelig. Til slutt kommer jeg inn på informantenes oppfatning av hvordan sjelesorg skal eller bør prioriteres.

5.2.1 Tillit og relasjon

Relasjonsbygging og *tillit* er to sentrale begreper som går igjen i alle intervjuene. Noen mennesker tar kontakt og ønsker å «snakke med presten». Informantene erfarer at noen mennesker ønsker å snakke med en kirkelig ansatt («presten»), selv om de ikke kjenner til presten på forhånd. Samtidig poengterer fem av informantene at de som oftest opplever at mennesker på en eller annen måte har en slags forhåndskjennskap til presten eller diakonen når de først tar kontakt. Hva som gjør at et menneske kjenner seg trygge og har tillit nok til at han eller hun tar kontakt, kan være individuelt. I ulike sammenhenger som gudstjeneste, kasualsamtaler, sammenkomster i regi av menigheten, andakter, hjemmebesøk og ellers i lokalsamfunnet, får mennesker mulighet til å bli mer kjent med presten eller diakonen. Det kan også være at de på ulike måter «observerer» på avstand og gjør seg opp en formening ut fra det de ser eller hører fra andre. Noen er i direkte kontakt og blir dermed litt kjent med hverandre. På den måten skapes tillit og trygghet som etter hvert kan føre til at de våger å åpne seg i en fortrolig samtale.

Det kommer også frem i intervjuene at det ikke er uvanlig at noen blir oppfordret til å ta kontakt av personer de kjenner, kanskje fordi de selv har hatt en god opplevelse i møte med presten/diakonen.

Informantene erfarer også at for mange mennesker som tar kontakt, er det vel overveid. De kan ha tenkt å ta kontakt for å snakke uforstyrret med presten/diakonen men avventer en passende anledning. Andre kan ta kontakt mer spontant. I praksis handler det om at konfidenten må være trygg på presten eller diakonen for å våge å dele sine tanker med dem. D4 har erfart at trygghet er viktig for at en person skal våge å snakke om personlige ting:

Jeg tenker at relasjon og trygghet er viktig. For jeg merker at hvis jeg tar initiativ til å besøke eldre og sånn så er det jo ikke de dypeste tingene som kommer først. Da må de sjekke ut om det er trygt. Så kommer det etter hvert. (D4)

Informantene understreker dessuten at deres taushetsplikt også er viktig for at mennesker skal våge å være åpne om det de tenker på.

For at et menneske skal få tillit, er det viktig at presten/diakonen oppleves troverdig. Både D4 og D3 har erfart at det å være ærlig om sine egne liv uten å fremstå som representanter for det perfekte og problemfrie liv, kan fungere som en døråpner i mange sammenhenger. D3 er en av dem som erfarer at mennesker lettere får tillit når de vet at hun også vet litt om livets utfordringer. Å dele egne erfaringer i livet men samtidig ikke miste sin profesjonalitet, kan være med på å normalisere andres utfordringer og føre til større åpenhet og ærlighet.

To av informantene som arbeider i en stor menighet, har erfart at når menigheten er stor og ikke alle kjenner alle, våger flere å ta kontakt:

Det er stadig at folk kommer og sier at de trenger sjelesorg.[...] Vi merker godt [...] at folk kan komme inn og være anonyme. Vi vet ikke hvem de er og de vet ikke hvem vi er. [...] Det er jo veldig annerledes enn det kanskje kan være i et byggefelt[...]. Du kan jo tenke at det kanskje kan skape en nærhet som kanskje kan være god. Men ikke alltid.. Kanskje det kan være godt å snakke med en prest de ikke sitter i komite med.(P1)

D1 har tidligere jobbet i en mindre menighet i et område der hun har bodd i mange år, men etter hvert kviet noen seg for å ta kontakt fordi hun kjente dem for godt. Hun bestemte seg

etter hvert for å begynne i en ny menighet der hun ikke kjente menigheten og menigheten ikke kjente henne, noe hun opplevde som godt.

D2 har derimot lang fartstid i sin menighet men ser ikke på det som et nevneverdig problem at «alle» vet hvem hun er. Hun ser det positive med at hun over tid har knyttet kontakter både innad i menigheten men også i lokalsamfunnet. Det gjør at omgivelsene vet hvem hun er og lettere kan ta kontakt og se nytten av hennes kompetanse. Mange av dem som bruker henne som samtalepartner, er aktive i menigheten, mens andre som tar kontakt, er aktive i andre menigheter fordi de av ulike grunner ikke ønsker å oppsøke sin egen prest eller diakon.

D3 forteller at hun opplever at de fleste samtalene hun har med mennesker, kommer etter at de er blitt kjent og har fått en relasjon. Hun sier at en viktig del av jobben hennes er nettopp å bli kjent og å bygge relasjoner, men at det er en utfordring at «alle kjenner alle» i en mindre menighet. På spørsmålet om hun har inntrykk av at folk tar kontakt med kirken ved behov, svarer hun følgende:

Terskelen er litt høy. Jeg tror det er mange som kunne tenke seg å ha noen å snakke med og som savner det. Men som hvis de skulle gå til presten, ville føle seg utlevert. Kanskje for at de etterpå skal stå der som frivillig og så vet presten så mye om dem. At mange i forhold til å dele de personlige tingene, synes det er lettere å slippe å forholde seg til dem etterpå. Jeg tenker jo selv at hvis jeg hadde hatt et problem så ønsker jeg selv ikke å gå til noen som jeg etterpå skal sitte og drikke kaffe med. Eller late som ingenting, - også vet de..(D3)

Hun er videre opptatt av å skape lavterskeltilbud som kan være gode fellesskap både for de som trenger et fellesskap og samtidig skape ulike fellesskap der mennesker kan få mestringsfølelse ved at de får ansvar som passer dem. I menigheten valgte de å legge ned et populært tilbud som i utgangspunktet var rettet mot flyktninger fordi de ikke nådde målgruppen de ønsket. De startet et nytt tilbud med en annen profil der de inviterte bredt via både Psykisk helse, det lokale flyktningmottaket og Frivillighetssentralen:

[...] det er kun at de kommer og møtes, og så ser vi at gjennom det og den omsorgen så kommer folk av og til videre og beveger seg nærmere og nærmere kirkerommet. Det har vært spennende å møte mennesker litt der de er. [...] Det å ikke ha andakt er et bevisst valg. Spesielt i forhold til muslimer. [...] Men de kom, de ble kjent med kristne, de møtte omsorg. Det gjorde noe med dem. [...] Så vi ser at uten andakt, - gjennom å møte mennesker så gjør det noe med dem. Så ser jeg at det å bygge relasjon er med på å bygge ned terskelen. (D3)

D3 forteller at hun tenker at det bygges relasjoner når menigheten arrangerer temakvelder i samarbeid med Psykisk Helse. Hun jobber aktiv med å bygge relasjoner både ved å ha en aktiv kontakt med både flyktningmottaket og Frivillighetssentralen og dermed fange opp mennesker som kunne trenge det. D3 sier videre at hun har mest av de uformelle møtene og mindre av de avtalte samtalene. «Jeg skulle ønske at en når ut og knytter nye relasjoner. Sjelesorg handler om å ivareta de som er i menigheten. Det handler også om å nå ut til de som ikke er i menigheten aktivt.».

Som en oppsummering uttrykker informantene at tillit, trygghet og å ha en relasjon til presten eller diakonen ofte er avgjørende faktorer for at mennesker våger å stille seg i en sårbar posisjon og åpne seg for et annet menneske. Noen av informantene erfarer samtidig at også anonymitet kan gi trygghet til å åpne seg. Det at sjelesørgeren og konfidenten er ukjente for hverandre, kan imidlertid gjøre det lettere for konfidenten å være ærlig og ikke redd for å «tape» ansikt siden han eller hun verken har hatt eller har noen relasjon til sjelesørgeren. Informantene er også opptatt av å være kreative for å skape møteplasser som gir mulighet til å bli kjent og bygge relasjoner, som igjen kan åpne opp for samtale der det er behov for det.

5.2.2 Sjelesorg og tilgjengelighet

Tilgjengelighet har sammenheng med om og hvordan den enkelte menighet publiserer at det finnes et tilbud om gratis sjelesorg, og at presten og diakonen har tid og mulighet til samtale. Indirekte har det også betydning at de er komfortable i sjelesørgerrollen og dermed «gjør seg» tilgjengelig.

I flere av intervjuene får jeg en opplevelse av at informantene er usikre på hvordan deres menighet formidler at menigheten tilbyr sjelesorg. Det kan virke som om det jevnt over ikke er definert hvem som har ansvar for at det eventuelt blir formidlet i for eksempel menighetsbladet og på menighetens hjemmeside. Noen ønsker å reklamere for sjelesorgstilbud, men av ulike grunner så gjør de det ikke.

Når det kommer til hvordan informasjon om sjelesorg kan gjøres kjent, mener P3 at det å ha oppslag der det står: «Ønsker du samtale? Ta kontakt!», bare til en viss grad vil ha effekt. Han mener at det er viktig at de som kirke framstår på en inviterende måte og tar initiativ.

D4 sier at hun tenker det er viktig at det står en fast notis i menighetsbladet. Hun tenker seg at hvis et menneske ser invitasjonen mange nok ganger, våger han eller hun kanskje å ta kontakt

til slutt. I tillegg til å reklamere for det i menighetsbladet, har menigheten fast tilbud om samtale og forbønn etter hver gudstjeneste, forteller hun.

P4 sier at menigheten har informasjon på hjemmesiden om at folk kan ta kontakt. Han ser ikke behov for en mer aktiv reklamekampanje. Han peker på at det kan være bevisst at menigheten ikke reklamerer mer aktivt enn de gjør fordi det også handler om hvordan de som arbeider i menigheten, skal fordele ressursene sine. Selv om sjelesorg utad ikke er så profilert, så tror han at det skjer mye sjelesorg rundt om i menighetene likevel. Han er opptatt av sjelesorg må alminneliggjøres, normaliseres og ufarliggjøres for at mennesker skal våge å ta kontakt.

P1 har tanker om at de som menighet kunne være flinkere til å offentliggjøre at menigheten har et tilbud om sjelesorg. Samtidig stiller hun spørsmål ved om de hadde hatt tid til å møte behovet som kunne komme hvis de i større grad enn i dag hadde reklamert for tilbudet.

Bekymringen om at økt reklame vil gi økt etterspørsel etter sjelesorg, er noe flere av informantene er opptatt av. Noen av informantene forteller at de prøver å ha noen åpne rom i avtaleboken til uforutsette ting. Det kommer likevel frem at dette er en utfordring å klare å gjennomføre i praksis fordi arbeidsdagene fort fylles opp av ulike faste oppgaver, møter og planlegginger.

I menigheter med færre ansatte kan det være en større utfordring å møte de sjelesørgeriske behovene dersom presten eller diakonen ikke har sin styrke i samtalen og heller ikke så lett fanger opp signaler. I følge P1 kan mangel på tid og for mange arbeidsoppgaver føre til at behovene ikke blir fanget opp. P1 trekker frem viktigheten av at menigheten bør ha et velfungerende diakoniutvalg som kan følge opp det presten eller diakonen ikke klarer.

Diakoniutvalget kan da ha hovedansvaret for å administrere besøkstjeneste i menigheter som ikke har diakon og hvis presten av ulike årsaker ikke har mulighet.

P3 er opptatt av at kirken alltid må være bevisst på å være tilgjengelig for samtale. Han trekker også frem faren ved å bli for «styrt» av det som er ens styrke. Med det mener han at noen kan være mest opptatt av å være i fellesskapet og miljøet. Dermed kan det være lett å komme litt på avstand fra den enkelte. Andre kan i større grad fokusere på enkeltsamtaler og dermed «forsvinne» litt fra miljøet. P3 tenker at en må ha disse to «blikkene» samtidig for å drive kirke og at det ene ikke bør utelukke det andre.

P2 erfarer at det er få som avtaler tid for samtale på kontoret, men at han ofte opplever at mennesker ønsker å prate når de treffer på presten:

Det er liksom uformelt å treffes. Og jeg har inntrykk av at terskelen er litt høy for å ta kontakt på kontoret. Mange tenker kanskje at de helst må vise til et problem som kan rettferdiggjøre det å komme på kontoret. Det er oftere at folk «hukker» meg enn de som tar kontakt på kontoret. [...] Det er en ekstremt relasjonell jobb å være prest, det å bo i sognet og treffe folk. Jeg trives kjempegodt med det. Og jeg ser at det er det som skaper gudstjenestevekst, det er i stor grad både prestens og menighetens liv i nabolaget.

Det kan virke som om hovedvekten av informantene er mindre opptatt av aktivt å reklamere for at det finnes et tilbud om sjelesorg i menigheten. I alle intervjuene kommer det klart fram at informantene ønsker å være aktivt til stede i menigheten, gi folk mulighet til å bli kjent med dem og at de på en praktisk måte viser at de er tilgjengelig for en prat. P3 velger å møte mennesker med det han velger å kalle en sjelesørgerisk tilnærming, ved at han er til stede ute blant folk, og gjør seg tilgjengelig. Å være aktiv i sin tilnærming er noe P1 også trekker frem. Hun forteller at de ofte tar kontakt med mennesker etter at de på en eller annen måte har fanget opp at det kan være behov for det. Samtidig er hun opptatt av å få frem i gudstjenesten at folk skal kunne vite at de kan ta kontakt: «Jeg sier ofte ikke med rene ord at de tar kontakt, men jeg kan komme inn på aktuelle sjelesørgeriske temaer.».(P1).

P1 forteller at det hender at mennesker tar kontakt i etterkant av en gudstjeneste fordi de ble berørt. Det kan være temaer som skam, sorg, eller andre temaer som mennesker gjenkjenner i sine liv.

D1 sier at de kunne vært bedre til å reklamere for sjelesorgstilbudet slik at det hadde vært lettere å oppfatte, men samtidig sier hun at hun har inntrykk av at folk flest vet at de kan ta kontakt ved behov. D3 på sin side har erfaringer som sier at folk flest vet lite om hvordan Den norske kirke er i dag og hvilke tilbud som finnes.

P1 er en av flere informanter som ønsker å bli oppfattet som tilgjengelig for samtale for de som skulle ønske det. Hun sier at det plager henne når mennesker sier «Du har sikkert ikke tid, men...» . Da lurar hun på hva det er hun formidler som gjør at andre tenker at hun ikke har tid for dem. Det er viktig for henne å formidle god tid og tilgjengelighet, samtidig som hun kjenner det at det er utfordrende i en arbeidshverdag som krever sitt.

Det å være tilbakeholden med å drive aktiv reklame for sjelesorgstilbudet i menigheten, trenger ikke bare handle om begrensning på kapasitet og tid. En av informantene forteller at han synes det er vanskelig å reklamere for seg selv som sjelesørger.

Jeg tror ikke jeg tør å presentere meg sånn. Selge meg ut at jeg er en god fyr å prate med. Det synes jeg er vanskelig. Da blir jeg plutselig tatt av prestasjonsangst. Men jeg kan godt reklamere for diakonen. Det er jo litt annerledes å være prest når du har en diakon. For i menigheter der det ikke er diakon blir det prestens oppgave å snakke med folk. Så jeg nytter veldig godt av å ha en diakon her.[...] Jeg synes det (sjelesorg) er veldig givende men jeg føler ikke at det er jeg.. Jeg er veldig ydmyk for oppgaven. [...].

For å sammenfatte det som kommer frem i intervjuene med hensyn til tilgjengelighet for sjelesorgsamtale, har informantene jevnt over mer tro på at kontakt opprettes ved hjelp av personlig relasjon og ikke ved reklame. Selv om noen av informantene trekker frem at en viss offentliggjøring er viktig, er andre mer skeptiske til økt publisitet for sjelesorg fordi dette kan føre til økt etterspørsel og skape forventninger utover det personalressursen i menigheten tilsier. Jevnt over blir det påpekt at de ønsker å være bevisst på å være tilgjengelig og ønsker å være tilstede der folk er, slik at de kan ta kontakt eller at prestene og diakonene selv har mulighet til å ta kontakt der de oppdager et behov. Begrensinger på ledig tid eller prester og diakoner som ikke er komfortable i sjelesørgerrollen, kan imidlertid føre til mindre vekt på offentliggjøring av mulighet for sjelesorgsamtale.

5.2.3 Prioritet

Dersom en menighet har utarbeidet en visjon, vil det kunne påvirke og bevisstgjøre hvordan sjelesorgstilbudet blir vektlagt og prioritert. Informantene ble spurt om menigheten deres hadde en visjon. Noen visste det med en gang, og det virket som om de «eide» visjonen sin. Samtidig syntes visjonens innhold å stemme overens med hvordan de snakket om menigheten sin og hva de ønsket for menigheten. I de menighetene der både presten og diakonen var opptatt av visjonen, fikk jeg en opplevelse av at begge hadde samme virkelighetsforståelse av menigheten og deres sjelesorg i menigheten. Tre av de andre informantene kunne av ulike grunner ikke fortelle hva deres menighets visjon var, selv om menigheten hadde en visjon.

På spørsmål om menigheten har formulert en visjon, er spesielt prestene og diakonene i to av menighetene samkjørte og bevisste på sin visjon og at den påvirker deres arbeid. Presten (P2) i den ene av de to menighetene uttaler følgende når det kommer til hva som er menighetens

satsningsområde: «Noe er satsningsområde fordi vi er opptatt av det, andre ting fordi vi er svakere eller at vi trenger å satse på det.».

Mitt inntrykk er at i de menighetene der de er opptatt av visjonen, blir den brukt aktivt når de vurderer hva de skal prioritere og satse på i menighetsarbeidet.

Informantene ble også spurt om i hvor stor grad sjelesorgstilbudet skal prioriteres i menigheten. Her er P1 er helt tydelig:

Kirken har plikt! Jeg har lovet det i min ordinasjon. Jeg skal preke om det på søndag, om mannen som blir firt ned fra taket. Det å bære og bli båret. Det er noe av det viktigste i vår kirke og i vår tro. Så jeg mener virkelig at det er en plikt. Det er en plikt og tilrettelegge.

D2 mener at det ligger i oppgaven i å være kirke, å ta i mot de som kommer: «Det er jo de vi skal være kirke for». Samtidig er hun opptatt av plikten kirken har til å møte mennesker der de er. P3 er opptatt av at kirken alltid må være tilgjengelig for samtale og D1 sier at «vi har ganske stor plikt til å møte mennesker der de er». Selv om kirken har plikt til å prioritere sjelesorg, kommer det likevel frem at det kan være en utfordring i hverdagen.

Noen av informantene forteller at de skulle ønske at de hadde mulighet til å følge opp flere mennesker over tid. Det å ha mulighet til å frigjøre tid hvis det plutselig skulle dukke opp noe, opplever også flere av informantene som vanskelig. P2 er en av dem som kjenner på dette dilemmaet. Han skulle ønske at han som prest hadde hatt mer tid til å «gå flere runder» med mennesker, men at det er en stor praktisk utfordring de gangene han følger opp noen ekstra fordi det tar tid og går på bekostning av andre oppgaver. Han tydeliggjør dilemmaet når han forteller at han for en tid tilbake fulgte opp to asylsøkerfamilier som ikke fikk oppholdstillatelse i Norge. Han erfarte at det å engasjere seg ekstra på den måten tok mye tid og gjorde det vanskelig å rekke over de andre oppgavene han skulle gjøre. Han forklarer dilemmaet han står overfor slik: «Det blir som i historien om den barmhjertige samaritan. De to første gikk forbi og det forstår jeg veldig godt, -fordi det raser..»(P2).

Sammenfattende kan en si at i den grad informantene er bevisste på menighetens visjon, påvirker det også deres prioritering og satsningsområder. Samtidig kommer det fram at ikke alle informantene har oversikt over menighetens visjon selv om menigheten har en visjon.

Både prestene og diakonene mener at kirken bør prioritere å tilby sjelesorg, samtidig som flere innser at det ikke blir nok tid til å gå inn i eller følge opp behov for sjelesorgsamtale på grunn av andre oppgaver.

Informantene har mest fokus på seg selv som sjelesørger fordi de er ansatt i Dnk og mindre fokus på begrunnelsen eller forpliktelsen for å tilby sjelesorg utover ordinasjonsløftet/vigslingsritualet. I etterkant av intervjuene har jeg sett at det hadde vært interessant og i større grad utfordret informantene på sjelesorgens prioritering og forpliktelse. Det er nok informantenes sjelesørgeriske fokus som kommer tydeligst frem i intervjuene, mindre om begrunnelsen for å tilby sjelesorg og hvordan de forstår at sjelesorg skal prioriteres ut fra Dnks styringsdokumenter og vigslings- og ordinasjonsliturgier.

5.3 Sjelesorgens sted

Når jeg spør P2 om han har inntrykk av om folk flest vet hva sjelesorg, er svarer han følgende:

Jeg vet ikke om det ordet gir så mye til folk, og jeg lurer selv. ER det når døren er lukket og det står opptatt på skiltet og lyset er tent at en utøver sjelesorg? Eller er det i alle de samtalene som jeg også har på fester eller på naturlige treffsteder her i bygda hvor jeg også er prest og hvor folk begynner å snakke om livet.

Svaret han gav, avdekker det som kom frem flere ganger i studien, nemlig at sjelesorg kan fremstå som noe utydelig og vanskelig å definere. Prester og diakoner kommer gjennom sin praksis i kontakt med mennesker på mange ulike måter, både av formell og uformell art. Hvor opptrer så sjelesorgen? I intervjuene har informantene flere ganger kommet med utsagn som: «Det er OGSÅ sjelesorg!». Det kan være når de forteller om de tilfeldige samtalene som oppstår ved frysedisken på butikken eller den ukentlige samlingen diakonen har for demente på sykehjemmet.

D3 er en av dem som forteller at hun prøver å være bevisst på rollen hun har i de ulike møtene. Ingen av informantene begrenser sjelesorgsbegrepet til bare å omhandle de avtalte samtalene bak ei lukket dør på menighetskontoret. D2 har en vid forståelse av sjelesorgsbegrepet når hun gir et eksempel på at sjelesorg favner videre enn bare samtalen på kontoret:

Mye av det jeg holder på med, går over i hverandre. Noen ganger når jeg går på butikken, så kommer det en person og betro meg et eller annet. Det er jo sjelesorg, det også. For noen kan det vanskelige være løst på noen få setninger eller at det hjelper bare det å bli hørt, mens andre ganger så kan det lages en ny avtale.

Alle informantene forteller at de ofte kommer i snakk med mennesker i uformelle settinger både i kirken, men også i lokalmiljøet. Det kan være i forbifarten på vei til bilen, på butikken, på fest, på kafe eller i forbindelse med frivillig arbeid. I intervjuene kommer det frem at mange samtaler kommer i stand spontant. Informantene gir eksempler på at en kort telefonbeskjed kan ende opp i en dyp og viktig samtale, eller om gode samtaler som kan oppstå over oppvaskkummen etter en tilstelning. Det kan være i bilen på vei hjem fra et styremøte, eller at en stikker innom kontoret for å levere en nøkkel. Plutselig endrer samtalen seg, og det settes ord på de viktige eller vanskelige tankene. Da kan det bli naturlig å fortsette samtalen bak ei lukket dør.

Informantene forteller om ulike møteplasser der de kommer i kontakt med mennesker og der tanker om livet blir delt. Det oppleves som informantene generelt sett er mest opptatt av å møte de behov mennesker har, og mindre opptatt av ytre rammer og hva samtalen kan defineres som. Det betyr ikke at informantene ikke har et reflektert forhold til sjelesorg, men at de i praksis er mest opptatt av å møte mennesker der de er, samtidig som de er bevisste på sin profesjon og sin kompetanse. Selv om også P3 forholder seg til sjelesorg ut fra en vid forståelse, setter han sjelesorgsamtalen inn i en ramme:

Sjelesorg står alltid i forhold til dette med tro, et Guds bilde og en kristen forståelse. Det må være en ramme. Samtidig så er det jo en ramme. Så det er lagt føringer fra begynnelsen.

Det å fange opp etterlatte som strever med sin sorg etter et dødsfall, er noe alle menighetene driver aktivt med, men det er kun en av informantene som nevner sjelesorg når vedkommende snakker om sorggrupper. Det kan likevel virke som om de i praksis regner det innenfor sjelesorgbegrepet ut fra måten de snakker om de etterlattes sorg og det behovet de kan ha for samtale og oppfølging, eller at de ser på det som en nyttig arena å fange opp behov for videre oppfølging. P1 forteller at hun i sørgesamtaler ofte merker hvis det er en som kunne hatt glede av mer samtale enn det det er rom for i en sørgesamtale:

Det hender jeg legger ut noen «agn». Hvis de bruker ekstra lang tid med å ta på seg jakka eller noe sånt. At vi kan prate litt når de andre har gått.[...] Du vet vi har jo så enormt mange begravelser, så det er ikke sjanse til å følge opp hver enkelt, Derfor er det en velsignelse at diakonene har sorggrupper. Diakonene har sorggrupper som de organiserer for hele byen. Det er alltid et tilbud om sorggrupper. Og de trenger ikke vente så lenge. Det tar veldig mye av trøkket. (P1)

D1 forteller om mennesker hun møter en tid etter et dødsfall. De opplever det vanskelig når omgivelsene har kommet så mye lenger, mens de selv fremdeles opplever en stor sorg. Disse menneskene blir forsøkt fanget opp med en invitasjon til sorggruppe. D4 sier at hun opplever at for mange mennesker kan en sorggruppe få en viktigere funksjon for sørgende enn en samtale med diakonen alene. Hun erfarer at deltakerne i ei sorggruppe får mye hjelp og støtte ved å delta i ei gruppe der de får delt tanker og opplevelser og får lytte til andre som er i samme eller liknende situasjon.

Som tidligere nevnt forstår P3 sjelesorg på to måter: Han sier at sjelesorg kan være den fortrolige samtalen mellom to mennesker, men at det for ham også handler om en væremåte som inviterer til at mennesker tør å ta kontakt. Han ønsker derfor å formidle åpenhet og tilgjengelighet og skape muligheter slik at mennesker kjenner at de kan åpne seg hvis de har behov. Så langt det er mulig, ønsker P3 å være aktivt til stede i menighetsmiljøet. Når det for eksempel er kirkekaffe etter gudstjenesten, forsøker han å være bevisst på å være oppsøkende og aktiv i miljøet. Diakonen i samme menighet har sammenfallende tanker om dette. Hun sier at som diakon, så har hun et spesielt ansvar for å se mennesker og for at mennesker kjenner seg sett.

D2 har faste samlinger på det lokale sykehjemmet der målgruppen er mennesker med demens. De har et fast opplegg som inneholder å snakke om en bibeltekst, synge kjente sanger, trosbekjennelsen, Fader vår og velsignelsen. Det å dele nattverdsmåltidet er også en del av samlingen. Alle pasientene blir nevnt med navn og det blir tent et lys for den enkelte. Diakonen er tydelig på at dette også er sjelesorg: «Det ikke er trosopplæring, det er trosbekreftelse. Det å bekrefte deres tro, det er også sjelesorg.»

Sammenfattende er inntrykket fra intervjuene at informantene i praksis har en vid sjelesorgforståelse. De er opptatt av å møte mennesker der de er, uavhengig av hvor det er og i hvilken sammenheng. De ønsker ikke å avgrense og begrense sjelesorgens arena, men heller utvider den til alle steder der de møter mennesker. Samtidig virker det som om prestene og

diakonene er seg sin rolle som sjelesørger helt bevisst i møte med mennesker. Det kommer likevel frem ulike tanker om flytende grenser og om hvor tilgjengelig de skal være til enhver tid.

5.3.1 Besøktjeneste

Det er ikke alle mennesker som kan delta like mye i menighetsfellesskapet som de kanskje ønsker. Noen har høy alder som gjør dem lite mobile, andre er ensomme eller syke.

Besøktjenesten har derfor en viktig funksjon i alle menighetene, både for menighetsmedlemmer og for andre. I noen av menighetene blir besøktjenesten organisert av diakonen mens det i andre menigheter foregår en velfungerende besøktjeneste som frivillige gjør på eget initiativ. Det kommer frem i intervjuene at presten eller diakonen har noen mennesker de besøker jevnlig, men at dette er et begrenset antall.

D3 forteller at hjemmebesøk har en viktig sosial men også sjelesørgerisk funksjon fordi det er en setting der hun kan komme tett innpå folk, og der det kan oppleves mindre farlig å sette ord på det de tenker på. Diakonen er opptatt av å bruke de mulighetene som dukker opp: «Jeg prøver å være bevisst på at jeg er diakon, og er bevisst på rollen. Bruker det jeg kan om sjelesorg og veiledning i møte med mennesker.»(D3).

D1 er opptatt av å legge til rette for at mennesker som av ulike årsaker ikke lenger kan delta aktivt i menigheten, skal fanges opp og ikke bli glemt. Hun tar kontakt og tilbyr seg å komme på besøk for en prat. Hun forteller at hun ofte gir tilbud om nattverd i forbindelse med hjemmebesøk. Hun legger til: «..når du ikke lenger kan komme til gudstjeneste og være i det fellesskapet, så kommer vi gjerne hjem til deg!».(D1)

Det kommer frem i intervjuene at noen menigheter har en organisert besøktjeneste som fungerer godt. To av menighetene har ikke organisert besøktjeneste, men har mennesker som er diakonalt anlagt som på eget initiativ tar kontakt med mennesker. D3 arbeider i en av menighetene der de i liten grad har en organisert besøktjeneste, men at hun vet om mange som går på besøk og stiller opp for hverandre privat. Hun sier samtidig at det er noe som de som menighet skulle fått organisert bedre, men at tid og kapasitet setter begrensninger for henne. Hun forteller om frivillige som står i krevende oppgaver over tid. Som diakon ser hun en viktig oppgave i å oppmuntre og motivere, og å gi dem relevant kunnskap for å kunne stå i oppgaven.

Hovedinntrykket fra intervjuene er at besøkstjenesten er en viktig del av sjelesorgsoppgaven. Flere ønsker sterkere satsing på den, men har selv ikke kapasitet til det. Samtidig er de takknemlige for alle de frivillige som deltar. Menighetene har ulike ordninger, -noen har organisert besøkstjeneste, mens det i noen menigheter er overlatt til enkeltmenneskers initiativ.

5.3.2 Forkynnelse

Forkynnelse med sjelesørgerisk innhold var noe flere av informantene kom inn på i intervjuene. Dette var et tema jeg ikke hadde tatt med i intervjuguiden fordi jeg i første omgang ikke betrakter forkynnelse som sjelesorg. Underveis fant jeg ut at jeg måtte la informantene utdype sine tanker om forkynnelse med sjelesørgerisk innhold siden dette tydeligvis var noe som opptok flere av dem.

P2 forteller at han har mye fokus på det sjelesørgeriske i forkynnelsen. Han forklarer at også hans forkynnelse kan være med å gi mennesker hjelp, støtte eller bekreftelse som kan være relevant i deres livssituasjon. P2 gir et eksempel på hva han mener:

Jeg prøver alltid når jeg leser teksten å bruke litt tid på å kjenne etter, - hva gjør den med meg. Jeg har vel en ide om at nåde for eksempel.. Den kulturen som er her så handler det primært om tilgivelse for syndene og å bli tilgitt. Men hvis du leser Lukas så leser du at Jesus vokste opp med at Herrens nåde var over ham. Han ble en stor, sterk og vis gutt. Så han var også avhengig av nåden. Nåden er jo den fulle anerkjennelsen som viser seg i dåpen hans, -«Dette er min Sønn, den elskede». Da blir jeg veldig glad, for denne anerkjennelsen, denne nåden er godt for mennesket. Enten vi er skakkjorte, har lavt selvbilde eller lav selvfølelse, - så trenger vi dette. Det er sånne ting dette evangeliet gjør, - det skaper menneskelighet. Gud ble menneske og alle åndens mål er menneskelighet. Ikke at vi skal bli noe annet og rarere enn mennesker, men at vi skal bli hele og fulle mennesker. Derfor er jo forkynnelsen noe som skal hjelpe oss å bli helere.

Flere av de andre informantene er opptatt av at også forkynnelse kan bidra til at mennesker på ulike måter kan få hjelp til å mestre livets utfordringer. Da kan en type forkynnelse som oppleves livsnær og relevant i hverdagen, være ekstra viktig.

En av prestene og to av diakonene trekker konkret frem hvilke gode erfaringer de har med temakvelder i deres menighet. De forteller de har invitert til temakvelder der ulike sjelesørgeriske temaer har blitt tatt opp. Det kan være tema som sorg, depresjon, skam eller andre aktuelle temaer som kan gi gjenklang i menneskers liv. D3 erfarer at temakvelder kan

være viktig fordi det normaliserer og aktualiserer temaer som kan oppleves som vanskelige eller skambelagte. Ved at aktuell problematikk blir tatt opp i kirken, kan det gi signaler om at kirken har omsorg for hele mennesket. Kirken kan forsterke denne hjelpen ved å utnytte den kompetansen som finnes i nærmiljøet ved å invitere eksterne undervisere slik D3 poengterer i intervjuet:

Å bruke ressurser fra lokalsamfunnet utenfor kirken er en måte å gjøre arbeidet vårt kjent på. Det er en måte å synliggjøre en kompetanse på, synliggjøre omsorg og synliggjøre engasjement.

D3 tenker seg at et annet viktig poeng med temakvelder, er at frivillige medarbeidere kan få økt kompetanse til å stå i de oppgavene de har. Flere av de øvrige informantene mener også at temakvelder er en god mulighet til å knytte kontakter med andre instanser som for eksempel Psykisk helse og ressurspersoner derfra.

Sammenfattende kan en si at informantene er opptatt av at både undervisning og forkynnelse med sjelesørgerisk innhold, kan ha en viktig funksjon i møte med mennesker. Informantene har erfart at livsnær forkynnelse kan være med å åpne opp for at enkelte mennesker våger å ta opp det de går og tenker på. For andre igjen kan de få den hjelpen de trenger bare ved å lytte til det som blir sagt. På den måten kan forkynnelse med sjelesørgerisk innhold leve parallelt med og være et tillegg til sjelesorgssamtalen.

5.3.3 Hvem kan være sjelesørger?

P4 sier at han er opptatt av at det ikke bare nødvendigvis er presten som kan drive med sjelesorg, men at det er noe alle kristne kan gjøre. Han sier videre at han er mindre opptatt av å reklamere for at mennesker skal ta kontakt med presten hvis de trenger en samtale. Han ønsker at fokuset heller skal være på å være til stede for hverandre og at det bygges gode, sanne og nådige fellesskap. P4 er opptatt av medvandring og at det er en sånn type fellesskap som han ønsker.

P2 er inne på samme tanken når han sier at han ønsker at de frivillige og kjernemenigheten i større grad bruker hverandre sjelesørgerisk hvis de hadde hatt:

[...]..flere grupper hvor det var godt å høre til og snakke om ting der en gruppevis kunne hjelpe hverandre og tok vare på hverandre gjennom livet. Der synes jeg ikke vi er så gode. Vi har bare noen få grupper. Flere selvhjelpsgrupper der en møtes og spiser middag og snakker om livet. Det blir en slags selvhjelp.

Han ønsker seg flere gode, livsnære fellesskap.

Jeg skulle ønske at menigheten var litt sånn at man ser hverandre. At ikke dette med samtale blir profesjonalisert, men at en finner relasjoner i menigheten og et fellesskap og at man er til stede for hverandre der. Det ønsker jeg. At vi blir *ett* legeme sånn sett.(P3)

Selv om flere av informantene er opptatt av at de ønsker å oppmuntre til at menigheten får en diakonal tankegang som er preget av omsorg, tilstedeværelse og åpenhet for hverandre, så utelukker det ikke at presten og diakonen har en viktig funksjon. Det kommer samtidig frem i flere av intervjuene at det for mange mennesker er viktig at den personen de snakker med, er ansatt i kirken. Noen kan være opptatt av at det bare er presten de ønsker å snakke med mens andre ikke kan skille prest fra diakon fordi de ikke kjenner til hva en diakon er. To av informantene har flere eksempler på at det har vært en utfordring å få mennesker til å godta at det ikke er en ansatt som kommer på hjemmebesøk, men en frivillig besøksvenn.

Prester og diakoner har en kompetanse og en profesjon som gjør at de skal være rustet til å møte de behovene som dukker opp. For mange betyr det mye at det er rom for å kunne ta opp åndelige spørsmål. For andre er det taushetsplikten som gjør at de våger å sette ord på det de tenker og føler til en prest eller til en diakon. Den samme taushetsplikten kan ikke forventes av en frivillig i like stor grad. Samtidig er det vanskelig for en prest og en diakon å nå over alle behovene som måtte melde seg. Det medfører prioriteringer av oppgaver. D3 vurderer det slik at flere mennesker vil få besøk hvis hun bruker tid på å følge opp og dyktiggjøre frivillige til besøkstjenesten, enn om hun i større grad brukte arbeidstiden til hjemmebesøk.

Det kommer frem at det i alle menighetene finnes mennesker som har en diakonal og sjelesørgerisk tankegang som verken er prest eller diakon, og som stiller opp for mennesker på frivillig basis. Det er ikke alle som er klar over at de driver diakoni, -de bare gjør det. Informantene trekker frem frivillige som en viktig ressurs i menigheten, men de ser samtidig utfordringene ved å trekke inn frivillige i et organisert sjelesorgsarbeid på grunn av problematikken rundt taushetsplikten.

Diakoniutvalgets betydning i denne sammenhengen er noe som flere av informantene er opptatt av.

For å oppsummere kan en si at flere av informantene ønsker at alle kan være sjelesørgere, -for hverandre i gode, livsnære fellesskap. Selv om informantene forteller om mange dyktige

frivillige, poengterer de at det ikke er uproblematisk å bruke frivillige som sjelesørgere på grunn av at de ikke har en juridisk taushetsplikt.

5.3.4 Nye rom- fremtidsønsker

Informantene ble utfordret til å si noe om hvordan de ønsker at tilbudet for sjelesorg i deres menighet kan/ bør være i fremtiden. D2 ønsker at de skal bli mer tydelige utad på at sjelesorgstilbudet finnes. Dessuten ønsker de som menighet at de skal bli flinkere til å fange opp dem som kan ha behov for samtale, selv om de ikke alltid våger å formidle det i klartekst selv. «Jeg ønsker at det skal være lett for folk å ta kontakt. At vi ikke skal oppføre oss som om vi aldri har tid eller bryr oss.» (D4). Denne tanken er noe både D3 og P1 bekrefter. De forteller at de synes det er trist når mennesker sier at de er redde for å være til bry og at presten eller diakonen sikkert er for opptatt. P3 ønsker at han kunne være mer tilgjengelig i den forstand at han alltid kunne ta seg tid til å snakke med de som skulle ønske det, uten å måtte bestemme en ny tid. Ønsket om at mennesker skal få tilbud om samtale når de ønsker og trenger det, uten å måtte vente, ble understreket i flere av intervjuene.

Noen av informantene ser nytten i å kunne ha egne samtalerom som ligger avskjermert og som alltid er disponible. Dette er noe de kjenner behov for enten fordi kontorene deres av ulike grunner ikke alltid egner seg for sjelesorg, eller at kirkebygget ikke er tilrettelagt for uforstyrrede samtaler.

P1 synes det hadde vært spennende å finne ut om det er behov for et tilbud om skriftemål i menigheten. Flere av informantene forteller at de håper at «terskelen» for å ta kontakt vil oppleves lav og at det blir mer vanlig i menigheten å ta kontakt hvis noen av ulike grunner ønsker forbønn. «Det å bli bedt for i et stille rom eller rundt en alterring er noe som en bærer med seg videre.»(P1). P1 fremhever også salving av syke:

[...] Det har jeg gjort noen få ganger i min prestedtjeneste, og det er jo ingenting spekulativt eller noe rart i det. Men det er en overgivelse, -kanskje før en kreftoperasjon eller før døden. Det er på en måte så alminnelig. Det er bare det at det ikke er kjent. Og det er nåde i det som mange ikke vet om. Og hadde vi hatt enda mere tid så tror jeg enda flere ville hatt gleden av det. Tror mange som har gått i kirken i mange år ikke vet at det er en mulighet.

Noen av informantene forteller at det finnes et større behov for hjemmebesøk i menigheten deres enn de klarer å dekke og heller ikke alltid klarer å fange opp. Spesielt enkelte av diakonene forteller at de ikke alltid har kapasitet til å rekruttere nok frivillige til å delta i besøkstjenesten for å dekke behovet.

Sammenfattende kan en si at informantene har et sterkt ønske om at sjelesorg skal være et lavterskeltilbud som er lett å benytte for hvem som helst. De ser for seg at rommet for sjelesørgerisk førstehjelp er der prest eller diakon møter mennesker som trenger hjelp. Det kommer også frem et ønske om at det i hovedtrekk alltid skal være mulig å få sjelesorgsamtale for den som ønsker det. Samtidig kommer det frem et ønske om at muligheten for å bli salvet og bedt for, forbønn og skriftemål, var mer kjent blant folk enten på menighetskontoret, i en kirke eller i et hjem.

5.4 Oppsummering

Nedenfor vil jeg punktvis trekke frem hovedtrekkene i analysen:

- Informantene har jevnt over stort sjelesørgerisk fokus, men det avdekkes en vid sjelesorgforståelse. Informantene ønsker å være tilgjengelige og å møte mennesker der de er, uavhengig av sted og i hvilken sammenheng. De legger opp til at sjelesorgens sted både kan ha en strukturert og en uformell uttrykksform, som både omfatter de avtalte samtalene på kontoret, men også de uformelle eller spontane samtalene på butikken eller ved et cafébord.
- Studien har ikke avdekket noe mønster om det er prester eller diakoner som er mest opptatt av sjelesorg, men viser at personlig egnethet og selvoppfatning er av betydning.
- Sjelesorg omfatter en totalomsorg i møte med mennesker, ofte som en samtale som kan romme både tro og liv på konfidentens premisser.
- Sjelesorg kan også kalles en sjelesørgerisk grunnholdning som informantene har med seg inn i sine arbeidsoppgaver, der de ønsker å fange opp behov for samtale uavhengig av sted og oppgavenes egentlige formål.
- Det kommer også frem at sjelesorg kan formidles ikke bare ved hjelp av samtale, men for eksempel ved hjelp av undervisning eller forkynnelse med sjelesørgerisk og livsnært innhold.

- Tillit, trygghet og relasjon, tilgjengelighet og at det blir lagt til rette for gode møteplasser står sentralt for at mennesker skal våge å åpne seg i en samtale. Samtidig kommer det frem at anonymitet kan være nettopp det som kan gi frimodighet nok til at noen mennesker våger å være ærlige om livet sitt.
- Det kan se ut som om at bevissthet på menighetens visjon påvirker både prioriteringer og satsningsområder.
- Informantene mener at sjelesorg bør prioriteres, men at det er en utfordring med tanke på tidsbegrensingene som ligger i en travel arbeidshverdag. Det kommer også frem at informantene har mest fokus på seg selv som sjelesørgere fordi de er ansatt i Dnk, og mindre fokus på de overordnede forpliktelsene som ligger til grunn for menighetene i Dnk.
- Flere av informantene ønsker at menighetene blir fellesskap der mennesker er sjelesørgere for hverandre.
- Mange av informantene oppfatter sjelesorgbegrepet som utydelig og vanskelig å definere.
- Informantene har uttrykt et sterkt ønske om at sjelesorg skal bli et lavterskeltilbud som folk flest synes det er lett å benytte seg av.

6 Drøfting

Hovedfokuset i studien er sjelesorgforståelse og sjelesørgeriske praksis i Dnk. Det velger jeg å besvare på to plan:

- a) Hvordan forstår den enkelte prest og diakon begrepet sjelesorg og sjelesorgens plass i menigheten?
- b) Hvordan tilrettelegges det for sjelesørgerisk praksis i menigheten?

Sistnevnte punkt er tema under hovedpunkt 2 i drøftingen.

I forbindelse med punkt a) vil jeg først vurdere rammer og føringer i plandokumenter, verdidokumenter og vigslingsdokumenter som er ment å danne grunnlaget for sjelesorg i Dnk og dernest vurdere dokumentenes betydning og eventuelt andre forhold som kan innvirke på informantenes forståelse av sjelesorgbegrepet og sjelesorgens plass i menigheten.

Under punkt 6.2 ønsker jeg å diskutere sjelesorgbegrepet, informantenes sjelesorgforståelse og sjelesørgerisk praksis ut fra aktuelle dokumenter og teorier. I punkt 6.3 vil jeg se nærmere på hva som er sjelesorgens arena og hva som særpreger sjelesorgsamtale.

6.1 Fra dokument til gjennomføring

Som tidligere nevnt har sjelesorg sine røtter helt tilbake til urkirken og oldkirken, der sjelesorg gikk inn i det som kan kalles kirkens totalomsorg for sine medlemmer. Sjelesorg har frem til i dag vært en del av kirken, men sjelesorgens funksjon og innhold har endret seg underveis. I følge Bergem er det først de siste hundre årene at sjelesorg har hatt et økt fokus på den enkeltes ve og vel. Psykologiens og psykoterapiens fremvekst har gjerne også vært en pådriver i så måte. Dagens sjelesorg har flere likhetstrekk med oldkirkens praksis med sin vektlegging på totalomsorg for medmennesket. Sjelesorg er imidlertid ikke bare en viktig dimensjon ved det å være kirke, men også ved den enkelte kristnes liv i møte med mennesker som trenger at noen bryr seg om å lytte og som kan gå et stykke livsvei sammen med dem.(2008).

6.1.1 Sjelesorgen som kirkens oppgave

Som vist i teorikapittelet er Anders Bergem opptatt av at sjelesorg handler om mer enn om «den gode samtalen». Han mener at sjelesorg bør forankres i et teoretisk grunnlag og at dette teoretiske grunnlaget hele tiden bør vurderes i lys av den sjelesørgeriske praksisen. I tillegg mener han at Dnk bør forankre sin sjelesorgpraksis i sitt eget læregrunnlag slik at teori og praksis stemmer overens.(2008). På den måten vil den praktiske sjelesorgen få en teoretisk identitet og begrunnelse.

Ser man sjelesorg som en del av diakonien finnes det både teologiske og teoretiske begrunnelser for at diakoni er en vesentlig del av det å være kirke, og at Den norske kirke har et diakonalt oppdrag. I følge Nordstokke er diakoni et uttrykk for kirkens grunnleggende idé både når det gjelder struktur og konkrete handlinger til fellesskapets beste. Nordstokke grunnfester fellesskapet når han sier «Felleskapet skapes og holdes oppe ved Guds nåde, synliggjort som kjærlighet i handling.»(2010:28). I følge Dietrich er diakoni og kirke så sterkt sammenføyet at diakoni ikke kan kalles diakoni uten å ha en gjensidig avhengighet til kirken, samtidig som at kirken ikke er kirke uten å være diakonal. (2011a). Diakoni kan heller ikke reduseres til en aktivitet for de som er spesielt interesserte eller en nødvendig oppgave

som tvinger seg frem på grunn av ytre sosiale omstendigheter, nettopp fordi diakoni er en iboende egenskap ved det å være kirke.(Nordstokke, 2010)

Med det som bakgrunnsteppe kan det være naturlig å se på hva Den norske kirkes strategiplaner og visjonsdokument sier om sjelesorg. (Vedlegg 3 og 4).

De ulike plandokumentene er ment å uttrykke selve identiteten til Dnk på alle nivå. Derfor er det naturlig at plandokumentene kan gjenkjennes i den enkelte menighet og være til hjelp i deres planleggingsprosesser. (<http://kirken.no/nb-NO/om-kirken/slik-styres-kirken/plandokumenter/>).

Det viser seg imidlertid at selve begrepet sjelesorg er fraværende i både visjonsdokumentene og i Kirkeloven, men i kapittel 1 § 9 i kirkeloven om menighetsrådets oppgave kommer sjelesorg implisitt fram. (Som vist i pkt 2.1.1).

6.1.2 Sjelesorgens plass i vigslings- og ordinasjonsritualet

Det kom ny utgave av Gudstjenestebok for Dnk i 2011, men ordinasjons- og vigslingsliturgien er ikke forandret fra utgaven som ble utgitt i 1992.

Et av fokusområdene i diakonens vigslingsliturgi er blant annet fokuset på omsorgtjenesten. I vigslingsliturgien står det følgende om diakonens ansvarsområde: «[...]For å gjøre Kristi kjærlighet synlig. Med ansvar for å legge til rette for menighetens omsorg for mennesker i nød.[...]. (Gudstjenestebok Del II 1992:186). Selve sjelesorgsbegrepet er ikke nevnt konkret noen steder i vigslingsliturgien for diakoner.

I prestens ordinasjonsliturgi er hovedfokuset på prestens ansvar for å forkynne evangeliet og forvalte sakramentene. Et sted i liturgien blir forpliktelsen til å være sjelesørger spesielt understreket når det står som følger: [...] – at du i sjelesorg og skriftemål drar omsorg for hvert enkelt menneske og bærer dem frem for Gud i bønn og påkallelse med takk. [...](Gudstjenestebok II 1992:163). I ordinasjonen for prester er ansvaret for sjelesorg lagt frem som et pålegg og en formaning.

Det er tankevekkende at sjelesorg ikke står nevnt konkret i vigslingsliturgien, selv om det står en klar oppfordring å vise omsorg for «nestens liv og velferd».

6.2 Sjelesorgbegrepet – sjelesorgforståelse - sjelesørgerisk praksis

6.2.1 Sjelesorg: Begrepsforståelse - forpliktelse

Det kan være vanskelig å få et klart bilde av hva sjelesorg egentlig er. Det bekrefter også informantenes forståelse av begrepet. Bergem peker på utfordringen det er å finne en klar sjelesorgsdefinisjon i en terminologisk jungel som det ikke er lett å orientere seg i. Bergem som har skrevet flere bøker om sjelesorg, sier at han ikke har kommet frem til en egen definisjon om sjelesorg fordi hans sjelesorgforståelse er preget av at han stadig er underveis i dette «mangfoldige landskapet». Så for ham handler det mer om en prosess, enn å lande på en endelig konklusjon.(2008).

Både de to siste visjonsdokumentene til Dnk og vigslings- og ordinasjonsliturgiene inneholder mange viktige og sentrale fokusområder. Likevel er det påtagelig at sjelesorg stort sett ikke er nevnt eksplisitt men bare indirekte i sentrale kirkelige styringsdokumenter. Bergem peker på at det i dag i stor grad er knyttet en uklarhet til forståelsen og utformingen av kirkens diakoni eller diakonale tjeneste.(2008). Gjelder ikke denne uklarheten også når det kommer til sjelesorgens plass og prioritering i menigheten? Er utydeligheten som viser seg i dokumenter og planer, med på å forsterke denne utydeligheten på lokalplan? Kan det skje at et lite konkretisert fokus på sentrale kirkelige styringsdokumenter fører til at sjelesorgsamtalene, utover kasualsamtalene, står i fare for å bli en aktivitet som blir nedprioritert til fordel for de mer konkrete arbeidsoppgavene som gudstjenestearbeid, faste aktiviteter og planleggingsarbeid? Det er ikke mulig å trekke noen konklusjon ut fra studien, men problemstillingene er interessante.

Informantene som deltok i studien, har sin oppfatning av hva sjelesorg er. Likevel fikk jeg også her inntrykk av at det er noe «udefinerbart» over sjelesorgbegrepet, -noe utydelig og lite håndfast. Dette kan vise at Bergem har grunn til å stille spørsmål ved om utydeligheten i kirkens dokumenter og planer kan gjenspeiles på lokalplan. Det er i hvert fall interessant å registrere informantenes sterke fokus på sjelesorg til tross for at sjelesorg bare indirekte framkommer i viktige og sentrale dokumenter for Dnk.

Selv om to av informantene setter ord på forpliktelsen de har for å tilby sjelesorg, fikk jeg i møte med informantene i *liten* grad inntrykk av at hoved-drivkraften for å tilby sjelesorg var ytre styrt, det vil si en frukt av overordnede plan- og strategidokumenter. Mitt inntrykk er at

det «sjelesørgeriske uttrykket» for den enkelte menighet tilsynelatende er mer preget av den enkelte prest og diakons individuelle fokus og sjelesorgforståelse.

Informantene fikk spørsmål om hvordan de tenker at sjelesorg skal prioriteres. Det viser seg at informantene jevnt over er opptatt av at det er viktig å tilby sjelesorg. To av prestene poengterer at de har forpliktet seg til det i ordinasjonsløftet.

Det er godt mulig at de andre informantene også ser på sjelesorg som noe de er forpliktet til på samme måte, men de formulerte seg ikke like tydelig i intervjuet. For eksempel så svarer D1 at Den norske kirke har «ganske stor plikt til å møte mennesker der de er», mens P3 sier at «Jeg tror kirken alltid må være bevisst at vi er tilgjengelig for samtale.».

Jeg kan ikke trekke noen slutning om hva de fire andre informantene tenker om dette. Det at de ikke var konkrete om sine oppfatninger, kan handle om at semi-strukturerte intervjuer ikke blir helt identiske. I etterkant av gjennomføringen av intervjuene har jeg sett at det hadde vært interessant hvis jeg i større grad hadde utfordret informantene til å reflektere rundt begrunnelsen for å tilby sjelesorg og hvordan sjelesorg skal prioriteres i Dnk.

Tidligere i studien kommer det frem at sjelesorg i liten grad er omtalt i visjoner og strategidokumenter. Spørsmålet er om det ville påvirket omfanget av sjelesorg hvis behovet og plikten for å drive sjelesorg ble løftet opp og frem i større grad i slike dokumenter enn tilfellet er i dag.

Informantene ble spurt om menigheten deres hadde en visjon. Noen visste det med en gang, og det virket som om de «eide» visjonen sin. Samtidig syntes visjonens innhold å stemme overens med måten de snakket om menigheten sin og hva de ønsket for menigheten. I de menighetene der både presten og diakonen var opptatt av visjonen, fikk jeg en opplevelse av at begge hadde samme virkelighetsforståelse av menigheten og deres sjelesorg i menigheten. Tre av de andre informantene kunne av ulike grunner ikke fortelle hva deres menighets visjon var, selv om menigheten hadde en visjon. I noen av disse menighetene er det dessuten påfallende hvor forskjellig informantene beskriver sin egen menighet. Studien går ikke nærmere inn på hvordan en visjon som brukes aktivt, påvirker menighetsarbeidet, men man kan kanskje si at der det er et felles og klart mål, kan det være lettere å stake ut kursen for å nå målet.

6.2.2 Informantenes sjelesørgeriske praksis og sjelesørgeriske grunnholdning

Etter min oppfatning hadde samtlige informanter i studien en form for sjelesørgerisk grunnholdning både når de fortalte om sin arbeidshverdag, deres møter med mennesker og når de gikk mer inn på sine tanker om sjelesorg og hva sjelesorg er for dem. Det kom likevel frem et stort spenn innenfor informantenes sjelesørgeriske praksis i deres daglige virke. Ingen av informantene praktiserte sjelesorgarbeidet likt.

Det kom tydelig fram at alle informantene trives med å jobbe med mennesker og at bryr seg om det enkelte menneskets ve og vel. Dette fokuset kan stemme overens med det Bergem peker på i punkt 6.1 som typisk for dagens sjelesorg. Det kan da være interessant å stille seg spørsmålet om hva det er som gjør at disse åtte informantene er opptatt av sjelesørgerisk praksis i møte med enkeltmennesker. Er de opptatt av det fordi det er forventet av dem som ansatte i Dnk eller fordi de har forpliktet seg til det i sin vigsling / ordinasjon? Eller handler det om hvilke type mennesker som oppsøker den slags omsorgsykker som presteyrket og diakonyrket på mange måter er? Dette er en problemstilling som studien ikke kan gi et klart svar på.

Informantene fikk spørsmål om hvor de har «hjertet sitt», - med andre ord om hvor de kjenner de har sitt hoved-engasjement i jobben sin. D2 uttaler som følger: «Det å snakke med folk, - der ligger hjertet mitt. Noen ganger tenker jeg at jeg bare kunne snakket med folk, og sluppet alt det andre.». Ut fra det D2 forteller og måten kollegaen omtaler henne på, har D2 en styrke i samtale med mennesker og at hun er en hyppig benyttet sjelesørger. Man kan anta at hun vil ha flere sjelesørgeriske samtaler enn en person som ikke trives like godt i den sjelesørgeriske rollen.

P1 forteller at hun opplever at hun har en sjelesørgerisk nådegave. Det at hun opplever at hun har en spesiell utrustning i å være sjelesørger, blir forståelig når hun forteller hvor ofte hun er i samtale med mennesker, og at de gjerne oppsøker henne på kontoret i det som kanskje kan kalles en tradisjonell sjelesorgsamtale.

En konsekvens ved at visjons- og strategidokumenter er noe uklare angående sjelesorg, kan være at det nettopp gir rom for individuell tilpasning eller utfoldelse for dem som har ekstra engasjement eller kompetanse innenfor sjelesorg. Dette kan forklare noen av variasjonene med hensyn til sjelesørgerisk praksis fra menighet til menighet. Men denne studien har for liten bredde til å trekke en fullgod konklusjon i så måte.

Frem til nå i studien har jeg gått lite inn på om det har kommet frem noen tydelige likheter eller ulikheter mellom informantene som er prester og informantene som er diakoner med tanke på deres sjelesørgeriske engasjement. Det er en for liten forskningsgruppe til å trekke noen konklusjoner, men det er tydelig at de som er mest opptatt av sjelesorg i den enkelte menighet, like gjerne kan være diakon som prest. I en menighet kan det være presten og i en annen kan det være diakonen som er mest sjelesørgerisk fokusert. I en annen menighet kan det være mer jevnt fordelt.

I to av menighetene der den ene presten eller diakonen kanskje har en ekstra styrke i å drive med sjelesorg, kan det virke som om den andre trekker seg litt unna den arenaen. Kanskje den andre tenker at «vi har hver våre oppgaver og jeg har fokus på andre oppgaver enn min kollega». Det kan også være at den ene ikke føler seg like kompetent, og heller henviser mennesker videre til sin kollega. En av informantene sier i intervjuet at han ikke føler seg kompetent nok til å reklamere for seg selv som en god sjelesørger.

Det er sannsynlig at de tankene den enkelte har om seg selv, også kan være med å påvirke om man aktivt tilbyr sjelesorg eller ikke. Det handler mye om å ha trygghet på seg selv til å tenke at en har noe å tilby et annet menneske som har det vanskelig.

Noen prester og diakoner som ikke har samtale under fire øyne som sin beste egenskap, vil mest sannsynlig bevisst og ubevisst ikke få med seg like mange «behov» som de som er komfortable i sjelesorgrollen. Hovedvekten av informantene i studien har en «sjelesørgerisk tankegang» og er opptatt av å være tilgjengelige som sjelesørger i møte med mennesker. Den direkte konsekvensen av den sjelesørgeriske grunninnstillingen er at informantene erfarer at det åpner opp for ulike former for sjelesorgssamtaler i ulike situasjoner. Det vil si at de alltid prøver å fange opp om noen trenger en prat eller om noen har det vanskelig. Det kan jo også handle om hva slags type mennesker som søker arbeid i Dnk. Mange har kanskje et naturlig engasjement for sine medmennesker.

Mennesker som arbeider i Dnk, er ulike og har ulike egenskaper. Noen har sin styrke som forkynner, mens andre kanskje har sin styrke i samtale med mennesker. Som vist i analysekapittelet er enkelte klar over hvor de har sin styrke mens andre ikke er like bevisst på det.

Det kan virke som om ikke alle menighetene som er med i studien, har en like klar sjelesørgerisk profil. En av menighetene pekte seg spesielt ut med et velfungerende sjelesorgstilbud som var godt kjent i lokalmiljøet. Den ene informanten i menigheten har vært i stillingen i mange år og har dermed fått kontakter lokalt og opparbeidet seg et «rykte» i nærmiljøet om at hun er «god å snakke med» og at mange vet at de kan ta kontakt for samtale. Hva som vil skje når hun en dag slutter å jobbe i menigheten, kan bli spennende å se. Det er ingen garanti for at den posisjonen hun har opparbeidet seg som diakon gjennom mange år ved hjelp av personlig egnethet og engasjement og strategisk arbeid, vil bli videreført den dagen det kommer en ny diakon i hennes stilling. En ny diakon i menigheten vil sikkert dra nytte av sin forgjengers arbeid, likevel må vedkommende bygge opp tillit for at mennesker skal våge å ta kontakt og åpne livet sitt for han eller hun som er ny. Kanskje har mennesker ved hjelp av den tidligere diakonen fått en lavere terskel slik at det er lettere å ta kontakt med en diakon når livet «lugger».

I følge Dietrich er det viktig at kirkens diakonale tenking og diakonale arbeid ikke overlates til tilfeldighetene og enkeltmenneskers engasjement, men får gode rammer rundt seg. (2011). Som tidligere vist i studien kommer ikke sjelesorgens prioritering og vektlegging tydelig frem i sentrale kirkelige føringsdokumenter. Prioritering av sjelesorg i den enkelte menighet er i en utsatt posisjon dersom føringene som ligger til grunn for sjelesorg er uklare. Da er det fare for at prioriteringen av sjelesorg på lokalplan i for stor grad blir avhengig av den enkelte prest eller diakons engasjement.

Funnene i studien kan ikke generaliseres til å gjelde alle diakoner og prester som er ansatt i Dnk på grunn av studiens størrelse, men de kan være med på å gi en pekepinn. Blant de åtte informantene som deltok i studien, oppleves det som om informantene jevnt over har en form for sjelesørgerisk tilnærming i møte med mennesker de kommer i kontakt med i ulike sammenhenger. De forteller blant annet at de er opptatte av å gjøre seg tilgjengelig, skape muligheter, være aktive i miljøet og å være på tilbudssiden hvis de opplever at noen trenger en prat. Det oppleves som om informantene i stor grad ønsker å prioritere å legge til rette for samtale når noen gir signaler om at de trenger det.

Det kommer samtidig frem at det kan være en utfordring å ha tid til å prioritere sjelesorg. Selv om informantene peker på at ytre rammer som tid, bemanning og stillingsstørrelse påvirker sjelesorgstilbudet i menigheten, kan det virke som om enkelte av informantene til en viss grad legger ansvaret for å dekke opp behovet for sjelesorg i menigheten, på seg selv..

Flere av informantene har erfart at det å følge opp mennesker over tid får konsekvenser for andre arbeidsoppgaver. Noen forteller at de opplever at det er en livsstil å jobbe i kirken, og at de i stor grad ønsker å strekke seg der det trengs, «...for det må man jo...». Det kommer samtidig frem at det vil være en utfordring hvis de i større grad aktivt annonserer med tilbud om sjelesorg, fordi de er usikre på om de vil ha tid til å ivareta flere behov. Noen av informantene forteller at de har behov for å sette grenser i en stilling som kan fremstå grenseløs, -enten fordi de er føre var eller at de har erfart at det har hatt negative konsekvenser for dem når de ikke har satt nødvendige grenser for seg selv.

Med utgangspunkt i plandokumenters, verdidokumenters og vigslingsliturgiernes rammer og føringer som ligger til grunn for sjelesorgstilbudet i menighetene, er det grunn til å spørre om et tydeligere fokus på sjelesorg ville ha påvirket dagens sjelesorgpraksis. Ville tilbudet om sjelesorg vært tydeligere eller annerledes prioritert enn det som er kommet frem i studien? I møte med informantene kan det se ut som om at den enkeltes personlige fokus for andre menneskers ve og vel, betyr mest for hvilke sjelesorgstilbud den enkelte menighet har. Kanskje har informantenes fokus på sine medmennesker uansett større betydning enn føringer i relevante plandokumenter? Et betimelig spørsmål er om kirken og de menighetene som studien har forsket på, ville ha praktisert tilsvarende sjelesorg uten plan- og visjonsdokumentene. På det spørsmålet gir studien ikke noe allmenngyldig svar.

6.3 Hvor utføres sjelesorg

Overskriften på dette avsnittet ble relevant etter å ha møtt informantene i studien og blant annet hørt litt om hva de tenker at sjelesorg er.

Et av spørsmålene i intervjuguiden handlet om hva som skiller sjelesorg fra terapi. I etterkant ser jeg at det kunne vært interessant om jeg i større grad hadde vinklet spørsmålet mer mot hva som skiller sjelesorg fra en vanlig samtale, enn å vinkle det opp mot terapi. Funnene i studien viser at det kanskje ikke er forholdet mellom sjelesorg og terapi med sine faste 60 minutter som er det viktigste i denne studien. Hovedvekten av informantene opplyser at samtalene de er i, kan oppstå like mye og kanskje mer i de uformelle eller spontane møtene. Selv om informantene har «formelle» sjelesorgsamtaler på kontoret, så er det en tydelig tendens at informantene i stor grad benytter seg av en vid sjelesorgforståelse der de i stor grad er tilgjengelige for sjelesorg uavhengig av settingen, enten det er i en formell form eller samtalen kommer i stand i en mer uformell setting.

6.3.1 Hva gjør en samtale til sjelesorg og ikke til en vennesamtale?

Det står en del i litteraturen om grenseoppgangen mellom sjelesorg og terapi, men kanskje ikke så mye om forholdet mellom sjelesorg og en alminnelig samtale på butikken.

Hva er det som skiller en vanlig samtale fra en sjelesorgsamtale? I sjelesorglandskapet kan dette være ekstra viktig å klargjøre siden grensen i praksis kan være noe utydelig.

Ord som «tilstedeværelse», «tilgjengelighet», «å bygge relasjon», «tillit» er ord som går igjen i mange av intervjuene i studien. Umiddelbart er dette ord som er gjenkjennbare både innenfor sjelesorg, men også i forbindelse med vennskap.

En av de store forskjellene mellom vennesamtaler og sjelesorgsamtaler er at rollene er ulike, fordi fokuset er på den ene i sjelesorgsamtale. Jeg har tidligere vist til Bunkholts sjelesorgdefinisjon. Hun peker blant annet på at den ene parten i en sjelesorgsamtale er profesjonell. Samtidig setter hun sjelesorgsamtales inn i en ramme som kan forstås som en kirkelig kontekst. (2007b). Harbsmeier og Raun Iversen legger også vekt på at konteksten definerer hva som er sjelesorg i sin sjelesorgdefinisjon, når de sier at sjelesorgsamtales foregår nettopp i en kirkelig eller kristelig kontekst til forskjell fra vanlig samtale og terapi. Samtidig trekker de frem at samtalen foregår på menighetens vegne. (1995).

Men hva er en kirkelig kontekst? Er det stedet, altså kirkens rom, eller er det rollen til den som utøver sjelesorgen?

Det at sjelesorg skjer på kirkens vegne, betyr i følge Grevbo at sjelesørger ikke går inn i samtalen som privatperson, men at sjelesorgsamtales er en sentral kirkelig livsytring og i en kirkelig kontekst, uavhengig om samtalen skjer på café, innenfor kirkerommet eller på butikken. (2006).

Hvis man tenker på sjelesorg som en avtalt samtale med en prest eller diakon bak en lukket dør på et kirkekontor, er det liten tvil om samtalsens fysiske ramme. Men det handler ikke bare om den fysiske, synlige rammen er rundt en samtale på et kirkekontor. Det handler også om å sette sjelesorgsamtales inn i en ramme som avgrenser den fra vanlige samtaler. Sjelesorg er en kirkelig virksomhet, og det å kalle det for *sjelesorg*, er med på å holde sjelesorgen i «ordnende former» som en allment tilgjengelig kirkelig tjeneste. (Bunkholt 2007b).

Et interessant spørsmål å stille er «hvor opptrer sjelesorg?». I studien kommer det frem at informantene trekker frem ulike arenaer der sjelesorg foregår både av formell og uformell art i tillegg til de avtalte møtene. Kommentarer som «Det er også sjelesorg..» kom flere ganger frem når informantene forteller om det de opplever som sjelesorgens ulike steder. Det kan handle om de uformelle møtene som ender opp i en samtale, eller det kan være bibelgruppen for demente som D3 forteller at hun har ansvar for. Hun poengterer at hun ikke ser på dette tilbudet som trosopplæring, men som trosbekreftelse. Hun sier videre: «Det å bekrefte deres tro. Det er sjelesorg.»

P2 er en av informantene som forteller at mange tar kontakt når de treffer ham i lokalmiljøet og slår av en prat: «Senest i går var det to soknebarn som jeg pratet med når jeg var på café, som jeg pratet med om ganske store ting. Det er liksom uformelt å treffes.». P2 erfarer at viktige eller vanskelige tema like gjerne kan drøftes innenfor uformelle som strukturerte sjelesørgeriske rammer. Det kan virke som om informantene er opptatte av at det er det mennesket, som har noe på hjertet, som i stor grad bestemmer hvilken sjelesørgerisk ramme han eller hun er mest komfortabel i, – om det er den tradisjonelle sjelesorgsamtaleten bak ei lukket dør eller om det er på café.

Informantene har mange eksempler som viser den bredden de opplever at sjelesorg-rommet favner i praksis. Når en samtale foregår i en kirkelig kontekst og når samtalen kan kalles en vanlig samtale, kan det til tider ha en glidende overgang. Det krever at sjelesørger er bevisst sin egen rolle i den enkelte samtale. Det står lite i litteraturen om hva som skal til for at det i praksis kan regnes som en kirkelig kontekst, selv om det kan stå underforstått. Informantene lar seg ikke begrense av at sjelesorg skal foregå innenfor kirkebygget. P1 forteller likevel at hun erfarer at det har betydning for konfidenten at de vet at hun er kristen og at hun jobber i kirken.

Det er i følge Bergem viktig at sjelesorgsamtaleten følges av en bevissthet fra sjelesørger til å forankre sin forståelse og sin praksis i kirkens læregrunnlag. Det at informantene benytter seg av en vid sjelesorgforståelse, kan dermed være uproblematisk så lenge den foregår med utgangspunktet i det trosgrunnlaget som kirken bygger på.(2008). For å gjennomføre det i praksis, medfører det et behov for en kontinuerlig refleksjon og en bevissthet overfor egen sjelesorgpraksis og sin egen rolle som sjelesørger slik at sjelesorgsamtaleten ikke bare blir en vanlig samtale. Med den tolkningsrammen vil sjelesorgsamtaleten foregå i en kirkelig kontekst, uavhengig av om samtalen foregår ved et cafebord eller på et kirkekontor.

I praksis bruker informantene betegnelsen sjelesorgsamtale og samtale litt om hverandre i møte med mennesker. P3 forteller at sjelesorgsbegrepet minner ham på hva det handler om: «Slik at jeg blir minnet om at det ikke bare er småprat, men at det er et perspektiv og en himmel over det vi holder på med.».

Om det har en betydning for konfidenten at sjelesorgsamtalet er i en kirkelig kontekst, kan være individuelt, men flere av informantene opplever at mange bevisst tar kontakt med en prest /diakon, selv om samtalen ikke nødvendigvis handler om tro. P1 setter ord på både betydningen av at sjelesorgsamtalet foregår i en kirkelig kontekst og informanten vet at hun er kristen når hun sier følgende:

Det kan handle om åndelige ting, men det trenger ikke det. Hvis jeg i min posisjon, - alle vet at jeg er kristen, prater med et annet menneske, - så er det et element av tro eller et element av Guds kjærlighet der, selv om temaet ikke er så uttalt.

Bunkholt er opptatt av at en sjelesørger bør øve seg i å skjelne mellom samtaler som er sjelesorg og samtaler som ikke er det. Hun viser til Beate Indrebø Hovland som anbefaler at rollen kan klargjøres ved å stille seg spørsmålene: «Hvem er jeg og hvilken rolle tilskriver jeg den andre?». På den måten kan det være lettere å skille en vennskapelig samtale fra en sjelesorgsamtale.(2007b).

Det kan virke som at sjelesorglitteraturen representerer en bred forståelse av sjelesorg, men at de i stor grad sikter mer inn mot den mer strukturerte sjelesorgsamtalet. Det fører til at informantenes vide sjelesorgforståelse som favner både de strukturerte samtalene, de spontane og hvor og hvordan sjelesorg kan foregå, kan være vanskeligere å finne igjen i de ulike sjelesorgsteoriene. Bunkholt bekrefter på mange måter informantenes utsagn når hun peker på den store bredden i både uformelle og formelle samtaler som prester (og diakoner) har i sitt virke. Hun stiller videre spørsmål om det i fagutviklingen av sjelesorg er en mangel på den bredden som tilsvarer bredden på samtaler som foregår i praksis. Hun mener at sjelesorglitteraturen har størst fokus på sjelesorg ved kriser, sykdom, sorg og katastrofer. Prester og diakoner har en bred kontaktflate som gir muligheter for samtaler om alt fra enkle hverdagsproblemer til mer dyptgripende utfordringer. Bunkholt peker på at denne sjelesørgeriske bredden er blitt mindre vektlagt i fagutviklingen av sjelesorg. (2007b).

I følge Bergem er det et relativt nytt fenomen at den sjelesorg kirken i dag utøver, stort sett tar utgangspunkt i konfidentens egen opplevelse. (2008). Mange utfordringer som dukker opp i

livet kommer verken inn under krise- eller katastrofekategorier. I punkt 1.1 peker kommunelege Grytten på at han merker en økning i antall mennesker som har behov for samtale når de kommer til legetime. Hva den enkelte har behov å snakke om er individuelt, men behovet han viser til utfordrer ikke bare helsevesenet, men også hvordan Dnks tenker om sitt sjelesorgstilbud.

Et likhetstrekk ved informantene er at de er opptatt av å bruke mulighetene som byr seg enten det er når konkrete behov for samtale som melder seg, eller det handler om samtaler som oppstår i mer uformelle settinger som på butikken eller i forbifarten. De er opptatt av å gjøre seg tilgjengelige der de er, uavhengig av hvilken sammenheng de er i og konfidentens behov. D1 sier blant annet at en uformell sjelesorgsamtale på butikken gjerne kan føre til en avtale om en oppfølgende sjelesorgsamtale.

6.3.2 Forståelsen av sjelesorg. Sjelesorg som diakoni

En klar og enkel definisjon for sjelesorg er som nevnt vanskelig å finne. Som nevnt i analysen er P3 den eneste av informantene som er tydelig på han ser på sjelesorg på to måter: Den ene er overordnet og favner vidt og handler om å ha en sjelesørgerisk innfallsvinkel inn i det «vi» som kirke gjør. Han ser på det som viktig å ha en sjelesørgerisk grunnholdning i møte med mennesker siden: «det er mennesker og behov og smerter og glede og livet som vi jobber med.».

Den andre kategorien P3 trekker frem er mer konkret og kanskje den mest vanlige formen å tenke om sjelesorg på. Den handler om det konkrete møtet og samtalen med enkeltmennesker. Diakonen i samme menighet har litt av den samme innstillingen som P3 når hun sier at hun tenker at det er viktig «å ha sjelesorg som en grunnkunnskap i møte med mennesker, selv om en ikke alltid snakker om åndelige spørsmål.[...]. -En sjelesørgerisk omsorg.».

Denne sjelesørgeriske grunnholdningen som både P3 og D3 snakker om, er noe som det kan virke som flere av informantene har, selv om de ikke setter ord på det på samme måte.

Informantene viser jevnt over et stort engasjement og ønsker å være til hjelp og støtte for de som skulle trenge det. Grunnleggende for dette engasjementet er det kristne menneskesynet som Harbsmeier og Raun Iversen mener særpreger en kristen sjelesorgforståelse. (Punkt 3.1.2.). Kirken har til alle tider sett på seg selv som et omsorgsfellesskap, der selve fundamentet er at *alle* mennesker er skapt i Guds bilde. (1. Mos.1,27).

I noen av menighetene jeg besøkte, utgjorde frivillige et kjærkomment og viktig supplement til den sjelesorgpraksis som prest og/eller diakon tok seg av. Flere av informantene forteller imidlertid at de erfarer at mange ønsker spesifikt å snakke med noen som er ansatt i kirken og ikke «bare» en frivillig. At det er en utfordrende og noe problematisk oppgave å delegere sjelesorgarbeid til frivillige kom også fram blant flere av informantene, når de peker på det problematiske med taushetsplikten når frivillige går inn i sjelesorgsamtaler.

Jeg har tidligere presentert Grevbos åtte ulike hovedretninger innenfor sjelesorgforståelse. Grunntypene favner over et vidt spekter, og som Grevbo påpeker, så kan sjelesorg ha grunnstrukturen fra en hovedretning, men kan hente ulike impulser og synspunkter fra andre retninger.

Etter hvert som jeg har arbeidet med dataene, så ser jeg at det er hovedsakelig innenfor den ekklesiale sjelesorgen de fleste informantene befinner seg. Men ingen av informantene er «reindyrket» innenfor denne retningen. Fem av informantene er opptatt av medvandring når de snakker om sjelesorg. Spesielt D1, P2 og P4 er tydelig på at de ser på seg selv som sjelesørger som en medvandrer, der de som sjelesørger lytter og går sammen med konfidenten et stykke på veien. D1 og P2 ønsker seg et fellesskap der alle kan være medvandrere og sjelesørgere for hverandre, noe som samsvarer med den ekklesiale sjelesorgen der både prester/ diakoner og legfolk kan være sjelesørgere for hverandre.

Fellesskapstanken står sterkt innenfor den ekklesiale sjelesorgsretningen. Den diakonale fellesskapstanken kommer tydelig frem når P1 forteller om løftet hun avla ved sin ordinasjon og at kirken har plikt til å tilrettelegge for og møte menneskers behov der de er i livet. Hun sier videre: «Jeg skal preke om det nå på søndag om denne mannen som blir firt ned fra taket. Det å bære og bli båret. Det er noe av det dypeste i vår kirke og i vår tro.»

Et av særpregene til ekklesial sjelesorg er som Grevbo sier, at den «både preger og lever av kirkens alminnelige forkynnelse, undervisning, gudstjenesteliv og sakramentforvaltning». (2006: 345). Dette vises igjen i det informantene er opptatt av. Spesielt fire av informantene forteller at de er opptatt av en livsnær og sjelesørgerisk forkynnelse som kan være relevant inn i menneskers liv. Flere av informantene forteller også at de er åpne for forbønn, forbønn og salving av syke og nattverd der konfidenten ønsker dette. P4 og P1 nevner også at de noen få ganger har mottatt skriftemål.

I det direkte møtet med det enkelte mennesket opplever jeg at informantene formidler at de i stor grad ønsker å møte konfidentene med en varhet og bevissthet om at samtalen foregår på konfidentens premisser. Informantene har fullt fokus på konfidentens behov, at det er konfidenten som setter agendaen og at sjelesorgsamtalens form blir formet etter behovet.

7 Konklusjon

Jeg har i studien forsøkt å vise hvordan det legges til rette for sjelesørgerisk praksis ved å trekke linjen fra informantenes sjelesørgeriske praksis på lokalplan til sentrale kirkelige føringer for sjelesorg.

Studien har vist at sjelesorg blir lite konkret omtalt i visjons- og strategidokumenter for Dnk og i vigsling og ordinasjonsliturgi for prester og diakoner. Det at sjelesorg er utelatt eller i liten grad blir omtalt, gir grunn til å spørre om det er bevisst eller om det har sammenheng med å gi rom for fleksibilitet og lokal tilpasning nettopp ut fra det faktum at menighetene i Dnk varierer mye når det gjelder alderssammensetning, størrelse, beliggenhet i landet og antall ansatte.

Studien har ikke avdekket noe mønster som viser at prester eller diakoner tar størst sjelesørgerisk ansvar. Det sjelesørgeriske hovedansvaret løses internt, selv om det kan virke som om ikke alltid er resultat av intern drøfting. Det er imidlertid verdt å merke seg at i alle de fire menighetene som studien er basert på, er informantene opptatt av å yte sjelesorg selv om denne tjenesten ikke er omtalt spesielt i størsteparten av strategiplanene eller andre forpliktende, sentrale dokumenter for prester og diakoner i Dnk.

Bergem trekker frem i punkt 6.2.1. at tydelighet i dokumenter og planer kan gjenspeiles på lokalplan. I de menighetene som har en tydelig og bevisst visjon, viser studien at den får konsekvenser for kirkens virksomhet og prioriteringer noe som understreker Bergems påstand. Når det ikke er tydelige, sentrale føringer vedrørende sjelesorg og heller ikke tydelig avklart lokalt hvem som eventuelt skal tillegges den funksjonen, kan sjelesorgtilbudet bli nokså tilfeldig eller personavhengig ut fra Bergems teori.

I punkt 6.2.1 viser jeg til Bergems påstand om at det i dag i stor grad er knyttet en uklarhet til både forståelse og utforming av kirkens diakoni eller diakonale tjeneste. (2008). Den uklarheten kan gjenkjennes i de undersøkte menighetene når det gjelder sjelesorg og

sjelesørgerisk praksis. Manglende tydelighet fra kirkelige myndigheter på nasjonalt nivå er merkbart i de undersøkte menighetene.

Selv om ikke sjelesorg er eksplisitt nevnt i sentrale kirkelige dokumenter, blir sjelesorg konkret nevnt i prestenes ordinasjonsliturgi. Prestene forplikter seg til å tilby sjelesorg i sin tjeneste. I møte med informantene kan det se ut som om at denne oppfordringen om å prioritere sjelesorg, er av størst betydning for dem når de ble spurt om hvordan sjelesorg prioriteres. Informantene er likevel opptatt av og bevisste på å utføre sjelesorg i sine menigheter. Også diakonene er opptatt av det selv om sjelesorg ikke er nevnt i diakonenes vigslingsliturgi.

Sammenfattende kan en si at den sjelesorg som i dag praktiseres i de undersøkte menighetene ikke ser ut til å ha direkte sammenheng med sentrale føringsdokumenter, bortsett fra vigslingsliturgien som er førende for prestene.

I studien har jeg sett nærmere på prester og diakoners forståelse av sjelesorg. Informantene er jevnt over opptatt av å fange opp behov for- og å tilby sjelesorg. Det som går igjen, er at de opererer med en vid sjelesorgforståelse. Det vil si at sjelesorgspraksien i menighetene i stor grad er lagt til rette for at flest mulig skal bli nådd. Kjerneord som tilstedeværelse, trygghet og tillit er viktige grunnpilarer i informantenes sjelesorgforståelse. Sjelesorg favner både de strukturerte og avtalte samtalene og de mer spontane og uformelle møtene som kan oppstå på ulike arenaer.

I intervjuene kommer det frem at selve begrepet sjelesorg kan forstås på to plan. Den ene handler om en vid sjelesørgerisk grunnholdning på arenaer der en møter mennesker. Den andre handler om den konkrete sjelesorgsamtalen. Sentrale uttrykk som blir nevnt i forbindelse med den sjelesørgeriske grunnholdning er blant annet å bygge relasjon og å være tilstede. Informantene ønsker i stor grad å være aktive, oppsøkende og å legge til rette for sjelesorg der de ferdes, noe som også er med på å understreke deres vide sjelesorgforståelse.

Ovenfor har jeg omtalt bruk av sjelesorg i vid forstand. Studien har også fokus på den konkrete sjelesorgsamtale, sjelesorgens arena og hva som gjør en sjelesorgsamtale til sjelesorg og ikke til en vanlig samtale. Flere av informantene trekker frem betydningen av at samtalen er satt inn i en større sammenheng og at den er grunnfestet i en kirkelig kontekst. Kontekstens betydning understrekes, som tidligere vist, av flere av teoretikerne. Som vist i pkt. 6.3.1 er en kirkelig kontekst grunnleggende og en nødvendig ramme for at en samtale kan

kalles for sjelesorg. En vid forståelse av hva som er sjelesorg kan i følge Bergem være uproblematisk så lenge den foregår med utgangspunkt i det trosgrunnlaget kirken bygger på. Det kan være en utfordring at det i praksis kan være en glidende overgang mellom en vennesamtale og en sjelesorgsamtale, derfor stilles det store krav til både refleksjon og bevissthet(2008).

Sammenfattende viser studien at både prester og diakoner legger til rette for sjelesorg i menighetene. Selv om informantene har en vid sjelesorgforståelse, utelukker ikke det at de også har syn for den mer strukturerte sjelesorgsamtalen. Samtidig kan relasjonsbygging i uformelle sammenhenger også avdekke behov for videre kontakt og sjelesørgerisk hjelp.

Studien viser stor variasjon i på hvilken måte og hvem som utfører sjelesorgen. Dessuten er det stor variasjon i hvordan og i hvilken grad tilbud om sjelesorg gjøres kjent i de menighetene som deltar i studien.

I løpet av arbeidet med studien har det, som flere av sjelesorgteoretikerne påpeker, blitt tydelig at det ikke finnes en enhetlig og tydelig forståelse av hva sjelesorg er. Det finnes flere oppfatninger, men i den praktiske gjennomføringen av sjelesorg framkommer det en stor sjelesørgerisk bredde som jeg ikke opplever kommer tydelig nok frem i sjelesorgteoriene. Informantene kan i stor grad plasseres inn i den ekklesiale sjelesorgen, men det finnes også trekk fra andre typer sjelesorgforståelse. (som vist i pkt.6.2). De sjelesorgteoriene jeg har sett på representerer en stor bredde innenfor sjelesorg, men de har til felles at de hovedsakelig retter sine teorier inn mot den strukturerte sjelesorgsamtalen. Det fører til at det er utfordrende å finne teorier som fanger opp den vide sjelesorgpraksisen informantene i studien presenterer. Dette stemmer overens med Bunkholt, når hun stiller spørsmål ved om det i fagutviklingen av sjelesorg er en mangel på den bredden som tilsvare bredden på samtaler som foregår ute i praksis. (2007b).

En annen svakhet med den aktuelle sjelesorgsteorien er at den har bred dekning for generell sjelesorgsteori, der grenseoppgangen mot terapi blir tatt med, men at det kan se ut som om at det står mindre om sjelesorg som grenser opp mot en vanlig samtale. Siden informantene som har deltatt i studien i stor grad ønsker å legge til rette for og være tilgjengelig for samtaler der de omgås, kan det se ut som om at dette i hovedtrekk er et forsømt område i sjelesorgteorien.

Utblick

Jeg er enig med Bunkholt når hun etterlyser et bredere fokus på det sjelesørgeriske landskap i teorien, en teori som favner videre enn den overordnede sjelesorgsteorien og fokuset på «den gode» sjelesorgsamtalen. Jeg etterlyser en sjelesorgpraksis som er i gjensidig dialog med sentrale kirkelige føringer og dokumenter og sjelesorgteori i større grad enn jeg opplever at den er i dag. Bergem(2008) er nettopp opptatt av å forankre sjelesorg både teoretisk og i læregrunnlaget for Dnk slik at teori og praksis stemmer overens og der både teorien og den sjelesørgeriske praksisen kontinuerlig blir vurdert opp mot hverandre. Det synes å være en stor utfordring å skape en mer enhetlig sjelesorgforståelse og sjelesørgerisk praksis for Dnk.

Sluttord

Det har vært spennende å få lov til å fordype seg i et tema som engasjerer meg og som jeg opplever som viktig. Selv om studien har foregått over et langt tidsrom, har det vært interessant å fordype meg i dette temaet. Det har også vært nyttig å ha dette med meg inn i rollen som fersk diakon. Informantene har lært meg mye som jeg drar nytte av i min diakontjeneste. Mitt ønske er at denne studien ikke bare skal være av betydning for meg personlig, men at den også kan føre til en refleksjon og bevisstgjøring av sjelesorgpraksisen i Dnk, både på lokalplan og nasjonalt. På den måten kan en bedre sikre at et tilbud om sjelesorg hverken blir en tilfeldighet eller personavhengig, men har en selvfølgelig og uttalt plass i den enkelte menighet i Dnk. Formålet mitt er at et økt fokus på et velbegrunnet og tilgjengelig sjelesorgtilbud, vil være av stor betydning for mange mennesker.

For det er det det handler om.

Litteraturliste

Bergem, Anders.(2008). «som epler av gull...»*En bok om kristen sjelesorg. Bind 1: Sjelesorgens prinsipielle grunnlag og egenart.* Oslo, Kolofon.

Bibelen. Bibelselskapets oversettelse 2011

Birkedal, E. (red), Hegstad, H. (red) og Lannem, T.S. (red). (2011). *Sammen i forandring: refleksjoner om menighetsutvikling i folkekirke.* Iko forlag.

Brunvoll, Arve.(1972). *Den norske kirkes bekjennelsesskrifter.* Oslo, Lunde forlag. (12. opplag 2010.)

Bunkholt, Marit (red.) (2007 a) *Møtet med den andre. Tekster av Hans Stifoss-Hanssen.* Oslo. Det praktisk-teologiske seminar

Bunkholt, Marit (2007b). Folkekirkelig sjelesorg. *Tidsskrift for sjelesorg. Stemmer i sjelesorgen.* 27 (3):185-196.

Den norske kirke. *Om den norske kirke.* Hentet 5. mai 2015 fra:

<http://www.kirken.no/index.cfm?event=doLink&famId=232>

Den norske kirke. *Plan og strategidokumenter.* Henter 5. mai 2015 fra: <http://kirken.no/nb-NO/om-kirken/slik-styres-kirken/plandokumenter/>

Den norske kirke. *Visjonsdokument for Den norske kirke 2009-2014.* Hentet 5. mai 2015 fra: <http://www.gammel.kirken.no/?event=doLink&famID=231>

Den norske kirke. *Visjonsdokument for Den norske kirke 2015- 2018.* Hentet 05. mai 2015 fra: <http://kirken.no/nb-NO/om-kirken/slik-styres-kirken/plandokumenter/visjonsdokument/>

Den norske kirkes identitet og oppdrag. Uttalelse fra Kirkemøtet 2004. Hentet 26. januar 2015 fra: http://kirken.no/globalassets/kirken.no/om-kirken/slik-styres-kirken/planer-visjonsdokument-og-strategier/identitet_oppdag_2004_bokmaal.pdf.

Dietrich, S.(2011a) «Systematisk- teologisk grunnlag for diakonitjenesten». I Dietrich, S, Korslien, K.K. og Nordstokke, K.(red). *Diakonen – kall og profesjon.* Trondheim, Tapir akademiske forlag.

Dietrich, S. (2011b). «Jeg tror på de helliges fellesskap». Teologiske refleksjoner rundt kirken som fellesskap. I: Dietrich, S., Skard Dokka, T., Hegstad, H. (red.). *Kirke nå. Den norske kirke som evangelisk – luthersk kirke*. Trondheim, Tapir akademiske forlag.

Everett, E.L. og Furseth, I. (2012) *Masteroppgaven. Hvordan begynne- og fullføre*. Oslo, Universitetsforlaget. (1. utg 2004).

Gilje, N. og Grimen, H. (1993). *Samfunnsvitenskapens forutsetninger. Innføring i samfunnsvitenskapens vitenskapsfilosofi*. Oslo, Universitetsforlaget.

Grevbo, T. J.S. (2006). *Sjelesorgens vei. En veiviser i det sjelesørgeriske landskap- historisk og aktuelt*. Oslo. Luther Forlag AS.

Grønmo, S. (2004). *Samfunnsvitenskapelige metoder*. Bergen, Fagbokforlaget.

Gudstjenestebok for Den norske kirke, Del II Kirkelige handlinger. (1992). Verbum (Andaktsbokselskapet).

Hegstad, Harald. (1999). *Kirke i forandring. Fellesskap, tilhørighet og mangfold i Den norske kirke*. Oslo, Luther Forlag

Hegstad, Harald. (2009) *Den virkelige kirke. Bidrag til ekklesiologien*. Trondheim, Tapir Akademiske Forlag

Harbsmeier, E. & Iversen, H.R. (1995) *Praktisk teologi*. Fredriksberg, Anis

Johannesen, A. Tufte, P.A. og Christoffersen, L. (2010). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo, Abstrakt forlag. (4. utg.).

Jordheim, K. (2009). Plan for diakoni i Den norske kirke- en presentasjon. I: Johannesen, K.I. Jordheim, K. og Korslien, K.K. (red.). *Diakoni- en kritisk lesebok*. Trondheim, Tapir Akademiske forlag.

KM 9.1/11. Fra kirkemøtet. Saksorientering. *Diakonitjenesten i kirkens tjenestemønster*.

Kirkemøtet. (2007). *Plan for diakoni for Den norske kirke*. Oslo: Kirkerådet.

Kirkeloven. *Kapittel 1. Lovens formål, kirkelig inndeling, medlemskap og stemmerett*.

Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet. Hentet 5. mai 2015 fra:

http://lovdata.no/dokument/NL/lov/1996-06-07-31?q=kirke*

Kvale, S. og Brinkmann, S. (2009) *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo, Gyldendal Norsk Forlag. (2.utgave, 2. opplag 2010)

Nordstokke, K. (2011) *En diakonal kirke*. I: Dietrich, S, Skard Dokka, T. og Hegstad, H.(red). *Kirke nå. Den norske kirke som evangelisk –luthersk kirke*. Trondheim, Tapir akademiske forlag.

Nordstokke, K. red.(2010). *Diakoni i kontekst. Forvandling. Forsoning. Myndiggjøring*. Det lutherske verdensforbund.

Okkenhaug, Berit (2002) *Når jeg ser ditt ansikt. Innføring i kristen sjelesorg*. Verbum Forlag.

Repstad, Pål (2007) *Mellom nærhet og distanse. Kvalitative metoder i samfunnsfag*. Oslo, Universitetsforlaget.(2.opplag, 2009).

Statistisk sentralbyrå (2015). *Den norske kirke 2014*. Hentet 14. mai 2015 fra:

http://www.ssb.no/kultur-og-fritid/statistikker/kirke_kostr.

Store Norske Leksikon. Hentet 20. mai 2015 fra: <http://snl.no/fortolkning>

Vedlegg

Vedlegg 1: Informasjonsbrev til informantene

Jeg er en masterstudent i diakoni ved Diakonhjemmet høgskole i Oslo og holder nå på med den avsluttende masteroppgaven. Masteroppgavens tittel er «Sjelesorg i menigheten». Jeg ønsker å se litt nærmere på sjelesorgens plass og betydning i Den norske kirke, og hvordan sjelesørgerisk praksis blir lagt til rette for og gjennomført i menigheten.

For å finne ut av dette ønsker jeg å ta for meg ulike menigheter ved å intervju en prest og en diakon fra hver menighet. Jeg kommer selv opprinnelig fra Sørlandet og jeg har bevisst valgt ut menigheter jeg ikke har forhåndskunnskap til, fordi jeg ønsker å finne litt ut av hva som rører seg i tilfeldig valgte menigheter på Sørlandet. Det jeg da lurer på er hva din erfaring er fra din menighet omkring dette, hvilke utfordringer som finnes og hvordan dere gjør det i din menighet.

Jeg vil ta opp samtalen på diktafon samt ta notater mens vi snakker sammen. Intervjuet vil vare omtrent en time.

I studien vil opplysningene du gir aldri bli knyttet til ditt navn, eller din menighet. Og opplysningene om deg og det du sier vil bli makulert og slettet.

Jeg tenker meg å gjennomføre intervjuet siste uke i januar 2014. (Eventuelt helt i starten på februar). Jeg tar kontakt med deg per telefon om noen få dager, for å høre om du ønsker å være med i studien og eventuelt avtale tid og sted for intervju.

Hvis det er noe du lurer på, kan du ringe meg på telefon: 95 25 70 43, eller kontakte meg på epost: ansvegge@hotmail.com . Du kan også kontakte min veileder Anne Austad ved Diakonhjemmet høgskole på tlf: 22 45 19 10.

Med vennlig hilsen

Anne Synnøve Vegge

Torgveien 44

4016 Stavanger

Vedlegg 2: Intervju- guide

Problemstilling:

Hvordan forstår prester og diakoner i Den norske kirke sjelesorgens plass/betydning i menigheten og hvordan legger de til rette for sjelesørgerisk praksis?

1.Bakgrunn:

Navn, alder, utdanning, hvor lenge har du vært prest/ diakon? Hvor lenge har du vært ansatt?
Stillingsstørrelse. Arbeidsoppgaver?

2.Menigheten:

Hvordan vil du karakterisere menigheten?(Stor/liten, aktivitetsnivå, besøkstall, aldersfordeling...)

- Hvor mange ansatte? Hva slags stillinger?
- Har menigheten en visjon som er nedskrevet?
- Er det noen satsingsområder menigheten er spesielt opptatt av?

3.Sjelesorgstilbud:

Har menigheten et tilbud om sjelesorg?

- Har du inntrykk av at folk vet hva sjelesorg er?
- Har du inntrykk av at folk tar kontakt med kirken ved behov?
- Hvordan får folk vite at det finnes mulighet for å gå til sjelesorg? Gjøres det noen konkrete tiltak for å gjøre det kjent?
- Hvordan er det lagt til rette for at mennesker som ønsker det kan få sjelesorg?
- På hvilken måte tenker du at din menighet formidler at folk er velkommen til å ta kontakt hvis de trenger det?
- Snakker dere noen ganger om sjelesorg som tema i menigheten?
- Er det å gå til sjelesorg en fremmed tanke for menigheten?
- Hvor ofte er det noen som tar kontakt fordi de ønsker sjelesorg? Er de fleste aktive menighetsmedlemmer, eller er det også andre?
- Har du noe inntrykk av hvordan de som på egen hånd tar kontakt og ønsker sjelesorg, vet at de kan ta kontakt?

4.Sjelesorgssamtalen:

Hva ønsker folk å prate om i sjelesorg?

- Hvilke problemstillinger kan det handle om?
- I hvor stor grad opplever du at tro, tvil og åndelige spørsmål blir tatt opp?

5.Forståelse av sjelesorgens plass i menigheten.

Hvordan forstår du sjelesorgens betydning i menigheten?

- Hva tenker du er formålet med sjelesorg?
- Hva er din sjelesørgeriske oppgave som prest/diakon?
- Hva tenker du kirken har å bidra med i forhold til mennesker som har det vanskelig? Hvilken ekspertise?
- Hvordan skulle du ønske at tilbudet for sjelesorg var i din menighet?
- Hva er det som eventuelt gjør at det du skulle ønske og slik det faktisk er,- ikke samsvarer?
- Hva kan du tenke deg kunne vært gjort annerledes? Hvordan kan din menighet konkret legge til rette for et tilgjengelig sjelesorgstilbud?
- Hva tenker du skal til for at mennesker skal vite om at de kan ta kontakt?
- Hva skal til for at mennesker som ønsker og har behov for sjelesorg skal våge å ta kontakt?

6.Oppsummering

- Hva vil du si er de største utfordringene for å gi et tilgjengelig og godt sjelesorgstilbud?
- Er det noe du har lyst til å tilføye til det vi har snakket om, eller noe du ønsker å si som jeg ikke har spurt om?

Tilleggsspørsmål som jeg måtte legge til underveis:

- Hvordan synes du at sjelesorg skal prioriteres?
- Hva tenker du om ordet sjelesorg?
-

Vedlegg 3: Visjonsdokument for Dnk for perioden 2009-2014

DEN NORSKE KIRKE
VISJONSDOKUMENT

I KRISTUS, NÆR LIVET

- EN BEKJENNENDE, MISJONERENDE, TJENENDE
OG ÅPEN FOLKEKIRKE

bekjennende
ved å dele og gi videre troen
på den treenige Gud.

misjonerende
ved å vitne om Jesus Kristus
lokalt og globalt sammen med
den verdensvide kirke.

tjenende
ved å vise omsorg gjennom
nestekjærlighet, inkluderende
fellesskap, kamp for
rettferdighet og vern om
skaperverket.

åpen
ved å utvikle fellesskap som
verdsetter mangfold og
respekterer ulikheter.

Sammen vil vi:

- feire Guds nærvær i ord og sakrament.
- i tro på Gud vår skaper leve som forvaltere av Guds skaperverk.
- leve i Kristi etterfølgelse.
- formidle Bibelens budskap om Guds kjærlighet, håpet i Jesus Kristus og livet i Den hellige ånd.
- ta vare på kirkens tro og tradisjon og tolke dem inn i samtidens språk, kulturer og erfaringer.
- ta initiativ til åpne og nysgjerrige samtaler og leve i dialog og gjensidig åpenhet.
- legge til rette for fellesskap der alle kan delta på lik linje.
- utfordre makthavere i forhold til evangeliets budskap om frihet og rettferd for fattige, undertrykte og marginaliserte.

- skape tjenlige strukturer og ordninger som gjør kirken i stand til å oppfylle sitt oppdrag og sin tjeneste.
- forplikte oss til det økumeniske kirkefellesskap og la dette utfordre oss til felles handling og enhet i Kristus.
- frimodig kalle, oppmuntre og veilede mennesker til kirkelig utdanning, tjeneste og frivillig arbeid.
- drive menighetsutvikling preget av fornyet gudstjenestefeiring, trosopplæring og diakoni.
- møte andre tros- og livssynssamfunn med åpenhet, respekt, dialog og vitnesbyrd.
- kommunisere åpenhet, nærvær, forsakelse og håp.
- være fellesskap preget av ulike og mangfoldige kulturuttrykk og fellesskapsformer.

Visjonsdokumentet ble vedtatt på Kirkemøtet 2008

DEN NORSKE KIRKE

Satsingsområder for Den norske kirke

Den norske kirkes satsingsområder for perioden 2009 - 2014.
Målsettingene blir vedtatt i planene og referert her.

Diakoni	Kirkemusikk & kultur	Barn og unge	Guds- tjenesteliv	Samisk kirkeliv
Plan for Diakoni (KM 2007) Bærekraft- reformen (KM 2008)	Plan for kirkemusikk (KM 2008) Kunsten å være kirke – kulturmelding (KM 2005)	Plan for trosopplæring (KM 2009) Kirke for 18 – 30 (KM 2009)	Reform av kirkens gudstjenesteliv (KM 2010 og 2011)	Plan for samisk kirkeliv (KM 2011)
<p>1. Kirke og menighet skal inspirere til et liv i nestekjærlighet og skal ha et omsorgsarbeid rettet mot lokale utfordringer.</p> <p>2. Menighets-fellesskapene skal være åpne og inkluderende og skal aktivt hjelpe til å styrke fellesskap og nettverk i lokalsamfunnene.</p> <p>3. Kirke og menighet skal arbeide med den bibelske forståelsen av Guds skaperverk og mennesket som en del av det og bidra til en positiv livsstil som fremmer balanse og helhet.</p> <p>4. Kirke og menighet skal engasjere seg i rettferdig fordeling av verdens ressurser og stå opp for mennesker som får sitt menneskeverd krenket.</p>	<p>1. Kirken skal forvalte det tidligere generasjoner har bygget og skapt, levendegjøre kulturen den selv er en del av, og fornye kulturen gjennom utrettelig å ta i bruk de skapende evner mennesker har.</p> <p>2. Gudstjenester og kirkelige handlinger skal tilføres kunstnerisk, estetisk og åndelig dimensjon gjennom ulike kulturuttrykk, og gi inspirasjon til deltakelse og engasjement.</p> <p>3. Gjennom korarbeid vil vi skape fellesskap med rom for vekst og utvikling.</p> <p>4. Nærmiljø som skole, barnehage og kulturskole skal oppleve kirke og menighet som en god arena for musikalisk utfoldelse.</p>	<p>1. En systematisk og sammenhengende trosopplæring for alle døpte i alderen 0-18 år, uavhengig av funksjonsevne.</p> <p>2. Trosopplæringen skal</p> <ul style="list-style-type: none">- vekke og styrke kristen tro- gi kjennskap til den treenige Gud- bidra til kristen livstolkning og livsmestring- utfordre til engasjement og deltakelse i kirke og samfunnsliv. <p>3. Aldersgruppen 18-30 skal erfare at kirken er relevant, livsnær og tilgjengelig gjennom relasjonsbygging, gode fellesskap og ord og sakrament.</p>	<p>1. Kirkens gudstjenesteliv skal ha stor variasjon i form og uttrykk, men likevel bevare enheten i kirken.</p> <p>2. Inspirere til større medvirkning fra menighetens medlemmer i planlegging og gjennomføring av gudstjenesten. Hver menighet utvikler sin lokale grunnordning for gudstjenesten.</p> <p>3. Ny salmebok legges fram til vedtak på KM 2012. Bønnebok og liturgier inngår. En egen utgave av salmeboken utgis med besifring.</p> <p>4. Gudstjenesten er for alle - uansett ulike forutsetninger eller funksjonshemninger.</p>	<p>1. Menighetene skal legge til rette for et livskraftig og likeverdig samisk kirkeliv i Den norske kirke.</p> <p>2. Samer skal erfare seg inkludert i kirke og menighet ut fra sin egenart, og oppleve seg som en del av den verdensvide kirke.</p> <p>3. Kirken skal synliggjøre det samiske gjennom gudstjenesteliv, trosopplæring, diakoni og kirkelig kulturarbeid.</p> <p>4. Kirken skal fremme samisk språk og kulturkompetanse.</p> <p>5. Den norske kirke skal engasjere seg i urfolksspørsmål ut fra et forsonings- og rettferdighetsperspektiv.</p>

Mer himmel på jord

Kirken vitner i ord og gjerning om frelse, frihet og håp i Jesus Kristus ved å være

bekjennende

Vi tilber og bekjenner troen på den treenige Gud sammen med den verdensvide kirken.

åpen

Vi er et fellesskap preget av likeverd, deltakelse og respekt for mangfold.

tjenende

Vi viser barmhjertighet, fremmer rettferdighet og verner om skaperverket.

misjonerende

Vi vitner om Jesus Kristus lokalt og globalt.

I perioden 2015-2018 vil vi at:

1. Gudstjenestelivet blomstrer

- Gudstjenesten gir et møte med det hellige, med Gud.
- Gudstjenesten er et åpent, deltakende og inkluderende fellesskap.
- Gudstjenesten knytter oss til hele den verdensvide kirken.
- Kirken har vigslar som feirer kjærligheten og ber om Guds velsignelse over samlivet.
- Kirken lar etterlatte møte omsorg og få oppleve en verdig gravferd der de får legge den døde i Guds hender.
- Kirken ivaretar og fornyer kirkemusikken og gir rom for ulike kunst- og kulturuttrykk.

2. Flere søker dåp og trosopplæring

- Medlemmer i Den norske kirke doper barna sine.
- Alle døpte og tilhørende i alderen 0–18 år blir invitert til trosopplæring som gjør at de føler seg hjemme i kirken, og som gir kunnskap om kristen tro.
- Konfirmasjonstiden gir næring til tro og liv.
- Aldersgruppen 18–30 år erfarer at kirken er relevant, livsnær og tilgjengelig.
- Kirken har trosopplæring for voksne.
- Samisk kirkeliv er livskraftig og likeverdig, og samisk språk og kultur blir ivaretatt i gudstjenestelivet og trosopplæringen.

- Kvensk språk og kultur blir ivaretatt i gudstjenestelivet og trosopplæringen.

3. Folkekirken engasjerer seg i samfunnet

- I samarbeid mellom menigheter og diakonale institusjoner fremmer kirken omsorg, verdighet og respekt.
- Kirken fremmer menneskeverd, fred, menneskerettigheter og respekt for skaperverket.
- Misjon er del av menighetens identitet og et uttrykk for at Gud har gjort oss til sine sendebud.
- Kirken er en relevant aktør i mediesamfunnet.
- Kirken er en tydelig og konstruktiv aktør i det norske samfunnet i samarbeid med myndigheter, livssynssamfunn, kulturliv og ulike organisasjoner.
- De som er nye i Norge, finner sin plass i menighetene i Den norske kirke eller i sine egne trossamfunn.
- Kirken legger vekt på religionsdialog.

4. Flere får lyst til å arbeide i kirken

- Kirken inspirerer til deltakelse og sikrer gode arbeidsforhold for frivillige og tilsatte.
- Kirken styrker rekruttering til kirkelig tjeneste i samarbeid med barne- og ungdomsorganisasjonene og utdanningsinstitusjoner.

Dette visjonsdokumentet ble vedtatt av Kirkemøtet 2014 (sak KM 07/14)